T.C.

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARLIKTA BAĞLAM BİLGİSİNİN ÇOK BOYUTLU YAPISI, OKUNMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ ÜZERİNE BÜTÜNCÜL BİR YAKLAŞIM

Rüya KURU YÜCEL

DOKTORA TEZİ

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

Danışman

Doç. Dr. Feride Pınar ARABACIOĞLU

Şubat, 2024

T.C.

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARLIKTA BAĞLAM BİLGİSİNİN ÇOK BOYUTLU YAPISI, OKUNMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ ÜZERİNE BÜTÜNCÜL BİR YAKLAŞIM

Rüya KURU YÜCEL tarafından hazırlanan tez çalışması 22.02.2024 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Mimari Tasarım Programı **DOKTORA TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Feride Pınar
ARABACIOĞLU
Yıldız Teknik Üniversitesi
Danışman

Jüri Üyeleri

Doç. Dr. Feride Pınar ARABACIOĞLU, Danışman
Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Prof. Dr. Çiğdem POLATOĞLU, Üye
Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Prof. Dr. Hülya TURGUT, Üye
Özyeğin Üniversitesi _____

Prof. Dr. Aslı SUNGUR, Üye
Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Doç. Dr. Rıfat Gökhan KOÇYİĞİT, Üye
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi _____

Danışmanım Doç. Dr. Feride Pınar ARABACIOĞLU sorumluluğunda tarafımca hazırlanan “Mimarlıkta Bağlam Bilgisinin Çok Boyutlu Yapısı, Okunması ve Değerlendirilmesi Üzerine Bütüncül Bir Yaklaşım ” başlıklı çalışmada veri toplama ve veri kullanımında gerekli yasal izinleri aldığımı, diğer kaynaklardan aldığım bilgileri ana metin ve referanslarda eksiksiz gösterdiğimi, araştırma verilerine ve sonuçlarına ilişkin çarpıtma ve/veya sahtecilik yapmadığımı, çalışmam süresince bilimsel araştırma ve etik ilkelerine uygun davrandığımı beyan ederim. Beyanımın aksinin ispatı halinde her türlü yasal sonucu kabul ederim.

Rüya KURU YÜCEL

İmza

Aileme

ve

babam Mümin Kuru'nun anısına

TEŞEKKÜR

Doktora tezi çalışmam boyunca görüş ve önerileriyle bana yol gösteren, zamanını ayıran ve bilgisiyle bana her türlü desteği sağlayan, çok değerli tez danışmanım Doç. Dr. Feride Pınar ARABACIOĞLU'na saygılarımla teşekkürlerimi sunuyorum.

Tez izleme komitemde yer alarak çalışmanın şekillenmesini sağlayan Prof. Dr. Çiğdem POLATOĞLU ve Prof. Dr. Hülya TURGUT hocalarıma teşekkür ederim.

Hayatım boyunca beni destekleyen aileme özellikle de sevgili annem Nurser KURU'ya, eşim Eralp YÜCEL'e, ananem Halide KALE'ye ve teyzem Fatoş KALE'ye teşekkürlerimi sunarım.

Rüya KURU YÜCEL

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR **v**
KISALTMA LİSTESİ **vii**
ŞEKİL LİSTESİ **viii**
TABLO LİSTESİ **ix**
ÖZET **xi**
ABSTRACT **xiii**
1 GİRİŞ **1**
1.1 Literatür Özeti 2
1.2 Tezin Amacı 5
1.3 Tezin Kapsamı 6
1.4 Tezin Yöntemi 6
2 KAVRAMSAL ÇERÇEVE **10**
2.1 Mimarlık Bilgisi 10
2.2 Bağlam Bilgisi 20
3 BAĞLAM BİLGİSİNİN ÇOK BOYUTLU YAPISININ OKUNMASI **25**
3.1 Öncül Çalışmalarda Bağlam Bilgisinin Tarihsel Gelişimi 25
3.2 Güncel Çalışmalarda Bağlam Bilgisinin Sistematik Analizi 37
3.3 Bağlam Bilgisinin Çok Boyutlu Yapısı 52
4 BAĞLAM BİLGİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ **57**
4.1 Değerlendirme Yöntemi 57
4.2 Veri Analizi ve Bulguların Betimlenmesi 67
4.3 Bulguların Değerlendirilmesi 111
5 SONUÇ VE TARTIŞMA **116**
KAYNAKÇA **120**
A EK **132**
TEZDEN ÜRETİLMİŞ YAYINLAR **137**

KISALTMA LİSTESİ

PRISMA	Planning Tool for Resource Integration, Synchronization, and Management
SLR	Systematic Literature Review

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.1 Yayınlanan makalelerin yıllara göre dağılımı **4**
Şekil 1.2 Tezin strüktürü **8**
Şekil 2.1 Mimarlık bilgisi bileşenleri **12**
Şekil 2.2 Nesnel bilgi **15**
Şekil 2.3 Öznel bilgi **15**
Şekil 2.4 Tasarımsal düşünce (Howard,2013) **17**
Şekil 2.5 Bağlam bilgisinin üretimi **21**
Şekil 3.1 Yollar,kenarlar,bölgeler, noktalar ve işaret noktaları (Lynch, 2010) **26**
Şekil 3.2 Bağlam bilgisinin "Bağlamsalcılık" kavramıyla öğretiye dönüşmesi **27**
Şekil 3.3 Öncül çalışmaların kapsamı **37**
Şekil 3.4 Sistematik Literatür Taraması (SLR) **38**
Şekil 3.5 Veri seçim süreci (PRISMA) **41**
Şekil 3.6 Web of Science veritabanı için eş-oluşum ağı haritalaması **44**
Şekil 3.7 Scopus veritabanı için eş-oluşum ağı haritalaması **45**
Şekil 3.8 Google Scholar veritabanı için eş-oluşum haritalaması **45**
Şekil 3.9 Güncel çalışmaların kapsamı **49**
Şekil 3.10 Öncül ve güncel çalışmalardan elde edilen temaların ilişkisi **54**
Şekil 3.11 Bağlamın çok boyutlu yapısı **55**
Şekil 4.1 İstanbul Modern Sanat Müzesi yeni yapısı **58**
Şekil 4.2 Görüşme verilerinin analizinde izlenen aşamalar **64**

TABLO LİSTESİ

Tablo 3.1 Analiz edilen öncül çalışmalarda temalar ve kodlar **34**
Tablo 3.1 Analiz edilen öncül çalışmalarda temalar ve kodlar (devamı)..... **35**
Tablo 3.1 Analiz edilen öncül çalışmalarda temalar ve kodlar (devamı)..... **36**
Tablo 3.2 Sistematik literatür taramasının stratejisi ve kriterleri **39**
Tablo 3.3 Analiz edilen literatür örnekleminde temalar **43**
Tablo 3.3 Analiz edilen literatür örnekleminde temalar (devamı) **44**
Tablo 4.1 Araştırmanın veri toplama teknikleri (Groat ve Wang, 2013) **59**
Tablo 4.1 Araştıırmanın veri toplama teknikleri (Groat ve Wang, 2013) (devamı) **60**
Tablo 4.2 Görüşme soruları..... **61**
Tablo 4.2 Görüşme soruları (devamı) **62**
Tablo 4.3 Araştırma için önceden hazırlanan kod ve kategori listesi **65**
Tablo 4.3 Araştırma için önceden hazırlanan kod ve kategori listesi (devamı).... **66**
Tablo 4.4 Kodlanan verilerin düzenlenerek sunulduğu örnek tablo **66**
Tablo 4.4 Kodlanan verilerin düzenlenerek subulduğu örnek tablo (devamı)..... **67**
Tablo 4.5 Akademisyen mimarların eğitim düzeyleri..... **67**
Tablo 4.5 Akademisyen mimarların eğitim düzeyleri (devamı) **68**
Tablo 4.6 Akademisyen Mimar 1..... **68**
Tablo 4.6 Akademisyen Mimar 1 (devamı) **69**
Tablo 4.6 Akademisyen Mimar 1 (devamı) **70**
Tablo 4.7 Akademisyen Mimar 2..... **72**
Tablo 4.7 Akademisyen Mimar 2 (devamı) **73**
Tablo 4.7 Akademisyen Mimar 2 (devamı) **74**
Tablo 4.8 Akademisyen Mimar 3..... **75**
Tablo 4.8 Akademisyen Mimar 3 (devamı) **76**
Tablo 4.8 Akademisyen Mimar 3 (devamı) **77**
Tablo 4.9 Akademisyen Mimar 4..... **78**
Tablo 4.9 Akademisyen Mimar 4 (devamı) **79**
Tablo 4.9 Akademisyen Mimar 4 (devamı) **80**
Tablo 4.9 Akademisyen Mimar 4 (devamı) **81**
Tablo 4.10 Akademisyen Mimar 5..... **82**

Tablo 4.10 Akademisyen Mimar 5 (devamı) **83**
Tablo 4.10 Akademisyen Mimar 5 (devamı) **84**
Tablo 4.11 Tasarımcı mimarların eğitim düzeyleri **85**
Tablo 4.12 Tasarımcı Mimar 1 ..... **85**
Tablo 4.12 Tasarımcı Mimar 1 (devamı) **86**
Tablo 4.12 Tasarımcı Mimar 1 (devamı) **87**
Tablo 4.13 Tasarımcı Mimar 2 ..... **89**
Tablo 4.13 Tasarımcı Mimar 2 (devamı) **90**
Tablo 4.13 Tasarımcı Mimar 2 (devamı) **91**
Tablo 4.13 Tasarımcı Mimar 2 (devamı) **92**
Tablo 4.14 Tasarımcı Mimar 3 ..... **95**
Tablo 4.14 Tasarımcı Mimar 3 (devamı) **96**
Tablo 4.14 Tasarımcı Mimar 3 (devamı) **97**
Tablo 4.15 Tasarımcı Mimar 4 ..... **98**
Tablo 4.15 Tasarımcı Mimar 4 (devamı) **99**
Tablo 4.15 Tasarımcı Mimar 4 (devamı) **100**
Tablo 4.15 Tasarımcı Mimar 4 (devamı) **101**
Tablo 4.16 Tasarımcı Mimar 5 ..... **103**
Tablo 4.16 Tasarımcı Mimar 5 (devamı) **104**
Tablo 4.16 Tasarımcı Mimar 5 (devamı) **105**
Tablo 4.17 Ortak betimsel ifadeler ve kodlar **107**
Tablo 4.17 Ortak betimsel ifadeler ve kodlar (devamı) **108**
Tablo 4.17 Ortak betimsel ifadeler ve kodlar (devamı) **109**
Tablo 4.17 Ortak betimsel ifadeler ve kodlar (devamı) **110**
Tablo 4.18 Bağlam bilgisinin çok boyutlu yapısını gösteren kod ve kategori listesi **111**
Tablo 4.18 Bağlam bilgisinin çok boyutlu yapısını gösteren kod ve kategori listesi (devamı) **112**

ÖZET

Mimarlıkta Bağlam Bilgisinin Çok Boyutlu Yapısı, Okunması ve Değerlendirilmesi Üzerine Bütüncül Bir Yaklaşım

Rüya KURU YÜCEL

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

Doktora Tezi

Danışman: Doç. Dr. Feride Pınar ARABACIOĞLU

Genel-özel, soyut-somut, nesnel-öznel, kuram-pratik gibi birçok diyalektiği içinde barındıran karmaşık bir epistemolojiye sahip olan mimarlık bilgisi tanımlanması zor, belirsiz bir bilgidir. Bu bakımdan, bağlam da çok boyutlu ve çok anlamlı yapısı sayesinde hem kapsayıcı niteliği ile genel bir bilgi hem de kişisel yaklaşımların kavramsallaştırdığı özel bilgi olarak mimarlık bilgisi içerisinde karmaşık yapısıyla yer almaktadır. Bağlam bilgisinin karmaşık yapısının yarattığı belirsizliklerin nasıl ortadan kaldırılabileceği ve uygulamadaki işlevselliğinin nasıl arttırılabileceği sorusu bu tezin çıkış noktasını oluşturmaktadır.

Bu nedenle bu tez çalışmasının amacı, bağlam bilgisinin çok boyutlu, çok anlamlı ve çok katmanlı yapısını bütüncül ve eleştirel bir yaklaşımla çözümleyerek bağlamın, mimarlık bilgisi içindeki temsilini geliştirmektir. Bu amaç doğrultusunda çalışmada, öncelikli olarak mimarlık bilgisi ve bağlam bilgisi tanımları üzerinde durulmakta; daha sonrasında bağlam bilgisi ile ilgili ön plana çıkan kavram ve temalar öncül çalışmalarda tarihsel süreç içinde incelenmekte; güncel çalışmalarda ise sistematik bir analiz yürütülerek ortaya konulmakta ve bu kapsamda çok boyutlu

kavramsal bir çerçeve geliştirilmektedir. Son olarak, geliştirilen kavramsal çerçevenin geçerliliğini sınamak ve bağlamın çok boyutlu yapısının nasıl okunması gerektiğini test etmek amacıyla güncel bir örnek olan İstanbul Modern Sanat Müzesi yapısı üzerinden yapıyı deneyimlemiş uzmanlarla odak (derinlemesine) görüşme yapılmaktadır. Deneyimin sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda ortaya çıkan bağlam bilgisinin çok boyutlu yapısı ile önceden geliştirilen bağlam bilgisinin çok boyutlu yapısı karşılaştırılmakta gerekli değişiklikler yapıldıktan sonra bağlam bilgisinin değerlendirilmesi için yeni bir yaklaşım önerilmektedir. Bu yaklaşım sonucunda bağlamın çok boyutlu yapısını oluşturan tüm bağlamlar *normatif bağlam;* imar kanunları, ilgili kural ve yönetmelikler, *fiziksel bağlam*; mevcut çevreyle ilişki, konum, ulaşım, coğrafya, işlev, *sosyo-kültürel bağlam;* yer'e özgü tarih, kültür, anlam, *teknolojik bağlam;* malzeme ve strüktür, *ekonomik bağlam;* proje ve inşaatla ilgili tüm maliyetler, ekonomiye katkı, *siyasi ve politik bağlam* olmak üzere altı temada ele alınmıştır. Böylece bağlamın pratikte mimarlık bilgisi olarak kullanımını daha işlevsel hale getiren bir kavramsal çerçeve sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mimarlık bilgisi, bağlam bilgisi, bütüncül yaklaşım, odak (derinlemesine) görüşme.

ABSTRACT

A Holistic Approach on The Multidimensional Structure, Reading and Evaluation of Contextual Knowledge in Architecture

Rüya KURU YÜCEL

Department of Architecture

Doctor of Philosophy Thesis

Supervisor: Doç. Dr. Feride Pınar ARABACIOĞLU

Architectural knowledge, which has a complex epistemology that includes many dialectics such as general-specific, abstract-concrete, objective-subjective, theory-practice, is an uncertain knowledge that is difficult to define. In this respect, context, thanks to its multi-dimensional and multi-meaningful structure, is included in architectural knowledge with its complex structure, both as general knowledge with its comprehensive nature and as special knowledge conceptualized by personal approaches. The starting point of this thesis is the question of how the uncertainties created by the complex structure of context knowledge can be eliminated and how its functionality in practice can be increased.

Therefore, the aim of this thesis is to improve the representation of context within architectural knowledge by analyzing the multi-dimensional, multi-meaningful and multi-layered structure of context knowledge with a holistic and critical approach. In accordance with this purpose, the study primarily focuses on the definitions of architectural knowledge and context knowledge; Afterwards, the concepts and

themes that come to the fore regarding contextual knowledge are examined in the historical process in preliminary studies; In current studies, a systematic analysis is carried out and a multi-dimensional conceptual framework is developed in this context. Finally, in order to test the validity of the developed conceptual framework and how the multidimensional structure of the context should be read, a focus (in-depth) interview is held with experts who have experienced the Istanbul Modern Art Museum building, which is a current example. In line with the data obtained as a result of the experience, the multidimensional structure of the context knowledge that emerged is compared with the multidimensional structure of the previously developed context knowledge, and after making the necessary changes, a new approach is proposed for evaluation the context knowledge. As a result of this approach, all contexts that form the multidimensional structure of the context are normative context; zoning laws, relevant rules and regulations, physical context; relationship with the existing environment, location, transportation, geography, function, socio-cultural context; place-specific history, culture, meaning, technological context; material and structure, economic context; all costs related to the project and construction are discussed under six themes: contribution to the economy, political and political context. Thus, a conceptual framework is presented that makes the use of context as architectural knowledge in practice more functional.

Keywords: Architectural knowledge, context knowledge, holistic approach, a focus (in-depth) interview.

1
GİRİŞ

Sanayi devrimi ile üretim, ulaşım ve iletişim teknolojilerinde önemli gelişmeler yaşanmış, kırdan kente yoğun göç yaşanmasına sebep olmuş; hızlı kentleşme olgusu beraberinde kentlerde altyapı ve planlama sorunlarını getirmiştir. Tüm bu sorunlara çözüm bulmak için modern mimarlık, "yapay yerler" (Le Corbusier, 1967) tasarlamayı önermiş; böylece yeni kentleşmede birbirine bağlı binaların oluşturduğu sokak ve meydan gibi bütünsel biçimler yerine, işlevine göre parçalara ayrılan, kentsel dokudan kopuk bir bütün oluşturularak yeni kentsel bağlamlar üretilmiştir.

20. yüzyılın ikinci yarısına gelene kadar devamlılık gösteren bu görüş sanayi devriminin getirdiği pek çok soruna çözüm getirmiş, modern mimarlık hem fiziksel hem strüktür ve program olarak hem de tarihe karşı duruşuyla aklın ön planda olduğu yenilikçi kendi özerk alanını yaratmıştır. Ancak 1960'lı yıllara gelindiğinde modern mimarlık, yarattığı yeni kentleşmenin mevcut kentsel dokudan kopukluğu nedeniyle eleştirilmiş ve bağlam kentsel tasarım ve mimarlık disiplini için önemli bir konu haline gelmiştir. Böylece, başlangıçta dil felsefesinde dil, gerçeklik ve bilincin ilişkisini çözümlemek, göstergebilimde anlamı şartlandırmak, epistemolojide ise bilgiyi gerekçelendirmek için kullanılan bağlam, mimarlıkta tasarım nesnesini sınırlayan sosyal, politik, coğrafi, kültürel, ekonomik ve fiziksel gibi tüm koşulları saptamak ve anlamlandırmak için kullanılmaya başlanmıştır.

21. yüzyılda ise modernleşmeyle başlayan ve günümüzde iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte ortaya çıkan ağ sistemi, nesnelerin yerle olan ilişkisini koparark dünyanın herhangi bir yerindeki olayla etkileşim halinde olabilmelerine olanak sağlar hale getirmiştir. Böylece, nesnelerin ürettikleri bağlam bilgisi, dünyanın herhangi bir yerinden üretilen tarihsel bir ifade ya da politik bir ideoloji olabilmekte (Koçyiğit, 2022); olaylar, yerden kopuk bir şekilde parçalı bir araya gelerek anlamlı bir bütün başka bir deyişle yeni bir bağlam oluşturabilmektedir. Bu durum mimarlık nesnelerinin yerden kopmasına ya da nesnelerin yersizleşmesine neden olmuş, farklı bağlamların keşfedilmesine olanak sağladığı için desteklense de çoğunlukla eleştirilmiştir (Koçyiğit, 2022). Çeşitli yeni bağlamlar keşfedilirken bağlamın mimarlık bilgisi içerisindeki temsili ile ilgili

belirsizlikler ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, 20. yüzyılın ikinci yarısında başlayan ve günümüze kadar devam eden bağlam tartışmaları mimari tasarım açısından 21. yüzyılda daha kritik bir öneme sahiptir.

Bağlamın mimari tasarım için hem başlangıç hem de nihai sonuç niteliğinde oluşu, onun mimari tasarım sürecinde çok geniş bir bilgiye kaynaklık ettiğini göstermektedir. Bu nedenle, güncel mimarlık ortamında bağlamın sınırlarını ve imkanlarını bilme, tasarım nesnesinin oluşturulmasında ve kentsel çevrelerin bütünlüğünün sağlanmasında araştırılması gereken önemli bir konudur.

Özellikle de günümüzde ortaya çıkan yersizleşmenin getirdiği belirsizlik sorununa çözüm bulmak amacıyla, bağlamın önemli bir konu haline geldiği 20. yüzyılın ikinci yarısında yapılan araştırmalardaki yaklaşımlarla günümüz araştırmalarındaki yaklaşımların kapsamının belirlenerek karşılaştırılması ve bütünün ortaya konulması bağlamın mimarlık bilgisi olarak pratikteki işlevselliğini arttıracaktır.

1.1 Literatür Özeti

Sanayileşme, modern mimarlık ve standardizasyon, geleneksel yapı malzemeleri ve yapım tekniklerindeki gelişmeler ve 1950'lerde İkinci Dünya Savaşı'nın gerçekleşmesi kentsel sürekliliğin ve çevresel uyumun bozulmasına sebep olmuştur. Böylece daha önceleri kentlerin analizinde bağlamsal nitelikler değerlendirilmiş olsa da bağlam, mimarlık bilgisi içerisinde bu gelişmelerden sonra önemli bir konu haline gelmiş ve bağlam konusuyla ilgili bilimsel araştırmalar hızlanmıştır.

Bu nedenle literatür çalışmasında, bağlam bilgisinin gelişimi ile ilgili öncül ve güncel çalışmalar, 20. yüzyılın ikinci yarısı başlangıç noktası kabul edilerek incelenmiştir. Bu doğrultuda, bağlamın çok boyutlu, çok anlamlı ve çok katmanlı yapısının açığa çıkarılması amacı ile bağlam konusu, bilgi kuramı ışığında mimarlık bilgisi kapsamında değerlendirilmiş,

- Nesne-özne diyalektiğinde mimarlık bilgisi,
- Mimari tasarımda bilgi,
- Mimarlık bilgisi olarak bağlam bilgisi,

- Öncül ve güncel çalışmalarda bağlam bilgisinin nasıl kullanıldığı ve hangi kavram ve temaların ön plana çıktığı mimarların yaklaşımlarına odaklanılarak literatür araştırması ile ortaya konmuştur.

Mimarlık bilgisinin karmaşık doğası, farklı bakış açılarını benimseyen Tekeli, Ching, Aksoy ve Voordt ve Wegen'in tanımlamalarına yer verilerek tartışılmış; Tanyeli ve Tschumi'nin kuram ve pratik ikilemine odaklanılarak mimarlık bilgisi nesne-özne diyalektiğinde açıklanmış ve mimarlıkta bilginin nesnel ve öznel nitelikleri Kant ve Descartes'in görüşlerinden yararlanılarak bilgi kuramı ışığında irdelenmiştir.

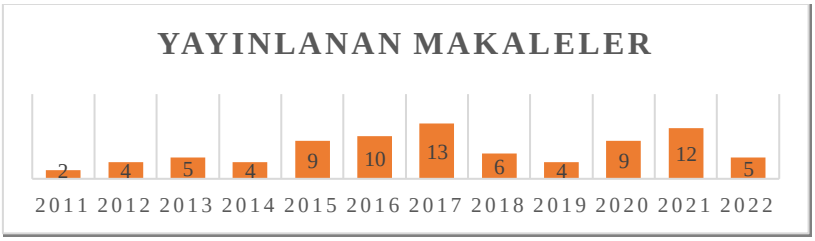
Mimarlık bilgisi kapsamında mimari tasarımda bilgi konusu ele alınırken tasarım kavramı tanımlanırken Hasol ve Simon'un; tasarımsal düşünce açıklanırken Thornley ve Chan'ın; mimari tasarım kavramının tanımı yapılırken Bucciarelli, Goldschmidt, Schön ve Mitchell' in; mimari tasarım sürecini izah ederken Shoeshkes, Laseu, Miranda, Lawson, Archer ve Cross'un; mimari tasarım sürecinde kullanılan bilgilerin nitelik ve türleri incelenirken Cross, Polonyi, Schmitt, Rosenman, Gero, Oxman, Özel ve Serim'in çalışmalarından faydalanılmıştır.

Bağlam bilgisinin mimarlık bilgisi içerisindeki yeri ve önemi üzerinde durulurken tanım ve kavramlara odaklanılmış; gerekli bilgiler Isenstadt, Grünberg, Wittgenstein, Rysiew, Bilgin, Güzer, Tümertekin, Johnson, Holl, Porte, Hadid'in çalışmalarından elde edilmiştir.

Öncül çalışmalar, bağlam bilgisinin içeriğini belirleyen yaklaşım, tema ve kavramlara odaklanılarak tarihsel okumayla değerlendirilmiş; yapılsalcı bakış açısıyla konuyu ele alarak bağlamın fiziksel ve kültürel boyutuna dikkat çeken Lynch, Rowe, Koetter, Cohen, Ellis ve Schumacher'in; tarihselciliği ön plana çıkaran Rossi'nin; fenomenolojik yaklaşımla yere odaklanan Shulz'un; eleştirel bölgeselci yaklaşımlarıyla Tzonis, Lefaivre ve Frampton'un; yeni bağlamsalcı yaklaşımıyla Tschumi'nin çalışmalarına yer verilmiş; yaklaşım ve kavramlar arasındaki ilişkileri daha derinlemesine tartışmak için Nesbitt'in çalışmalarından yararlanılmıştır.

Güncel çalışmalar, son on yılda yayınlanan makalelere odaklanılarak incelenmiş; bağlam bilgisinin kapsamını belirleyen yaklaşım, tema ve kavramlar ve aralarındaki

ilişkiler ortaya konmuştur. Yayınlanan makalelerin yıllara göre dağılımı incelendiğinde ise sayısının zaman zaman azalsa da makalelerin belirli bir yüzdesinin devam ettiği ve çok önemli farklılıklar olmadığı gözlemlenmiştir (Şekil 1.1).

Şekil 1.1 Yayınlanan makalelerin yıllara göre dağılımı

Yayınlanan makalelerin model oluşturma yaklaşımları ve çevresel davranış çalışmaları, fenomenoloji, hermeneutik ve post-yapısalcılığa dayanan farklı okuma ve yorumlama biçimlerinden oluşan çeşitli yöntemlerle ele alındıkları görülmektedir. Araştırmalar, yapısalcılığın temel ilkelerinin oluşturduğu sentaks temelli biçim grameri (AlFadalat & Al-Azhari, 2022; Lambe & Dongre, 2019) ve mekân dizimi yöntemi (Asif et al., 2018) ile kentler başta olmak üzere yapılı çevrenin gramerinin çözümlenmesine ve anlama odaklanmışlardır. Son yıllarda bağlamı konu edinen araştırmaların içinde çevre-insan ilişkisini ele almaya çalışan çevre-davranış çalışmalarının azımsanmayacak derecede olduğu bir literatür vardır. Ancak, en son eğilimlerin post-yapısalcılıklığa dayanan çeşitli okuma biçimleri ile bilginin yorum temelli yaklaşımlarla üretildiği yöntemler olduğu gözlemlenmektedir (Abrar, 2021; Alagöz & Güner, n.d.; Düzgün & Bayrak, n.d.; Koçyiğit, 2022; Komez Daglioglu, 2015; Özten, 2017; Saad, 2022; Saadlounia et al., n.d.; Zavoleas & Taylor, 2021).

Mimarlıkta bağlam konusuyla ilgili en güncel post-yapısalcı tez çalışması Komez Dağlıoğlu'nun 2017 yılında Delft Teknoloji Üniversitesinde hazırladığı *"Reclaiming Context Architectural Theory, Pedagogy and Practice since 1950"* "Bağlamı Geri Kazanma 1950'den Beri Mimari Teori, Pedagoji ve Uygulama" adlı tezidir. Komez'in araştırmasında, bağlam kavramının unutulmuş ve terkedilmiş boyutlarını ortaya çıkarmayı ve yeniden sahiplenmeyi amaçlayan, bağlam tartışmasının eleştirel bir arkeolojisi sunulmuştur. Diğer güncel tez çalışması ise Düzgün'ün 2016 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi' nde tamamladığı "Güncel Mimarlık Ortamında Kabuk-Bağlam İlişkisinin Sorgulanması" adlı tezidir.

Araştırmada, medya ve literatürdeki güncel tartışmaların merkezinde yer alan mimarların söylemleri üzerinden, mevcut mimari ortamdaki kabuk-bağlam ilişkisi söylem analizi yoluyla sorgulanmıştır.

Son yıllarda bağlamla ilgili bilimsel çalışmalara post-pozitivist bir bakış açısıyla yaklaşılması bu doktora tezinin de bu eğilimde olmasına yol açmaktadır. Diğer taraftan, bağlam konusunun mimarlık bilgi alanında sürekli yer alıyor olması onun güncel mimarlık ortamındaki yerinin tekrardan sorgulanmasını ve değerlendirilmesini önemli hale getirmektedir. Bu çalışma, bağlam konusuna üst ölçekte bütüncül bir bakış açısı geliştirilmesine imkân vereceği için literatüre katkı sağlayacağı görüşündedir.

1.2 Tezin Amacı

Mimarlık bilgisi, değişen ve değişmeyen yönleriyle açıklanması zor, aynı zamanda kişisel görüş ve yaklaşımlarla farklılık gösteren bir bilgidir. Soyut-somut, genel-özel, nesnel-öznel, kuram-pratik gibi birçok diyalektiği içinde barındıran melez bir epistemolojiye sahiptir. Pek çok kavramın aksine bağlam hem mimarlık kuramının hem de mimarlık pratiğinin önemli meşguliyetlerinden biri olarak ortaya çıkmakta, hem kapsamlı yapısıyla genel, değişmeyen bir kavram, hem de kişisel yaklaşımlarla kavramsallaştırılan özel, değişken bir kavram olarak mimarlık bilgisi içerisinde yer almaktadır. Bağlamın bu çok boyutlu, çok anlamlı ve çok katmanlı yapısının yarattığı belirsizlik ve karmaşıklık onun bir bütün olarak ele alınarak açıklanmasını gerekli kılmaktadır.

Mimarlık bilgisi içerisinde bütüncül bir bağlam bilgisi yaklaşımı, çeşitli bağlamların hesaba katılarak birbirleriyle ilişkilendirilmesine olanak sağladığı için önemlidir. Bu nedenle bu tez çalışması, bağlam bilgisinin çok boyutlu, çok anlamlı ve çok katmanlı yapısını bütüncül ve eleştirel bir yaklaşımla çözümleyerek bağlamın, mimarlık bilgisi içindeki temsilini geliştirmeyi, belirsizlikleri ortadan kaldırmayı ve pratikteki işlevselliğini arttırmayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada, bağlamın çok boyutlu yapısının nasıl okunması ve değerlendirilmesi gerektiği güncel bir örnek üzerinden uzmanlarla odak (derinlemesine) görüşme yapılarak sınanmaktadır. Çalışma süreci boyunca şu sorulara cevap aranmaktadır:

- Mimarlık bilgisi olarak bağlam bilgisi nedir?
- Bütüncül bir bakış açısıyla ortaya konulan bağlamın çok boyutlu yapısı, yapıların bağlam bilgisinin ortaya konulmasında değerlendirme yöntemi olabilir mi?

1.3 Tezin Kapsamı

Bağlam bilgisinin çok boyutlu yapısını bütüncül bir bakış açısıyla ortaya koyarak bağlamın mimarlık bilgisi içindeki belirsizliklerinin giderilmesi ve uygulamada işlevselliğinin artırılmasına yönelik çaba içinde olan bu çalışma, bağlam bilgisinin tüm varlıklarına odaklanma hedefindedir. Bu hedef doğrultusunda çalışma kapsamında, öncelikli olarak mimarlık bilgisiyle ilgili tanım ve kavramlara yer verilmekte; bağlam bilgisinin çok boyutlu yapısını çözümleyebilmek için mimarlık dışı, dildeki ve bilgi kuramdaki tanımlarına da başvurulmakta ve bağlam bilgisinin mimarlık bilgisi içerisindeki yeri ve önemi üzerinde durulmaktadır.

Bilginin gerekçelendirilmesi gibi bağlamın anlamlandırılması da tarihsel ve sosyal koşullara bağlı olarak öznelerin görüşlerine göre sürekli değişir. Dolayısıyla, bağlamın özne bağımlı oluşu, onun tarihsel sürecin içinde değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu nedenle, bağlam bilgisi ile ilgili ön plana çıkan kavram ve temalar öncül çalışmalarda tarihsel süreç içinde incelenmekte; güncel çalışmalarda ise sistematik bir analiz yürütülebilmesi amacıyla örneklem alanı son on yılda yayınlanan İngilizce makalelerle sınırlandırılarak ele alınmakta ve bu kapsamda çok boyutlu kavramsal bir çerçeve geliştirilmektedir. Son olarak, geliştirilen kavramsal çerçevenin geçerliliğini sınamak ve bağlamın çok boyutlu yapısının nasıl okunması gerektiğini test etmek amacıyla güncel bir örnek olan İstanbul Modern Sanat Müzesi yapısı üzerinden yapıyı deneyimlemiş on uzmanla odak (derinlemesine) görüşme yapılmaktadır. Deneyimin sonucunda elde edilen bağlam bilgisi ile önceden geliştirilen bağlam bilgisi karşılaştırılmakta gerekli değişiklikler yapıldıktan sonra bağlam bilgisinin okunması için yeni bir değerlendirme önerisi sunulmaktadır.

1.4 Tezin Yöntemi

Modern araştırma yöntemleri, modernitenin eleştirisi olarak ortaya çıkan postmodernitenin odağında postpozitivizm, postendüstriyel, postmodern,

postkapitalist, postyapısalcı (poststructuralism) ve postgörgül (postempricism) yaklaşımlarla tartışılmaktadır. Günümüz araştırmalarında, pozitivizmin ve modernitenin eleştirisi olarak ortaya çıkan postmodernizmin ürettiği postpozitivist yaklaşımlar pek çok farklı disiplinde olduğu gibi mimarlık alanında da yaygın olarak kullanılmaktadır.

Bu tez çalışmasında da epistemolojik olarak post-pozitivist bakış açısına dayanan nitel bir araştırma yaklaşımı benimsenmiştir. Pozitivist akılcı paradigma ile temellenen nicel araştırmalar olguları, özneyi dışarıda konumlandırarak süreçten bağımsız soyutlamalar ve nesnelleştirmeler ile gözlemlenebilir ve ölçülebilir genel niteliklere indirger (Çelik ve Ekşi, 2018). Pozitivist akılcı paradigmanın bir eleştirisi olarak ortaya çıkan post-pozitivist bakış açısıyla temellenen nitel yaklaşımlar da ise süreç ve ilişkisellik önem kazanır (Çelik ve Ekşi, 2018). Araştırmanın her aşamasında elde edilen her bulgu bir bilgi niteliğindedir. Dolayısıyla bilgi, tüm araştırma sürecinde farklı ilişkiler ve anlamlarla eleştirel bir yaklaşımla üretilir.

Aydınlı (2012), eleştirel yaklaşımın günümüz mimarlık ortamında problem ve sonuçları iç içe geçmiş eşzamanlı ilerleyen karmaşık ilişkiler biçiminde düşünülmesi gerektiğini ileri sürer. Aydınlı aynı zamanda, betimleme, yorumlama ve anlamayı eleştirinin önemli bileşenleri olarak ele alır ve sadece elde edilecek sonucun değil analiz sürecinin de eleştirel yaklaşımın oluşumunda önemli bir katkısı olduğunu savunur (Aydınlı, 2012).

Nitel araştırma, kültür analizi (etnografya), antropoloji, durumsal araştırma, yorumlayıcı araştırma, eylem araştırması, doğal araştırma, betimsel araştırma, kuram geliştirme, içerik analizi, söylem analizi gibi birçok yaklaşım ve kavramı içine alan kapsayıcı bir kavram olarak kabul edilmektedir. Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinden faydalanılarak gerçek dünyadaki algıların ve olayların bütüncül olarak sunulmasını sağlayan bir araştırma yöntemi olarak ifade edilebilir. Nitel araştırmanın ana yaklaşımı sosyal olguları bağlı bulundukları çevre içerisinde araştırmayı ve anlamayı amaçlayan "kuram oluşturma" ya da "gömülü kuram (grounded theory)" yaklaşımıdır (Çelik ve Ekşi, 2018). Kuram oluşturma, elde edilen verilerden yola çıkarak daha önceden keşfedilmemiş birtakım sonuçları birbiri ile ilişki içinde açıklayan bir bakış açısı geliştirmeyi amaçlayan bir çalışma olarak tariflenmektedir (Glaser, 1978). Kuram

oluşturmanın amacı bir olay ya da olguya ilişkin sistematik karşılaştırmalı veri analizi yoluyla süreci açıklayan kavramları ve aşamaları ortaya çıkarmaktır. Kuram oluşturma yaklaşımının en önemli katkısı belli bir konu hakkındaki var olan kavramlara ve anlayışa özgün bilgi geliştirmektir (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Bu tez çalışmasında da amaç var olan bağlam bilgisini bütüncül bir bakış açısıyla incelemek ve geliştirmektir. Mimarlık bilgisi içinde bağlam bilgisinin ne olduğu epistemolojik okumaların ardından ontolojik analiz yaklaşımı ile incelenmiştir. Ontolojik analizde amaç, bilgiyi anlam parçalarına ayırarak hem birbirinden bağımsız hem de diğer parçalara kattığı anlamla açıklayarak ele almaktır (Azap, 2013). Bu yaklaşımla, bütünü oluşturan parçaların birbirleriyle kurdukları ilişkilerin incelenmesi ile ilgi alanına odaklanılan bilgi, bütünde ortaya konulurken birbirinden bağımsız parçaların işlevsel olarak daha özelleşmiş bir alana hizmet eden bilgisi ise alt bölümlerde ortaya konulmuştur (Heylighena, 1999) (Şekil 1.2).

Şekil 1.2 Tezin strüktürü

Bu yaklaşım ile bağlam bilgisinin çok boyutlu yapısı, mimari tasarımda en sık yer alan varlıklarla, yani fiziksel, sosyal, kültürel, teknolojik, ekonomik ve normatif varlıklarla ilgili ontolojiler aracılığıyla ortaya konulmuştur. Daha sonrasında parçaların oluşturduğu bütün bir mimarlık nesnesi üzerinden değerlendirilmiştir. Bu sayede mimarlık nesnesinin ürettiği bağlam bilgisi ortaya konulabilmiş; bağlam

bilgisini açığa çıkarmada ve değerlendirmede bütüncül bir bakış açısıyla ortaya konan bağlamın çok boyutlu yapısının değerlendirme yöntemi olarak kullanılabilirliği sınanmıştır. Bu açıdan değerlendirildiğinde çalışmada, bütünde bağlam bilgisinin çok boyutlu yapısı ortaya konularak tasarım sürecinde kullanılabilir bütüncül bir kaynak sunularak özelde ise yapıya özgü bilginin üretilmesine olanak sağlanarak mimari tasarım alanına bilgi üretilmiş ve böylece özgün bir yöntem geliştirilebilmiştir.

Mimarlık bilgisinin bütününü görmek bağlam bilgisini çözümlemeye zemin hazırlayarak bağlam bilgisinin mimarlık bilgi alanındaki yerini belirlemeye katkı sağlarken bağlamı tanımlamak ve bağlam bilgisinin çok boyutlu yapısını çözümlemek günümüz mimarlık ortamı için ontolojik bir bakış açısı geliştirmemize katkı sağlamıştır. Böylece, ortaya konan bağlam bilgisinin çok boyutlu yapısı güncel mimarlık ortamında yapıların ürettiği bağlam bilgisini ortaya çıkarmaya ve değerlendirmeye imkan tanımıştır.

2
KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Mimarlık bilgi alanında bağlam bilgisinin çok boyutlu yapısını ortaya koymak için öncelikli olarak mimarlık bilgisi ve bağlam bilgisi kavramlarını bütüncül bir bakış açısıyla tanımlamak gereklidir. Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde öncelikli olarak mimarlık bilgisi ve bağlam bilgisi çok boyutlu olarak tanımlanmaya çalışılarak bağlamın kapsayıcı yapısı sayesinde çeşitli bağlamlar ortaya konulabilmiştir.

2.1 Mimarlık Bilgisi

Felsefenin temel disiplinlerinden birini meydana getiren bilgi felsefesi ya da epistemoloji, bilgiyi ele alır ve bilginin doğası, doğruluğu, gerekçelendirilmesi, kaynağı, sınırları ve türleri ile ilgili soru ve sorunları araştırır. Epistemoloji, "bilgi" anlamında kullanılan Yunanca *episteme* ve "bilim", "açıklama" anlamında kullanılan *logos* sözcüklerinin bir araya gelmesiyle meydana gelir. Kelimenin etimolojisinden de anlaşılacağı üzere bilgi felsefesi, sadece epistemoloji ile değil aynı zamanda "bilgi teorisi" veya "bilgi bilimi" (Grayling, 1998) terimleriyle de eş anlamlı olarak kullanılmakta ve bilgiyle ilgilenmektedir.

Gündelik bilgi, sanat bilgisi, teknik bilgi, dinsel bilgi, felsefi bilgi ve bilimsel bilgi (Cevizci, 2020) gibi birçok bilgi türü olsa da felsefede en çok araştırılan bilgi kodlanabilen yani bilimsel nitelik kazanabilen "Önermesel Bilgi (Propositional Knowledge)"dir (Pritchard, 2022). Bir önermenin bilgisine sahip olmak için öncelikle önermenin doğru olması ve kişinin ona inanıyor olması gereklidir. Kişi doğru bilgiye sezgileriyle tesadüfen ulaşabileceği için inancın bilgiye dönüşebilmesi için doğru inançla birlikte *gerekçelendirmeye (justification)* de ihtiyacı vardır (Pritchard, 2022). Doğruluk, inanç ve gerekçelendirmeden oluşan bu "üç parçalı" bilgi gerekçelendirilmiş doğru inanç olarak bilgi şeklinde tanımlanarak bilgi felsefesinde yer alır (Pritchard, 2022).

Özetle bilgi, en genel tanımıyla, özne ile nesne arasındaki ilişkide öznenin nesneyi yorumlaması, bir yargıda bulunması veya açıklama yapması ve aynı zamanda gerekçelendirmesiyle doğru ya da yanlış olabilen çeşitli türde ifadelerdir.

Mimarlık da zaman, bağlam, kültür, bilim, sanat, felsefe, etik vb. bileşenleriyle çeşitli bilgi türlerini içinde bulunduran çok boyutlu ve karmaşık doğasıyla somut anlamda tanımlanması zor bir bilgi alanına sahiptir. Aynı zamanda mimarlık, her ne kadar nesnel bir bilgi dağarcığına sahip olsa da mimarın deneyiminin önemli olduğu öznel bilgiyi odağına alır. Bu nedenle, mimarlar zaman içinde kazandıkları deneyimle mimarlık bilgisini farklı bakış açılarıyla farklı biçimlerde tanımlamış ve sınıflandırmışlardır.

Tekeli (1980), mimarlık bilgisinin "bilim, ahlak ve estetik" kavramlarıyla ele alarak üç farklı boyutuna dikkat çeker. Bunlardan ilki bilim boyutunu, doğru ve yanlış kavramlarının diyalektiği üzerinden ele alır ve bir yapının fiziki olarak varlığıyla ilgili koşullar üzerinden değerlendirir ve bina ve yapım bilgisi konularını içerir. İkinci olarak ahlak boyutunu, iyi ve kötü kavramlarının karşıtlığı üzerinden metafiziksel ve toplumsal olmak üzere iki temele oturtarak inceler. Metafiziksel olarak ahlakın değişmez iyileri ve değişmez kötüleri kavramlarını kullanırken toplumsal olarak toplumun iyi ve kötü kavramlarına başvurarak açıklar ve metafiziksel konuları mimarlık programları, bina programı, mimarlık-yer ilişkisi, toplumsal konuları mimarlık- ideoloji, mimarlık-insan ilişkileri konuları çerçevesinde incelenir. Son olarak estetik boyutunu güzel ve çirkin kavramlarının diyalektiği üzerinden değerlendirir ve ahlak gibi toplumsal olarak üretilen özneler arası bir temelde konumlandırır ve mimarlık-kültür ilişkisi, mimarlık-algı-anlam gibi konular kapsamında tartışılır (Tekeli, 1980).

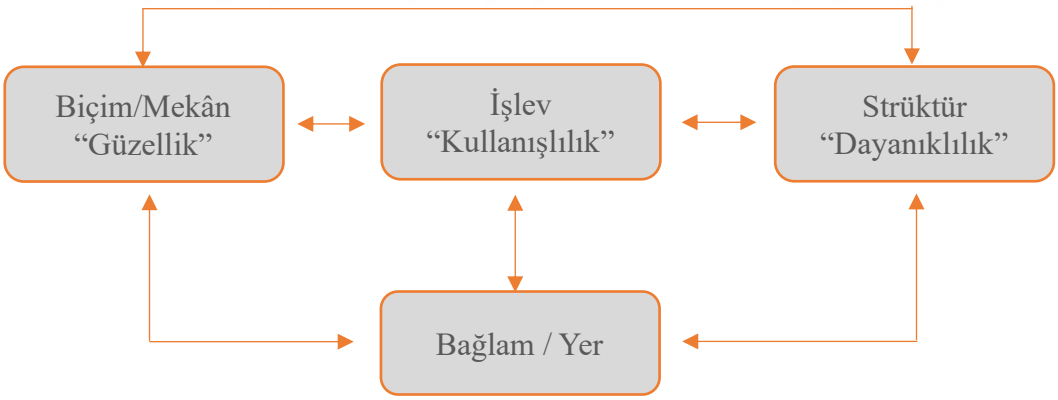
Modern düşüncenin bilim, ahlak, sanat vb. alanlar arasındaki ayrımına karşıt olarak Vitruvius'un klasik dönemde tanımladığı ve hala mimarlık için geçerli sayılan "dayanıklılık, kullanışlılık ve güzellik" üçlemesi bir birliktelik anlamına gelmektedir (Balamir,2000). Vitruvius, binaların dayanıklılık kavramı ile dayanıklı bir strüktüre sahip olması, kullanışlılık kavramı ile kullanıcıların işine yaraması ve güzellik kavramı ile de estetik açıdan ihtiyaçları karşılaması gerektiğine dikkat çekmiştir (Vitruvius, 2005).

Ching (2002), mimari tasarım fikrinin geliştirilebilmesi için mimarlık bilgi dağarcığının sınırlarının zenginleştirilip genişletilmesi gerektiğine dikkat çekerek mimarlık bilgisinin biçimsel ve mekansal elemanları üzerine odaklanmıştır. Ona göre, biçim ve mekâna odaklanmak mimarlığın toplumsal, siyasal ya da ekonomik yönlerinin gözardı edilmesi anlamını taşımamaktadır. Biçim ve mekânı işlev, amaç

ve bağlam gibi koşulları karşılayacak araçlar olarak düşünmüştür. Biçim ve mekânın, teknoloji aracılığı ile strüktürü yani mimariyi belirlediğini, program için yer sağladığını ve bağlam ile uyumlu olması gerektiğini ifade ederek biçim ve mekânın organizasyonu ile fiziksel, algısal ve kavramsal boyutların düzenlendiği sonucuna varmıştır (Ching, 2002).

Aksoy (1987), mimarlık bilgi dağarcığını "Biçim, İşlev, Ekonomi, Teknoloji, Çevresel Denge / Ekoloji" olarak beş ana başlıkta özetlemiş ve BİÇET kısaltmasıyla kodlamıştır. Voordt ve Wegen (2005) ise mimarlık bilgisinin kalite kavramı üzerinden değerlendirerek mimari kaliteyi "İşlev, Teknik, Estetik ve Ekonomi" olmak üzere dört sınıfa ayırmıştır.

Yukarıda bahsedilen mimarlık bilgisi tanımlamaları mimarlığın ne kadar geniş bir kapsamda ele alınabileceğini göstermektedir. Dolayısıyla mimarlık bilgisi temelde mutlak bir bilgi birikimine sahip olsa da zaman içinde gelişen, değişen ve her geçen gün mimarın kendi deneyimi ile bilgi dağarcığına yeni bilgiler ekleyen bir bilgi alanına sahiptir. Bağlam da biçim/mekân, strüktür, işlev gibi mimarlık bilgi dağarcığını oluşturan diğer tüm bilgilerle etkileşimde olan kapsayıcı bir bilgi olarak karşımıza çıkmaktadır (Şekil 2.1).

Şekil 2.1 Mimarlık bilgisi bileşenleri

2.1.1 Nesne-Özne Diyalektiğinde Mimarlık Bilgisi

Mimarlık bilgisi tanımlanmaya çalışılırken diğer önemli ayrım ise kuram ile pratik kavramlarının diyalektiği üzerinden yapılır. Nesne-özne ilişkisi çerçevesinde bu aktif iki kavramı anlamak mimarlık bilgisini çözümlemede gerekli ve önemlidir. Kuram ve pratik diyalektiğini, bilme ve yapma diyalektiği üzerinden değerlendirdiğimizde kuram, bilme yani düşünce; pratik ise yapmaya yani

uygulamaya dayanan bilgi olarak tanımlanabilir. Mimarlık pratiği ise tasarım ve inşa olmak üzere kendi içinde ikiye ayrılabilir. Bu durumda bilme yani kuram, gerekçelendirilmiş inancı destekleyen düşüncenin bilgisi, yapma yani pratik ise tasarımdan inşaya kadar gerçekleştirmeyi amaçlayan uygulama bilgisi olarak ifade edilebilir. Mimarlık bilgisini oluşturan bu diyalektik sürekli etkileşimde olan birbirinden kopmayan bir bütündür.

Tschumi (2015), mimarlık bilgi alanında kuramsal bilginin gerekliliğini ve pratikle olan bağını normatif ve betimleyici yapıları dikkate alarak açıklar. 19. ve 20. yüzyılda kuramsal etkinliğin, belli kurallar çerçevesinde üretilen bilgi ile mimarlığı açıklamak için kullanılan bir araç olduğunu iddia eder. Normatif bilgi alanında mimarlık düşüncesini isteklerle ve yasaklarla yönlendiren kuramsal etkinliğin düşünceyle örtüşmediğine vurgu yaparak mimarlık bilgi alanının gelişmesine engel olduğu görüşünü savunur. Dolayısıyla, ancak analiz etmeye yönelik betimleyici bilgi, kuramsal etkinlik alanının genişlemesini sağlayabilir. Böylece, betimleyici kuram sayesinde reel mimarlık bilgi alanına eylemler, kavramlar ve olgular aktarılabilir (Tschumi, 2015).

Tanyeli (1999), mimarlık bilgisini oluşturan kuram ve pratik ikilemine, söylemi de dahil ederek mimarlık bilgisini, mimarlığın özne olduğu düşünce ve mimarlığın nesne olduğu düşünce olmak üzere iki kategoride inceler. İlk kategori, mimarlığın özne konumunda olduğu pratik ve söylemi içeren reel mimarlık bilgisidir. Burada reel mimarlık bilgisi, mimarlığın toplumsal bir faaliyetler dizisi olarak gerçekleşmesine ilişkin tüm düşünsel konstrüksiyonları kapsar. Bu konstrüksiyon, bir taraftan yapı üretimi ve uygulama gibi birincil eylemleri kapsamasının yanı sıra mimari temsiliyet araç ve nesnelerini (proje, perspektif, maket, üç boyutlu görseller vb…) kapsarken diğer taraftan yapma eylemini yönlendirmeye, doğru ile yanlışı ayırt etmeye yardımcı olan söylemin de içinde bulunduğu tüm düşünsel süreçleri içerir. İkinci kategori ise mimarlığın nesne konumunda olduğu üretilen bilgiyi anlamaya yönelik kuramsal etkinliktir. Tanyeli'ye göre kuram pratiği belirlemez. Ancak, pratiği de içeren çok geniş "praksis" alanını modelleştirmeye, çözümlemeye ve anlamaya yarar (Tanyeli, 1999).

Groat ve Wang (2013), mimarlık bilgisinin önemli bir bileşeni olan söylemi tasarım-polemik bilgisi olarak ifade eder ve spekülatif içerikli bu bilginin, mevcut duruma ilişkin tespitler yapabileceği ve pratiğe hizmet edebileceği ve hatta gelecek

kuramsal bir çalışmanın başlangıcı olabileceği üzerinde durarak mimarlık bilgisini üç tür bilgi üzerinden ayrım yaparak inceler:

- Betimleyici (Açıklayıcı) Teori/Bilgi (Explanatory Theory)
- Normatif Teori/Bilgi (Normative Theory)
- Tasarım-Polemik Teorisi/Bilgisi (Design-Polemical Theory)

Betimleyici bilgiler, araştırmacının tarafsız bir konumundan geliştirilen, tanımladıkları sistemlerin gelecekteki davranışlarını tahmin edebilen tanımlayıcı, nedensel ve açıklayıcı teorilerdir (Groat ve Wang, 2013). Pozitivist ve postpositivist yaklaşımların tamamı açıklayıcı bilgi türündedir. Mimarlığın nesne konumunda olduğu bilgi türüdür.

Normatif bilgiler, bir araştırma disiplini ile ilgili değer yargılarını tanımlar, muhtemelen politika yapıcılara veya karar vericilere tanımlanmış genellikle faydacı hedeflere ulaşmada yardımcı olmak için istenen eylem ve karar hatlarını tanımlar (Groat ve Wang, 2013). Uygulama alanında devlet tarafından geliştirilen birtakım kurallarla tasarıma kısıtlamalar getiren rehber yönergeler, yasalar ve imar yönetmelikleri bu bilgi türünde yer alır.

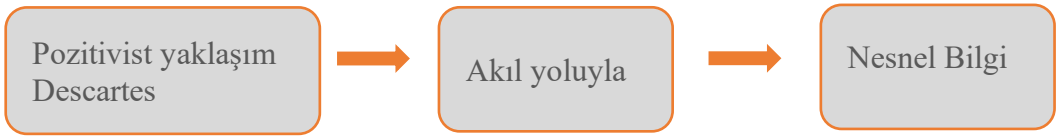
Polemik tasarım bilgileri, mimarın yeni bir değerler kümesini veya mevcut olanı değiştiren bir değer sistemini teşvik etmeye aktif olarak dahil olduğu teorilerdir. Polemik teoride mimar, çalışma konusuyla bir iktidar konumundan ilgilenir ve mimarlık özne konumuna geçer. Uygulamacı mimarların söylemlerini, manifestolarını ve eleştiri metinlerini kapsayan pratikte üretilen söylemsel içeriği olan tasarıma özgü spekülatif bilgi türüdür.

Bu ayrımdan sonra, mimarlığın kuramsal bir etkinlik olabilmesi için özne konumunda değil nesne konumunda ele alınması, sorgulanması ve çözümlenmesi gerektiği; ancak bu şekilde gerçeklik üzerinden üretilen bilginin kuramsallaşabileceği, pratiğe yönelik olgular üretilebileceği sonucuna varılabilir.

2.1.2 Nesnel-Öznel Mimarlık Bilgisi

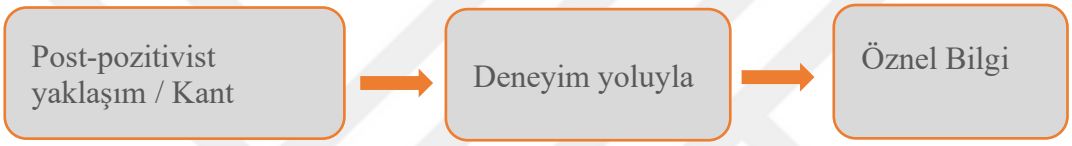
Descartes'e göre, duyu ve deneyimle ulaşılan bilgilerin doğruluğu kesin değildir; nesnel bilgi özne nesneden ayrıldığında elde edilebilir (Cevizci, 2020). Pozitivist bir yaklaşım olarak kabul edilen bu rasyonel yaklaşımda nesnenin bilgisine ulaşmanın tek yolu akıldır. Bu düşünce sisteminde, nesnel bilgi kişiden kişiye

değişiklik göstermediğinden nesneye ait gerçek doğru bilgi üretilmiş olur (Şekil 2.2).

Şekil 2.2 Nesnel bilgi

Kant ise, Descartes'in nesnenin gerçek bilgisine akılla ulaşılabileceği görüşüne karşılık deneyimin bilgiyi elde etmedeki önemine odaklanır (Şekil 2.3). Kant'a göre deneyim, pozitivistlerin aksine düşünce ve duyuların birleşiminde etkili bir yöntem olabilir (Kant, 1966).

Şekil 2.3 Öznel bilgi

Marx ise nesne-özne ilişkisinde bilginin üretilmesinde algının önemine dikkat çekerek bilme ve etkileşim sürecinde nesnenin özne tarafından bilinmesinin değişimine vurgu yapar (Cevizci,2020). Dewey ve James pragmatist yaklaşımlarında kişinin çevresiyle etkileşiminin bilgiye erişimdeki önemine vurgu yaparak kuram ile pratiği, bilgi ile eylemi ilişkilendirir (Heylighena, 1999).

Mimarlıkta ise bilgi hem nesnel hem de öznel bir şekilde üretilir. Kuramsal bilgi ve pratiğin bir bileşeni olan uygulama bilgisi daha nesnel koşullardan bilimsel bilgi niteliğinde üretilirken pratiğin diğer bileşeni olan tasarım bilgisi, çoğunlukla kişinin deneyimi dolayısıyla da yetenekleriyle üretilir. Bu nedenle, tasarım söz konusu olduğunda bilgi, her ne kadar nesnel bilginin desteğini alsa da fenomenolojik olarak üretilir ve öznenin kendi deneyimine dayalı ortaya çıktığı için kişiden kişiye değişen öznel bilgi niteliğindedir. Bu noktada tasarımın aslını oluşturan öznelliğin bilimsel bilginin elde edilmesinde oluşturduğu sorunlar, bilimin veya sanatın değil, tasarımın kendi bilgisine sahip olması gerektiği argümanını ortaya çıkarmıştır.

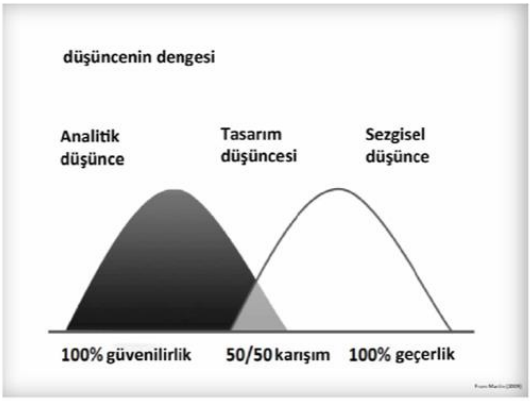
2.1.3 Mimari Tasarım Sürecinde Bilgi

Hasol (2002) tasarımı, nesnelerin işlevsellik, sağlamlık ve estetik ölçütlerine uygun şekilde üretilmesi eylemi olarak tanımlamaktadır. Buchanan (2001)'e göre ise tasarım, insanların bireysel ya da toplu hedeflerine ulaşmalarına hizmet eden ürünlerin düşünülmesi, anlaşılması ve planlanması, tasarım ürünü ise, bu aşamaların gerçekleştirilmesiyle oluşan biçimsel temsil yani nesnedir. Tasarımcının tespit edilen bir tasarım problemine çözüm bulmak için izlediği yol ise tasarım sürecidir. Tasarım bilgisi ise bu sürecin sonunda üretilen maddi bilgidir.

Simon (1969), tasarım kavramının tanımına ilişkin ele aldığı "The Sciences of the Artifical" başlıklı eserinde tasarımı ilk defa "bilim" ve "düşünme şekli" olarak ikiye ayırmış; sonrasında tasarımın bilim mi yoksa sanat mı olduğu ile ilgili tartışmalar gündeme gelmiştir. Mozata (2003), tasarımın bilimin mantıksal ve analizci yaklaşımıyla sanatın yaratıcı yaklaşımının birleşiminden oluştuğunu ileri sürmüştür. Lawson (2006), tasarımın bir probleme çözüm bulma faaliyeti olarak kaçınılmaz bir şekilde öznel yargılar içerdiğine dikkat çekmiştir.

Tasarıma özgü bilginin oluşabilmesi için bir diğer önemli kavram ise "tasarımsal düşünce"dir. Thornley (1963), tasarım sürecindeki tasarımsal düşünceyi bilgi toplama, bir genel kavramın ya da biçimin belirlenmesi ve biçimin kesin eskiz olarak geliştirmesi şeklinde tanımlar. Bu yaklaşımda tasarımcı düşünceyi, problem çözme, bilgi işleme ve karar verme aşamalarıyla özetler. Bu görüşün tasarımsal düşünceyi açıklamada yetersiz olduğu görüşünü savunan araştırmacılar tasarımsal düşünceyi, bilişim bilimleri açısından bir dizi problem çözme eylemi olarak mantıksal ve açıklanabilir bir bilgi üretim süreci; güzel sanatlar açısından ise tasarımcının sezgisel yolla estetik bir biçim ya da sanat eseri ortaya koyma süreci olarak tanımlar (Cross, 1992).

Dolayısıyla, tasarımsal düşünce analitik ve sezgisel olmak üzere iki türlü bilgiyi de içinde barındıran bir düşünme yoludur (Şekil 2.4). Tasarımcı, tasarım problemine ilişkin bilginin üretiminde akıl yoluyla bilimsel yöntemlerden faydalanırken sezgi yoluyla duyumsal ve zihinsel yetkinliklerini kullanır. Dolayısıyla tasarımda bilginin üretiminde analitik ve sezgisel düşüncenin birlikte kullanımı büyük öneme sahiptir.

Şekil 2.4 Tasarımsal düşünce (Howard,2013)

Mimarlık pratiği tasarım -fikirsel altyapı- ve inşa – gerçekleştirme- olmak üzere iki aşamadan meydana gelir. Bucciarelli, Goldschmidth ve Schön (1987) mimarlık pratiğinin bu iki temel aşamasını oluşturan mimari tasarımı, "yapmanın özel bir şekli olarak, bir şeyin üretilmesi için bir temsil üretilmesi" olarak tanımlar. Bir binanın inşa edilebilmesi için tasarım sürecinde çizim, üçboyutlu görsel ve maket gibi temsillere ihtiyaç duyulur. Bu açıdan değerlendirildiğinde mimari tasarım, tasarım önerilerinin temsillerinin meydana getirilmesi ve seçilen önerinin temsilleri üzerinden ölçekli uygulama çizimlerinin yapılması ve son olarak binanın inşa edilmesi yani fiziksel gerçekliğe dönüştürülmesi şeklinde tanımlanabilir (Mitchell, 1999).

Mimari tasarım süreciyle ilgili araştırmalar incelendiğinde benzer tanımlamalar olduğu ama bazı tanımların da farklılaştığı görülmektedir. Shoeshkes (1989) ise mimari tasarım sürecini, planlama, programlama, şematik tasarım, tasarımın geliştirilmesi, sözleşme dokümanları ve sözleşme yönetimi şeklinde tanımlarken Laseu (1980), bina programı, şematik tasarım, ön tasarım, tasarımın geliştirilmesi, sözleşme dokümanları, uygulama çizimleri ve inşaat biçiminde tanımlar. Tasarım sürecinin ardışık ilerleyen basamaklardan oluştuğunu gösteren bu tanımlamalara karşılık Lawson (1997) ise, mimari tasarım sürecinin düşünüldüğünün aksine ardışık olmayan, başlangıçtan sonuca kadar dinamik ve esnek bir süreçten meydana geldiğini ileri sürer.

Mimari tasarım süreci boyunca farklı nitelik ve türde bilginin kullanılır. Mimari tasarımda bilginin kullanımıyla ilgili en çok tartışılan görüş, bilginin yaratıcılığın sağladığı özgürlüğü kısıtladığı düşüncesidir. Bu bakış açısına karşıt tartışmalar ilk

olarak tasarım araştırmalarını konu alan *Design Studies* dergisinde Archer tarafından başlatılmıştır. Archer (1980), araştırma ile tasarım araştırmasını iki farklı konuma yerleştirerek birbirinden ayırmış ve araştırmayı, amacı bilgi olan sistematik sorgu olarak tanımlarken tasarım araştırmasını ise tasarım bilgisinin geliştirilmesi, biriktirilmesi ve iletişimi olarak tanımlamıştır.

Cross bu tanımlamadan hareketle, tasarımın, bilim (fen bilimleri, beşerî ve sosyal bilimler) ve sanatın değil kendi bilgisine ve bilme yollarına sahip olması gereken ayrı bir disiplin olarak kurulmasının gerekliliği üzerinde durmuş (Cross, 2001); Cross (1982) tasarımın bir disiplin olarak varolması düşüncesinden hareketle tasarımsal olarak bilmenin yolları (*designerly way of knowing*) kavramını ortaya koymuştur. Cross (1999), 'bilme yollarını', 'bilinecek şeyler' üzerinden bilim, sanat ve tasarım olmak üzere her bir bilgi alanı için ayrı ayrı tanımlamıştır. Bilgi alanlarında bilinecek şeyleri bilim için doğal dünya, sanat için insan deneyimi ve tasarım için yapay dünya olarak ayırmış; bilme yollarını ise bilimde rasyonellik ve nesnellik değerleri, sanatta düşünme ve öznellik değerleri ve tasarımda hayalgücü ve pratiklik değerleri olarak açıklamıştır. Son olarak ise 'anlama yolları' ifadesini kullanarak zihinsel yeteneklerin de benzer şekilde bilimde deney ve analiz, sanatta eleştiri ve değerlendirme ve tasarımda modellemek ve sentez yapmak şeklinde kullanıldığını ifade etmiştir (Cross, 1999).

Tasarıma özgü bilgi tasarımcının faaliyetleri aracılığıyla ortaya çıkan bilgi türüdür. Tasarımcının bilgi alanını insan yapımı şeyler yani "yapay dünya" oluşturur (Cross,1999). Cross (2001), tasarım bilgisini, yapay dünyanın ve bu dünyaya nasıl fayda sağlanacağının bilgisi olarak tanımlamış ve tasarım bilgisini üç bölüme ayırmıştır. Bu bilginin bir bölümü, tasarlama eylemini gerçekleştirme ve üzerine düşünme, bir bölümü yapay dünyanın şeylerinin kullanılması ya da üzerine düşünülmesi, bir bölümü de bu eserlerin üretim süreçlerinde ve yapımları üzerine düşünme ile elde edilen bilgidir (Cross, 2001).

Mimari tasarım süreçlerinde bilgi, kişisel deneyimin sonucunda üretildiği için örtük niteliktedir. Örtük bilgi ya da sözsüz bilgi (Polanyi, 1966) olarak kavramsallaştırılan bu bilgi kelimelerle, sayılarla, işaretlerle ifade edilmesi ve kodlanması zor olan bilgi türüdür (Piotrowski, 2001). Örtük bilginin aktarılmasındaki bu zorluğa karşılık mimarlık kendi bilgi alanına psikoloji, antropoloji, sosyoloji gibi bilim alanlarından yöntemler dahil ederek çevre-davranış

araştırmaları ve kullanıcı odaklı çalışmalar sayesinde örtük bilgiyi sembollerle ifade edilebilen, kodlanabilen ve insanlara aktarılabilen açık bilgiye (Schulz ve Jobe, 2001) dönüştürebilmektedir. Bu örtük ve açık bilgi kavramsallaştırması daha sonra kişisel ve evrensel bilgi olarak yeniden tanımlanmıştır (Polanyi, 1967).

Schmitt ise tasarım bilgisini dört sınıfa ayırarak incelemiştir. Bunlardan ilki, tasarımcının hafızasında bulunan tasarımı doğrudan etkileyen ve mimari tasarım bilgisinin temelini oluşturan bilgidir. İkincisi ise, dışsal imar kuralları, hesaplama metotları, bağlam ve yere ilişkin bilgiler; resmi referanslar binaya ve fizik kurallarına dair genel kalıplara ilişkin genel bilgiden oluşur. Üçüncü olarak, tasarım ve inşa süreçlerinde üretilen bilgi ve dördüncü olarak binanın kullanım ömrü boyunca oluşturduğu bilgi şeklinde açıklar (Schmitt,1999). Bu durumda binalar mimarlık nesneleri olarak inşa süreçleri tamamlandıktan yani gerçekleştirildikten sonra da bilgi üretmeye devam ederler. Zaman içinde tasarım düşüncesinin, planlanın ve beklenenlerin dışında bir bilgi üretmesi ve kullanıcılar tarafından farklı biçimlerde anlamlandırılması mümkün olmaktadır.

Rosenman, Gero ve Oxman (1992) ise tasarım bilgisini, derlenmiş ya da genel bilgi ve örnek bilgisi olmak üzere ikiye ayırır; örnek bilgisini, bireysel birtakım deneyimlerin kurallı bilgisi olarak tanımlarken genel bilgiyi, ne zaman neyin nasıl kullanılacağına ilişkin pratik bir şekilde aşağı yukarı bir fikir sağlayan bir grup kural olarak tanımlamışlardır. Örneğin; çatı sistemi ile ilgili bir tasarım problemi için Ching ‘in kitabında yer alan çatı sistemleri örneklerine başvurmak probleme dair genel bir bilgi elde etmemizi sağlarken maliyet, biçim gibi faktörlere cevap veremediği için bütüncül bir bilgi sağlayamaz. Ancak geçmiş mimari örneklerin araştırılması tasarıma ilişkin teknolojik bir bilgi kaynağı sağlayabilmektedir.

Özel (1998) de genel bilgi tanımıyla benzer anlam taşıyan, tasarımcının problem çözme aşamalarını etkileyecek geleneksel tasarım bilgisi ifadesini kullanır ve bu bilgi biçimlerini, imar kanunları, kural ve yönetmelikler, tasarımcının deyimlerinin oluşturduğu temel prensipler, bina tipolojileri ve mimari çizim standartlarının yer aldığı kitapların prototipleri ve zaman içinde iyi mimari tasarım örnekleri olarak kabul edilen emsaller şeklinde örneklendirir (Özel, 1998).

Analiz ve sentezin temellendirdiği geleneksel tasarım süreci yaklaşımında, soyut bilgiler üzerinden yöntemli tasarım gerçekleştirilerek düşünsel süreçler

kolaylaşmakta; böylece tasarım bilgisinin üretimindeki rastlantısallık azaltılmaktadır. Soyut kaynaklarla üretilen bu bilgiye karşılık yapılı çevreden gelen kaynaklarla üretilen somut bilgi vardır. Yapılı çevrenin bilgiye dönüştürülmesiyle ortaya çıkan nesnel ve nicelleştirilebilen bilgi, somut bilgi olarak tariflenmektedir (Serim, 2022). Bağlam da yerin somut verilerinden hareketle farklı boyutlarda ele alınır ve mimari tasarımın gerçekleştirilmesinde kritik öneme sahip bir bilgi kaynağı olarak görev görür.

2.2 Bağlam Bilgisi

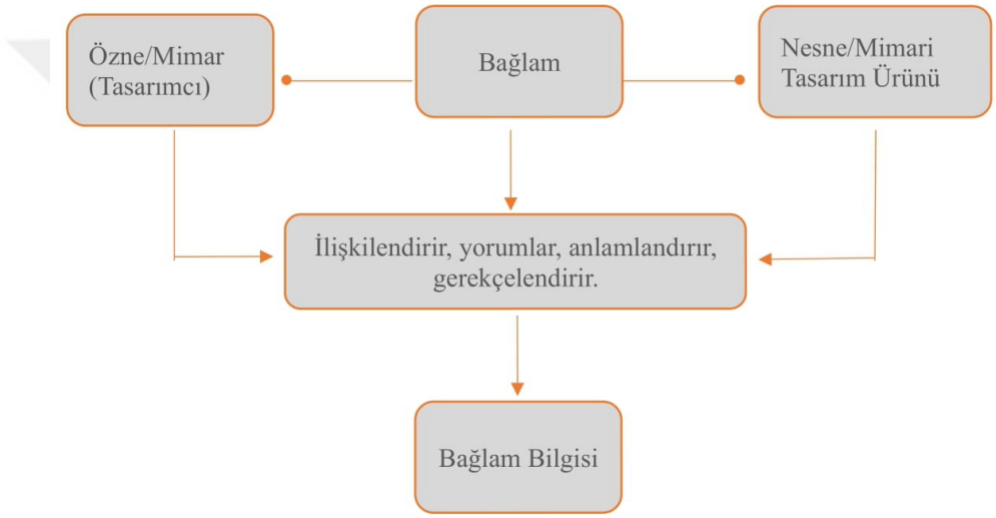
2.2.1 Dil ve Bilgi Felsefesinde Bağlam

Bağlam ilk olarak dil felsefesinde, felsefedeki problemlerin dilin doğru kullanılmamasından kaynaklandığı düşüncesinden hareketle Bertrand Russel, Ludwig Wittgenstein, Rudolf Carnap gibi birçok filozof tarafından dilin çözümlenmesi amacıyla yöntemsel olarak ele alınmıştır (İnan, 2013). Kavramsal çözümleme için geliştirilen yöntemler, göstergebilimde sentaktik (sözdizimsel), semantik (anlambilimsel) ve pragmatik (edimbilimsel) olmak üzere üç ana bölüme ayrılmıştır. Bunlardan ilki, dilin yapısını ve kurallarını kullanan ve dil dışı karşılıkları dışarıda bırakarak incelemektedir. İkincisinde ise dilin anlam yönü dil dışı karşılıkları açısından incelenmektedir. Son olarak edimbilim, göstergebilimin deyimleri kullanıcı faktörü açısından inceleyen dalıdır (Grünberg, 1971).

Bu üç ayrımdan sonra bağlam çeşitli düşünürler tarafından farklı biçimlerde ele alınsa da çoğunlukla anlam açısından irdelenmiştir. Bu yaklaşımda, bağlamın kapsayıcılığı, önermeye anlam kazandıran bilgilerle değil; içinde yer aldığı belirli dil birimine göre oluşturulmuş bir anlam ölçütü açısından değerlendirilmelidir. (Wittgenstein, 2007).

Bağlam kavramı dil felsefesinde anlam üzerinden çoğunlukla tartışılırken bilgi kuramda “bağlamsalcılık (contextualism)” kavramı ile tartışılmıştır. Bilgi kuram açısından önermelerin bilgi olabilmeleri ya da gerekçelendirilmeleri ve doğru kabul edilmelerinin bağlamsal olduğu görüşü üzerine geliştirilen yaklaşım “epistemik bağlamsalcılık” olarak tanımlanmıştır (Rysiew, 2016). Epistemik bağlamsalcılığa göre, öznenin belli bir önermeyi bilmesi ya da gerekçeli bir şekilde o önermenin doğru olduğuna inanmasının olanağı ancak bağlamsal koşullar yoluyla sağlanır.

Başka bir deyişle bilginin bilgi olarak kabul edilebilmesi için diğer bilgilerle ilişkilendirilmesi yani bir bağlama bağlanması gereklidir. Marshall McLuhan'ın (1962) "anlamın anlamı, ilişkidir" ifadesi, elde edilen verilerin anlam ve değerini belirleyenin bağlam olduğu görüşünü desteklemektedir. Bilginin bir durum içinde gerekçelendirilmesi için özne, önerme ve var olan koşulların bütününün yani bağlamın değerlendirilmesi gereklidir (Baç, 2007). Dolayısıyla, öznenin nesneyi anlamlandırması ve gerekçelendirmesi de nesneyi çevreleyen tüm koşulların yani bağlamın değerlendirilmesine bağlıdır (Şekil 2.5). Böylece her nesne ayrı bir bilgi üretir. Bu bilgi, mimarlık nesnesinin tasarlanması ve uygulanması sonucunda ortaya çıkan bağlam bilgisi olarak tanımlanabilir.

Şekil 2.5 Bağlam bilgisinin üretimi

Bağlam yirminci yüzyıl içerisinde bilginin üretilmesinde önemli bir kavram haline gelmiştir. Gadamer bilginin, bağlam bağımlı olmasına yani tarihsel ve sosyal olarak ortaya çıktığına dikkat çekmiştir. Dolayısıyla bilimsel bilginin gerekçelendirilmesi de geçmiş bilgi ya da kuramlarla ilişkilenerek mümkündür. Thomas Kuhn (1995) bilimsel bilgilerin ya da kuramların kendi "olağan bilim" koşullarında belli bir tutarlılıkta geliştiğini iddia ederek "paradigma" kavramını ortaya atmış ve yeni bilgi ve kuramların tarihsel süreçte değişerek nesneye yüklenen anlamı da etkileyeceğine vurgu yapmıştır.

Başka bir açıdan değerlendirildiğinde ise bağlam bağımlı olmak, doğru ya da yanlış hiçbir ölçütün olmaması demek değil, ölçütlerin her bağlam için yeniden belirlenmesi anlamına gelmektedir (Serim, 2007). Dolayısıyla bağlamı oluşturan

ölçütleri belirlemek her nesne için bağlam bilgisini yeniden üretmek için yol gösterici ve gereklidir.

2.2.2 Mimarlık Bilgisi Olarak Bağlam

Mimarlıkta bağlam, Vitruvius'tan beri kapalı olarak mimarlık disiplininde yer alsa da bağlamın "bağlamsalcılık" terimiyle birlikte bir paradigma haline gelişi literatürde 1950'ler ve 1960'lara denk gelmektedir (Isenstadt, 2005). Bağlam kavramı, ilk olarak ise "contextual building-bağlamsal bina" terimi ile 1975 yılında Berlin'de yapılan "International Design Centre" sempozyumunda gündeme gelmiştir. Bağlam, bir olay ifade ya da fikir olarak bina ve onu çevreleyen sosyal, politik, kültürel, ekonomik ve fiziksel çevre gibi tüm koşullar (The Architects Design Partnership, 2007); bağlamsal tasarım ise, bir binanın yerleştirildiği ortam, bulunduğu yer, doğal çevresi veya tüm bu çevresiyle ilgili terimleri anlamlandırmak için kullanılan bilgi, öğreti olarak tanımlanmıştır (Burden,2001).

Bağlamsal düşüncenin mimarlık disiplininde önemli bir kavram haline gelmesiyle birlikte bağlam, "contextualism-bağlamsalcılık ya da bağlamcılık" ve "contextual design-bağlamsal tasarım" terimleri aracılığıyla tartışılmaya başlanmıştır. Burden (2001), bağlamsalcılık teriminin mimarlık içindeki uygulaması ve yerini, şehri bir bütün olarak ele alan şehir planlama yaklaşımı ile mimari tasarımın çevresiyle uyumlu, çevresine yanıt verecek ve aracı olacak nitelikte olması gerektiği üzerinden açıklamaktadır (Burden, 2001). Beaver (2007) ise bağlamsalcılığın tanımında kavramı, kültürel ve zamansal özelliklerin yanı sıra yakın çevrenin fiziksel özellikleriyle de ilişkilendirmektedir (Beaver, 2007).

Bağlamın özne bağımlı oluşu, onun tarihsel ve sosyal koşullara göre birçok mimar tarafından çeşitli görüş ve yaklaşımlarla ele alınmasını beraberinde getirmiştir. Bilgin'e göre bağlam, her defasında bir "durum" betimlemesi yapmak demektir (Bilgin, 2002). Bu durum, fiziksel, kültürel, çevresel, coğrafi, ekonomik, toplumsal vb. birçok katmanı çok boyutlu bütüncül bir şekilde okumayı zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla bağlam her defasında betimlemesi yapılan duruma bağlı olduğu kadar betimlemeyi yapan özneye de bağımlıdır. Bağlam, Isenstadt' a göre, araziden parsele, yöreden bölgeye, ilçeden peyzaja, iklime, yani yeri oluşturan durumlardan biridir (Isenstadt, 2005). Abdi Güzer için bağlam, tasarımda referansların yeniden dönüşerek farklı anlamlar kazanmasına ve mimarlık nesnesinin değişmesine olanak

sağlayan bir kavramdır (Güzer, 2007). İhsan Bilgin ise bağlamı, her yere özgü yöntemlerle yorumlanabilir ve anlaşılabilir bir özellikler örüntüsü olarak tanımlar (Bilgin, 2001). Han Tümertekin'e göre ise bağlam, tasarımda "öteki" şeylerle kurulacak ilişkinin güçlendirilmesini sağlar (Tümertekin, 1999). Tasarım problemiyle doğrudan ilişkili ve önemlidir. Paul-Alan Johnson'a göre ise bağlam, mimari bir ürünün yerleştirildiği yapılı çevrenin fiziksel dokusunu, şekil-zemin algısını oluşturan zemini veya tarihsel ve kültürel çevreyi gösteren bir kavramdır (Johnson, 1994).

Bağlamın tanımlanmasında karşımıza çıkan yer kavramı hem içerik hem de yöntemsel olarak bağlam kavramına benzer nitelikler taşımaktadır. Ontolojik olarak her iki kavram da mimarlık bilgi alanının birden fazla varlığını kapsamaktadır. Bağlamın, çok boyutlu ve çok katmanlı yapısına benzer şekilde yer, fiziksel (morfoloji, topoloji, tipoloji ve arazi şartları), psikolojik (anlam, algı, estetik), sosyal (kültürel, yasal, politik) ve zamana ilişkin (bellek ve güncellik) bileşenleriyle bütüne işaret etmektedir (Özbek Eren, 2007). Yer, yalnızca fiziksel nitelikleri kapsayan somut bir kavram değildir. Binaların yanı sıra düşüncelerin de "locus" unu içeren bir kavramdır (Holl, 1996). Schulz'a göre, yer belirli bir mimari ortamı oluşturan oraya özgü şeylerin bütünü yani çevresel karakterdir. Yerin karakteri de "yerin ruhu"nu (genius loci) belirler (Norberg-Schulz, 1980).

Bağlam ve yer kavramları bütüne işaret ederek aynı anlamlar içeriyor gibi görünse de bazı araştırmacılar bu iki kavramı birbirinden ayırır. Isenstadt'a göre, bağlam yerin anlaşılmasında bir unsur olarak değerlendirilebilecek daha özelleşmiş bir terimdir (Isenstadt, 2005). Tom Porter da benzer biçimde bağlamı yerin analizinde bir alt kavram olarak tanımlamış; yere ait bilgiyi hissedilebilen ve dokunulabilen somut anlamda "hard data" ve hissedilebilen ancak dokunulamayan daha soyut anlamda "soft data" olmak üzere ikiye ayırmıştır. Bunlardan ilki, mevcut binalar, mevcut ulaşım ağları, iklim, sınırlar, tipoloji, gibi yerel değişmez somut veriler; ikincisi ise kültürel ve insana ait özellikler ve yerin tarihi, yerin özgünlüğü ve yerin güncel zamanı gibi daha öznel değişen bağlamsal veriler olarak ele alınmıştır (Porter, 2004). Hadid ise, bağlamsal tasarımın illaki yerel olması gerekmediğine dikkat çekerek güncel mimarlık ortamında bağlamsalcılığın, tasarımı yönlendirecek ve gerekçelendirecek bir anlam yakalamak için yere ait özelliklerden yola çıkılsa bile bu özellikleri dönüştürüp değiştirip yeni kavramlarla kullandığını ifade etmiştir

(Hadid ve Aşık, 2010). Dolayısıyla Hadid'in tanımından yola çıkarak, güncel mimarlık ortamında kavramsalcılık ve bağlamsalcılığın bir arada düşünülebilecek iki yaklaşım olduğu sonucuna varabiliriz. O halde bağlam, yerel koşulların betimlenmesi ve yeri anlamada bir ölçüt olarak görülebilir. Ancak bağlamı, mimari ürünün konumlandığı yerin sadece fiziksel nitelikleriyle tanımlamak biçimsel uyum arayışı gibi estetik açıdan onu indirgemeci bir konuma getirirken sadece insana dair öğelerle tanımlamak da onu nesnellikten uzaklaştırarak öznel bir kavram haline getirir. Dolayısıyla, bağlamı yerin bir alt kavramı olarak düşünmek yerine aynı kapsayıcılıkta dönüştürücü etkisiyle düşünmek ve yerden ayırarak tanımlamak gereklidir.

Sonuç olarak, bağlamın kapsayıcı yapısı sayesinde mimarlık nesneleri çok boyutlu bir şekilde değerlendirilebilir. Böylece bağlamın kapsadığı geniş bir bilgi dağarcığı elde edilir. Bağlamın bilgi olarak kullanımı ile ortaya çıkan bağlamlar;

- *Normatif bağlam;* imar kanunları, ilgili kural ve yönetmelikler,
- *Fiziksel bağlam;* mevcut çevreyle ilişki, konum, ulaşım, coğrafya, işlev,
- *Sosyo-kültürel bağlam;* yer'e özgü tarih, kültür, anlam,
- *Teknolojik bağlam;* malzeme ve strüktür,
- *Ekonomik bağlam;* proje ve inşaatla ilgili tüm maliyetler, ekonomiye katkıdır.

Bilginin gerekçelendirilmesi gibi bağlamın anlamlandırılması da tarihsel ve sosyal koşullara bağlı olarak öznenin yorumuna bağımlı biçimde değişir. Dolayısıyla mimarlık bilgisi içinde bağlamın, çok boyutlu ve çok anlamlı yapısını çözümleyebilmek tarihsel sürecin içinde değerlendirilmesiyle mümkündür.

3
BAĞLAM BİLGİSİNİN ÇOK BOYUTLU YAPISININ OKUNMASI

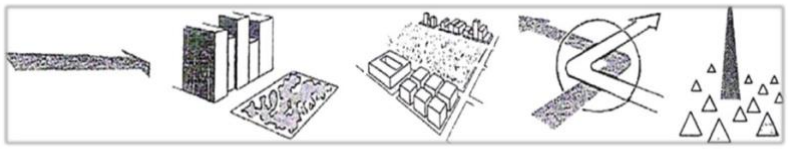
Çalışmanın bu bölümünde, bağlam bilgisinin tüm varlıkları ontolojik bir bakışla öncül çalışmalar ve güncel çalışmalar üzerinden okunmuştur. Öncül çalışmalar tarihsel süreç içinde okunurken güncel çalışmalar sistematik literatür taraması yapılarak okunmuştur. Böylece bağlam bilgisinin çok boyutlu yapısını oluşturan ortak temalar (kategoriler) ve kodlar (kavramlar) belirlenebilmiştir.

3.1 Öncül Çalışmalarda Bağlam Bilgisinin Tarihsel Gelişimi

Sanayileşme, modern mimarlık ve standardizasyon, geleneksel yapı malzemeleri ve yapım tekniklerindeki gelişmeler, kentsel sürekliliğin ve çevresel uyumun bozulmasına sebep olmuş ve böylece bağlam kavramı mimarlık disiplinin önemli bir konusu haline gelmiştir. İlk olarak, Robert Venturi 1950 yılında Princeton Üniversitesi'nde savunduğu *Mimari Kompozisyonda Bağlam* adlı yüksek lisans tezinde Gestalt prensiplerinden yola çıkarak tarihsel yapıları analiz etmiş ve bağlamın mimari yapıya anlam kazandırdığı görüşünü ortaya koymuştur (Theunissen, 2010).

Serim (2007), bağlamın mimarlık bilgisi olarak mimarlık alanında keşfinin 20. yüzyılın ikinci yarısında ilk olarak yapısalcı yaklaşımlarla kendini göstermeye başladığını ileri sürer. Yapısalcılık pozitivizmin de desteğini alarak mimarlık bilgisinin rasyonalize edilmesi ve öznellikten kurtarılması gerektiği düşüncesiyle mimarlıktaki nesnellik ve yöntem sorunlarına çözüm bulmayı amaçlamıştır. Kevin Lynch 1960 tarihli "The Image of The City" (Kent İmgesi) adlı kitabı yapısalcı yaklaşımın ilk göstergesidir. Dikkate değer diğer bir araştırma ise Christopher Alexander'ın 1977'de yayınlanan "Pattern Language: Towns, Buildings, Construction" adlı kitabıdır. Bu dönemde yapısalcılık mimarlıkta dilbilim, göstergebilim, antropoloji, psikoloji, sosyoloji gibi disiplinlerin yöntemleri ile kendini göstermiştir. Kentin gramerini çözümlemek için sentaktik ve anlama odaklanan çözümlemeler için semantik yöntem kullanılmıştır (Serim, 2007).

Kevin Lynch, kentin gramerini çözümlemek için ortaya attığı yapısalcı yaklaşımında tarihsel bağlama karşıt olarak fiziksel bağlama odaklanmış; kent ve sokakların fiziksel dokusuna gömülü olan kültürel ilişkilerin gözlenmesi yoluyla bağlamsal mimarlığa farklı bir bakış açısı getirmiştir. Böylece modernist görüşün kent ve sokaklara mekansal yaklaşımı anlamın ön plana çıkmasıyla "yer" kavramını mimarlık bilgisine dahil etmiştir. Kevin Lynch, "The Image of the City" (Kent İmgesi) adlı kitabında araçsallaştırdığı beş kentsel eleman (yollar/paths, kenarlar/edges, bölgeler/districts, noktalar/nodes ve işaret noktaları/landmarks) üzerinden yaptığı zihinsel haritalama çalışmaları (Şekil 3.1) sayesinde kentlerin kimlik dökümünü yapmıştır. Bir şablon gibi kullandığı beş eleman ile yaptığı kent analizleri, aidiyet kazandırma düşüncesiyle farklı bağlamlara çeşitli anlamlar yüklenebileceğini ortaya koymuştur (Lynch, 2010).

Şekil 3.1 Yollar, kenarlar, bölgeler, noktalar ve işaret noktaları (Lynch, 2010)

Rossi'nin çalışmalarının olduğu dönemde, Rowe, Koetter, Leon ve Rob Krier gibi araştırmacılar bağlam bilgisine yeni yaklaşımlar üretmişlerdir (Serim, 2007). Bağlam kavramı, Cornell'de 1963 yılında başlayan, Colin Rowe yürütücülüğündeki kentsel tasarım yüksek lisans programında ortaya atılan yaklaşımlar bütünü anlamına gelen "bağlamsalcılık" terimiyle kullanılmaya başlanmıştır. Böylece modern mimarlık ve kentleşme anlayışına alternatif bir yaklaşımın temelleri atılmıştır. Daha sonra Rowe, bağlamsalcı kent tasarımına ilişkin teorilerini Fred Koetter ile 1978 yılında yayınlanan Collage City adlı kitabında toplamıştır (Rowe, 1984). Bu yıllarda bağlamsalcılık eleştirel bir düşünce olarak ortaya çıkmış ve kentin bütünü ile mimarlık arasındaki ilişkiye odaklanan bu yaklaşım daha sonraları çeşitli araştırmalarda kapsamı sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda genişletilerek farklı bakış açılarıyla ele alınarak mimarlık bilgisi içerisinde bağlamsalcılık kavramı ile bir öğreti haline gelmiştir (Şekil 3.2). Bu tür çalışmalardan ilk akla gelenler, Steven Peterson'ın "Urban Design Tactics," ve "Space and Anti-Space," Colin Rowe'un "The Present Urban Predicament" ve Thomas Schumacher'in

“Contextualism: Urban Ideals and Deformations,” ile Stuart Cohen’in “Physical Context/Cultural Context: Including it All” makalelerinin yanı sıra William Ellis’in “Type and Context in Urbanism,” Steven Hurtt’ün “Conjectures on Urban Form” adlı çalışmalardır.

Şekil 3.2 Bağlamın bilgisinin “Bağlamsalcılık” kavramıyla öğretiye dönüşmesi

Rowe, kentsel tasarım alanında çizim yerine kolajın kullanımına dikkat çekmiş; kolaj metaforunu kullanarak kentin karşıtlıkları üzerinden uyumlu bir bütüne ulaşmayı hedeflemiştir. Kolaj yöntemi ile kentte tanımlı açık alanlar oluşturularak kamusal yaşamın üzerindeki kısıtlayıcılıkların ortadan kaldırılması amaçlanmış, yeni kent farklı mimari tiplerin, farklı tarihlerden gelen elemanların bir araya gelmesiyle oluşan bir kolaj olarak tanımlanmıştır (Rowe, 1984). İnşa edilmiş mekân ve açık mekân arasındaki ilişkiyi canlandırmak için Rowe, bir prototip olarak Nolli’nin Roma haritasına göndermede bulunup, Gestalt ilkelerinin üzerine geliştirdiği şekil-zemin haritasını uygulamıştır (Rowe, 1984). Rowe’un şekil-zemin yaklaşımı, bağlamın tasarımcıya sunduğu bilgideki çeşitlilik ve değişikliği değerlendirmesine ve mevcut koşullar arasında uzlaştırıcı bir süreç gelişmesini imkân vermiştir (Isenstadt, 2005).

Rowe’un inşa edilmiş fiziksel doku ile ilgilenen çalışmalarına karşılık bağlamsal bilginin fiziksel ve kültürel olmak üzere her iki boyutuyla birlikte ele alınmasının daha doğru olacağı düşüncesiyle farklı yaklaşımlar geliştirilmiştir. İlk olarak Rowe’un fiziksel çerçevesinin dışına çıkan Stuart Cohen (1974), "Fiziksel Bağlam Kültürel Bağlam: Hepsini Dikkate Almak" (Physical Context/Cultural Context: Including it All) adlı makalesinde bağlamsal bilginin kültürel boyutunu gündeme getirmiştir. Böylece bağlamın sadece fiziksel çevreyle ilgili olmadığı bulunduğu ortamın kültürel ve zaman boyutuyla birlikte anlam kazandığı ortaya konulmuştur.

Thomas Schumacher de "Bağlamsallık: Kentsel İdealler ve Deformasyonlar" (Contextualism: Urban Ideals and Deformations) adlı çalışmasında Rowe’un tasarımı rastlantısallıktan uzaklaştıran şekil-zemin planı yaklaşımıyla geometrinin sınırlandırıcılığı nedeniyle binaların tarihi aktarmasını engellediğini iddia ederek

eleştirmiştir (Koçyiğit, 2022). Bu anlamda Rowe'un şekil-zemin analizinin yeni tasarım için sınırlayıcı olmaması gerektiğini savunarak Rowe'un bağlamsalcılığına farklı bir bakış açısı getirmiş ve "farklılaştırılmış bina" kavramını ortaya atmıştır (Nesbitt, 1996).

Kostof ise kentlerin sürdürülebilirliği için kentsel bağlamın korunması gerektiğine dikkat çekmiş hem kentsel ölçekte hem de bina ölçeğinde koruma bilincinin ancak toplum bilinci ile sağlanabileceğini vurgulamış; kentteki imar ve inşaat faaliyetlerinin anlaşılabilmesi için toplumsal sürecin analiz edilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir. Çünkü toplumu oluşturan sosyal, kültürel, ekonomik, politik tüm bağlamsal koşullar bu sürecin çözümlenmesinde önemlidir (Kostof, 2007).

Bağlamsalcı yaklaşımın daha örgütlüsü ise Temmuz 1953'te *Congrès Internationaux d'Architecture Moderne* (CIAM) kongresinde biçimsel analoji ve tarihsel canlandırmacılığa karşı Jaap Bakema, Georges Candilis, Giancarlo De Carlo, Aldo van Eyck, Alison Smithson, Peter Smithson ve Shadrach Woods gibi mimarlardan oluşan Team 10 (ya da Team X) adlı grubun ön plana çıkardığı "biçimsel birliktelik" ve "tarihsel süreklilik" gibi kavramlarla ortaya çıkmıştır.

Aldo Rossi, Şehrin Mimarisi kitabında (Architecture of the City, 1966) mimarlık tarihinin tamamını kapsayan bir kavram olarak "locus" (yer) u ortaya atmıştır. Locus, özgün bir tasarım elde etmenin önemli bir koşulu olarak tanımlandığı gibi, belirli bir yer ile olay, kent ile mimari, bağlam ile anıt arasındaki ilişkiyi de açıklamaktadır. Rossi, "locus" kavramı ile kentin tipolojik ve morfolojik özelliklerini tarihsel anlamda çözümlemiştir (Ellin, 1999). Bağlamın sınırlayıcılığını, "bağlam, anıt kavramının karşıtıdır" şeklinde ifade eden Rossi' ye göre, stili ön plana çıkaran anıt, belirli bir yeri nitelendiren birincil kaynaktır. Anıt, somut olarak analiz edilebilen, onu yaratan toplumun kent tarihi içindeki tercihlerini yansıtan ve ancak toplumsal bellek ya da kolektif bellek yoluyla analoji ile üretilebilen bir gerçekliktir (Rossi, 1984). Bağlam bu gerçeği ortaya çıkarmak ve anlamak için yetersiz kalırken, Rossi'nin önerdiği "locus" ya da yer kavramı tarihsel bağlamın incelenmesine olanak sağladığı için yapılı çevreyi soyutlama yoluyla analiz edip kavramak yerine somut gerçekliği ortaya çıkarmak için daha yararlı bir kavramdır. Rossi'nin tarihsel bağlamda yer imajını oluşturan anıtsal yapılarla üslupsal bir ilişki kurma önerisi, tarihi yapıların analojik yorumlarda yeniden kullanılmasına olanak tanımaktadır. Dolayısıyla bu yaklaşımın,

modernizmin işlevsel ve idealize edilmiş soyut biçim anlayışına ters olduğu düşünülmektedir (Koçyiğit, 2022).

Rossi, işlev, mekân ve tektonikliğe bağlı özelliklerden oluşan mimarlık bilgisini tipleştirmiştir. Sentaks temelli kent ölçeğinde, tarih içerikli tipoloji ve morfolojilerin sürekliliğini savunan Aldo Rossi mimarlık bilgisini anlam ve ideolojiden soyutlayan bilgiyle mantık ve aklın egemenliğinde oluşturduğu için neo-rasyonalist olarak adlandırılmıştır (Sayın ve Gorbon, 2009).

Sayın ve Gorbon (2009)' a göre, mimarlık bilgisinin kültürel bir bağlam olarak varlığının ortaya çıkışı ve yapısalcı düşüncenin şekillendirdiği biçim-mekân ilişkisini mantık çerçevesinde ele alma çabaları, soyut geometriden gelen tipoloji yaklaşımı, Batı kültürünün kapalı bir sistemi içerisinde gerçekleşmiştir. Bu yaklaşım, anlamsal içeriği düşünsel ve mantıksal ilişkilerde ve tarihte aramayı gerektirmiştir. Rossi'nin Batı kültürünün mimari sözdizimini takip eden Christopher Alexander, 1977 yılında farklı kültürleri ve kullanıcı gruplarını kapsayan bir mimari dil anlamına gelen "örüntü dili" kavramını ortaya atarak yeni bir tasarım yöntemi geliştirmiştir. Kullanıcı-gösterge pragmatik ilişkisinden türetilen örüntülerin analizi ve sentezine dayanan yaklaşımı, Rossi'nin yaklaşımından farklı olarak daha insani ortamlar oluşturmaya yönelik bir tasarım aracı olarak önerilmiştir (Sayın ve Gorbon, 2009).

Peter Eisenman ise, Rossi'nin tarihi, tipoloji ve morfolojinin kaynağı haline getirmesini eleştirerek onun, farklı zamanları ilişkilendirerek aslında bir "hiçbir yer" elde ettiğini ileri sürmüştür (Eisenman, 1984). Eisenman (1984)' e göre, analojiler, mimari artifaktların kendi bağlamlarından ayrışarak olayların ve yerin zamanını içine almakta ve "hiçbir yer"e ulaşmaktadır. Bu açıdan Eisenman, Rossi'nin yaklaşımını, anti-bağlamsalcı olarak nitelendirerek Rowe'un şekil-zemin yaklaşımıyla ortaya çıkan bağlamsalcılığın "boş biçimciliği"ne karşı gelişen bir görüş olarak değerlendirmiştir (Eisenman, 1984).

Gregotti ise mimarlık bilgisinin çevresel koşullardan üretilebilmesi için taklit (mimesis) ve bitişiklik (juxtaposition) olmak üzere iki yöntemden faydalanılmasını önermiştir (Gregotti,1995). Mimar, tasarım sürecinde bağlamın bilgisini üretebilmek için peyzajın "modifikasyon", "ölçüm" ve "kullanım"ı aracılığıyla doğayı keşfetmelidir (Nesbitt, 1996). Gregotti, bu keşfe bağlı olarak mimarlığın

sorumluluğunu, mimari formun tarihsel izlerin biçime dönüşmesiyle elde edildiği görüşünden hareketle tarihin fiziksel ruhunu yani kendi tarihinin izlerini taşıyan çevresel bağlamın varlığını kabul etmek olarak tanımlamıştır (Gregotti,1995). Mimarlık bilgisi içerisinde kurguladığı kuramsal tartışmasını Heidegger felsefesine dayandıran Gregotti için mimarlıkta tasarım bilgisi yer fikriyle başlayan bir eylemin sonucunda ortaya çıkmaktadır (Nesbitt, 1996).

Bağlama tarihsel açıdan değerlendiren diğer bir yaklaşım Brolin'in bağlamsal anlayışıdır. Brolin'e göre, "kentlerin karakterini bozmaktansa onu güçlendirmek" önceliklidir; çünkü "mevcut çevre tarihi bir atık değil; geleceğe köprü olarak kullanılması gereken bir değerdir" (Isenstadt, 2005).

1980'li yıllardan sonra yöntem ve model düşüncenin oluşturduğu geleneksel pozitivist yaklaşımlara alternatif yaklaşımlar öne çıkmıştır (Serim, 2007). Bu yaklaşımlar arasında Norberg Schulz'un yer kavramı mimarlık bilgisi içinde bağlam kavramını farklı bir boyuta getirmiştir. Yer kavramı, modern mimarlık bilgisinin nicelleştirilebilir, ölçülebilir, nesnelleştirilebilir mekân kavramına karşı tavır olarak ortaya konulmuş; mekânın işlev, geometri ve program gibi soyut bilgisinin yerine varoluşun bağlı olduğu niteliklere ilişkin, kişinin deneyimi sonucunda ortaya çıkan somut bilgiyi ön plana çıkarmıştır. Bu bilgi mimarlık bilgisi içinde fenomenolojik yaklaşımla üretilmiştir. Fenomenolojik yaklaşımda, nesnenin varlığını özneden önce kabul eden klasik aydınlanma görüşünün aksine, özneyi ön planda tutan ve öznenin deneyimine dayanan görüş hakimdir. Bu bakışa göre nesne özneden bağımsız bir varlık değildir; öznenin bakış açısına göre varlık kazanır. Dolayısıyla öznenin hissettiği gibi anlam kazanan nesneleri, genel çerçevelerle soyutlamaya, özne-nesne ayrımını yapmaya gerek yoktur.

Norberg-Schulz, Heidegger fenomenolojisini arkasına alarak Antik Yunan düşüncesinde karşımıza çıkan "yerin ruhu" nu (genius loci) yeniden kavramsallaştırarak mimarlık bilgisi içinde kullanmıştır. Yerin ruhu, peyzaj (landscape) ve yerleşimin (settlement) fiziksel kalıplarının ötesinde, malzeme, renk, doku ve şekil gibi öznenin duyumunda doğrudan yer alan bir bütünlüktür. Norberg-Schulz, bu bütünü yani bağlamı insanın varoluşunu ve eylemini içeren "çevresel karakter" olarak tanımlayarak bireyin görevinin de yerin ruhunu canlandırmak ve anlamlı yerler yaratmak olduğunu ileri sürer (Norberg-Schulz, 1980).

Fenomenolojik yaklaşıma göre mimarlık bilgisi içerisinde bağlamsal bilginin üretilmesini sağlayan şey yerdir. Yer bağlama ilişkin çok sayıda öğenin bir bütün halinde anlaşılmasını ve yorumlanmasını sağlar. Mimarlık bilgisinin tüm varlıklarını kapsayan yer, öznenin mimari varlıkları çeşitli boyutlarda deneyimleyip ilişkilendirerek yorumlamasına olanak sağlar. Yer bağlamı, kentsel biçim anlamında morfolojiyi kapsarken eğim, yönelme gibi arazi koşulları anlamına gelen topolojiyi de kapsamakta; algı, anlam, estetik çerçevede psikolojik boyutun bir parçası olabileceği gibi zaman, bellek ve tarihsellik gibi değerlendirmeleri de içermektedir (Koçyiğit, 2022).

Bağlam bilgisi içerisinde "yer" kavramına ilişkin Rossi'nin "locus" kavramı üzerinden anlamı irdelemesi ve Norberg-Schulz'un "yer" e ilişkin her şeyi kapsayan yerin ruhu olarak ifade ettiği "genius loci" kavramını ortaya koyması gibi sorgulamaların yanı sıra eleştirel bağlamsalcı yaklaşımlar "yer" konusuna farklı yaklaşımlar geliştirmişlerdir. Eleştirel bölgeselcilik *(Critical Regionalism)* olarak tanımlanan bu yaklaşım, Alexander Tzonis ve Liane Lefaivre'nin 1981 yılında yayınlanan "Izgara ve Yol" (The Grid and the Pathway) isimli makalesinde geliştirdiği, Frampton'ın "Towards a Critical Regionalism: Six Points for an Architecture of Resistanceé (1983) yayınıyla desteklenmiş; yerel dokuya uygunluk, yer ve kimlik gibi konulara odaklanarak bağlam bilgisinin üretiminde alternatif olmuştur.

Eleştirel bölgeselcilik küresel modernizm üzerinden geliştirdiği eleştirinin yanı sıra hem modernizmin kimliksizleştirme etkisine karşı hem de tarihi daha eskilere dayanan milliyetçi, ideolojik bölgeselcilik ile yeri pragmatik ve anlamsal açıdan araçsallaştırarak kullanan Venturi ve Rossi gibi postmodern yaklaşımlara karşı bir tutum geliştirmeyi amaçlamıştır (Tzonis, 2003). Eleştirel bölgeselcilik, yerel niteliklerin analoji, mimesis, taklit, stilistik tekrar gibi yönelimlere karşı bir duruş sergilemiştir.

Tzonis ve Lefaivre (1996) eleştirel kuramlarını Habermas'ın "nesnel yanılsamanın çözülmesi" (dissolve of objective illusion) ile Rus edebiyat kuramcılarından Shklovsky'nin "aşinalığı bozma" (defamiliarization) kavramlarından yola çıkarak geliştirerek kavramsallaştırmışlardır. Nesnel yanılsamanın çözülmesi, öznenin kendi üzerine düşünmesi anlamına gelen dönüşlü (reflexive) düşüncenin sonucunda gerçekleşebilir. Özne belirli bir mimari nesneyi dönüşlü düşünce sayesinde sabit

değişmez olarak değerlendirmez. Nesneyi nasıl algıladığı ve nesneyi nasıl yorumlayıp nasıl bir bilgi ürettiği konusunda düşünerek eleştirebilir ve bunun sonucunda kendinden hariç yanılsamalı sözde bir nesnelliğin üretilmesini engeller (Geuss, 2002).

Frampton'nın (1992) eleştirel bölgeselcilik yaklaşımında bağlam, Tzonis ve Lefaivre gibi bağlama karşı oluşturulan belirli kurallar çerçevesinde ele alınmamıştır. Mimarlık bilgisinin tüm varlıklarının yer ile ilişki içerisinde tasarlanması gerektiği düşüncesinden hareketle ilişkinin niteliği üzerinden ilerleyen bir bağlamsal çözüm aranmış ve mimarlık bilgisi tektonik bir gerçeklik olarak değerlendirilmiştir. Frampton (1992), mimarlığın tektonik gerçekliğinin ortaya çıkabilmesinin doğal çevreyle ilişkisinin düşünülmesiyle mümkün olabileceğini savunmuştur. Ona göre, bir yapı, topografyadan yerel ışığa, iklimden diğer yere özgü tüm niteliklerle biçimlendiği oranda bölgesel bağlamsalcıdır. Böylece Frampton Cornel ekolünün geliştirdiği fiziksel bağlam anlayışına doğal çevreyi ekleyerek genişletmiştir. Frampton'un "Mimari Direniş İçin Altı Nokta" olarak adlandırdığı 'Eleştirel Bölgeselcilik' in oluşumu için gerekli bağlamsal koşullar 1) Kültür ve Uygarlık, 2) Avangart'ın Yükselişi ve Düşüşü, 3) Eleştirel Bölgeselcilik ve Dünya Kültürü, 4) Yerin Formunun Direnişi, 5) Doğaya Karşıt Kültür: Topoğrafya, Bağlam, İklim, Işık ve Tektonik Biçim, 6) Görsel Olana Karşı Dokunsal Olan şeklinde tanımlanmıştır (Frampton, 1983).

Çeşitli yaklaşımlarla ele alınan bağlam, 21. Yüzyılın son çeyreğinde kapsamı genişletilerek yeni bir yaklaşım biçimi olarak varlık yerine olay temel alınarak bilginin üretiminde kullanılmıştır. Rossi'ye göre (2006), yer yani locus artifaktlar ve mekânda geçen olaylar ile anlam kazanır. Dolayısıyla somut varlıkların dışında olaylar yani eylemler mekânın yere dönüşmesine kaynaklık eder. Bu noktada mimarlık bilgisinin, inşa eyleminden ve söylemlerle ortaya konan olaylardan üretilen iki çeşit bilgiden oluştuğu söylenebilir. Diğer taraftan, olaylar mekânı yere dönüştürmesinin yanı sıra yerlerden bağımsız bir şekilde parça parça bir araya gelerek anlamlı bir bütünlük başka bir deyişle yeni bir bağlam oluşturabilirler. Bu durumda tarihsel bir anlatı ya da politik bir ideoloji de mimarlık nesnesinin bağlam bilgisini oluşturabilir (Koçyiğit, 2022). Bu ontolojik çerçevede mimarlık nesnesinin ürettiği bağlam bilgisi yakın çevresinden üretilen bir bilgi olmak zorunda değildir. Özellikle de modernleşmeyle birlikte başlayan ve günümüzde iletişim

teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte ortaya çıkan ağ sistemi, nesnelerin yerle olan ilişkisini koparark dünyanın herhangi bir yerindeki olayla etkileşim halinde olabilmelerine olanak sağlamaktadır. Böylece nesnelerin ürettikleri bağlam bilgisi, dünyanın herhangi bir yerinden üretilen bir bilgi de olabilmektedir. Her ne kadar bu durumun mimari nesneler için yersizleşmeye sebep olduğu düşünülse de yeni bağlamların keşfedilmesine imkân tanımaktadır (Koçyiğit, 2007). Böylece, mimarlık nesnelerinin ürettiği çok boyutlu bağlam bilgisi kapsamını daha da genişletmiştir.

Bu yaklaşım sonrasında, mimarlar çok farklı bağlamlarda yeni yapılar tasarlayıp inşa etmişlerdir. Hem mimarlık kuramı hem de pratiği için farklı bir yaklaşım sunan dekonstrüktif mimarlık, yapı bozumu yöntemi ile bağlama karşıt bir duruş sergiliyor gibi görünse de bağlamla yakın ilişki de olmuştur. Yerel ve küresel koşulları yeniden yorumlayıp kendi iç bağlamlarını oluşturan yeni bağlamsalcılar bağlam bilgisini yeni kavram ve yöntemlerle ele alarak üretmişlerdir.

Hadid, önceleri mevcut yakın çevrenin bilgiye dönüştürülmesiyle elde edilen bağlam bilgisinin yerine, yeni bağlamsalcılık anlayışında "akışkan" ve "çok katmanlı" kavramlarını önererek bağlamsal tasarımı eski-yeni ilişkisinin ötesine taşımıştır. Farklı zamanlardaki her türlü olayı kapsayan kent, bina ve mekân gibi farklı ölçeklere ait farklı referansların "çarptırılması" (distortion) ile bağlamsal tasarımın kurgulanabileceğini savunan Hadid, bilginin üretimi için bir tür "akış çizelgesi" (storyboard) yöntemi önermiştir (Hadid, 1999). Bu sayede Hadid'in bağlamsal tasarımı, farklı zamanların çakıştırılmasıyla akışkan, fiziksel, kültürel, toplumsal ve tarihsel gibi birçok boyutu kapsadığı için çok katmanlı olarak tanımlanabilmektedir.

Steven Holl ise çağdaş kent ve mimarlığın dinamiklerinden hareketle sıkışma ve yoğunlaşma gibi kavramları kullanmıştır. Ona göre mimarlık nesnesi hem yerel hem de evrensel niteliklere sahip olmalıdır. Holl mimarlık nesnesinin bağlamını oluştururken farklı disiplinlerden ithal ettiği "paralaks", "porozite" gibi kavramlarla çalışmış ve yeni tasarım araçları geliştirerek bu kavramlar aracılığıyla optik algı ve topolojiye yönelmiştir. Porozite kavramı sayesinde kentin yeni zamanı ve mevcut dokusu ile analojik bir ilişki geliştirmiştir (Holl, 2007). Böylece mimarlık nesnesi iç ve dış mekân arasındaki ilişkisini güçlendirerek hem yere referanslar verirken hem de kendi yerini oluşturabilme potansiyeli olduğunu göstermiştir (Güzer, 2000).

Tschumi ise, biçim ve içerik, program ve bağlam, strüktür ve anlam gibi önceleri kullanılan yaklaşımlara karşıt olarak "kopma", "bağımsızlık" gibi yeni kavramlar geliştirmiştir (Tschumi, 1996). Sistematik ve kuramsal araç olarak kullandığı bu kavramlar, çağdaş kentin karmaşıklığında program ve bağlam gibi ilişkilerin uygulanamamasına karşılık alternatif olmuştur. Dolayısıyla yer artık mimarlık nesnesi için bir gerekçelendirme aracı olma özelliğini kaybetmiştir. Artık mimarlık nesnesinin bağlam bilgisi olay ve eylemin bir ürünüdür (Tschumi, 1996).

Tschumi daha sonrasında mekân, olay, hareket üçlemesinden kavram, bağlam, içeriğe yönelerek kavramsal yaklaşımında değişikliğe gider. Böylece Tschumi, olay ve programa bağlamı da ekleyerek yapının içsel kullanımlarının yanı sıra çevresel değişkenleri de dahil etmesiyle dışsal potansiyellerin de tasarımdaki önemine vurgu yapar (Kolatan, 2000). Tschumi, olay ve harekete, bağlam ve içeriği dahil etmenin kültürle üretimi bir araya getirmenin bir yolu olduğunu iddia eder (Costanzo, 2009).

Güncel mimarlık pratiğinde Peter Eisenmann, Peter Zumthor, Rem Koolhaas, Herzog de Meron gibi kuramcı mimarlar da üretimlerini olay kavramını, bağlam bilgisinin üretiminde önemli bir yerde konumlandırıp ele alarak yeni bağlamsalcı yaklaşım olarak tariflenebilecek bir yöntemle tasarımlarını gerekçelendirmektedirler.

3.1.1 Öncül Çalışmaların Kapsamının Belirlenmesi

Öncül çalışmalarda bağlam bilgisi, tarihsel süreç içinde değerlendirildikten sonra bağlam bilgisinin beş tema üzerinden ele alınabileceği sonucuna varılmıştır (Tablo 3.1). Bunlar; fiziksel bağlam, tarihsel bağlam, kültürel bağlam, fenomenolojik bağlam ve eleştirel bölgeselci bağlamdır (Şekil 3.3).

Tablo 3.1 Analiz edilen öncül çalışmalarda temalar ve kodlar

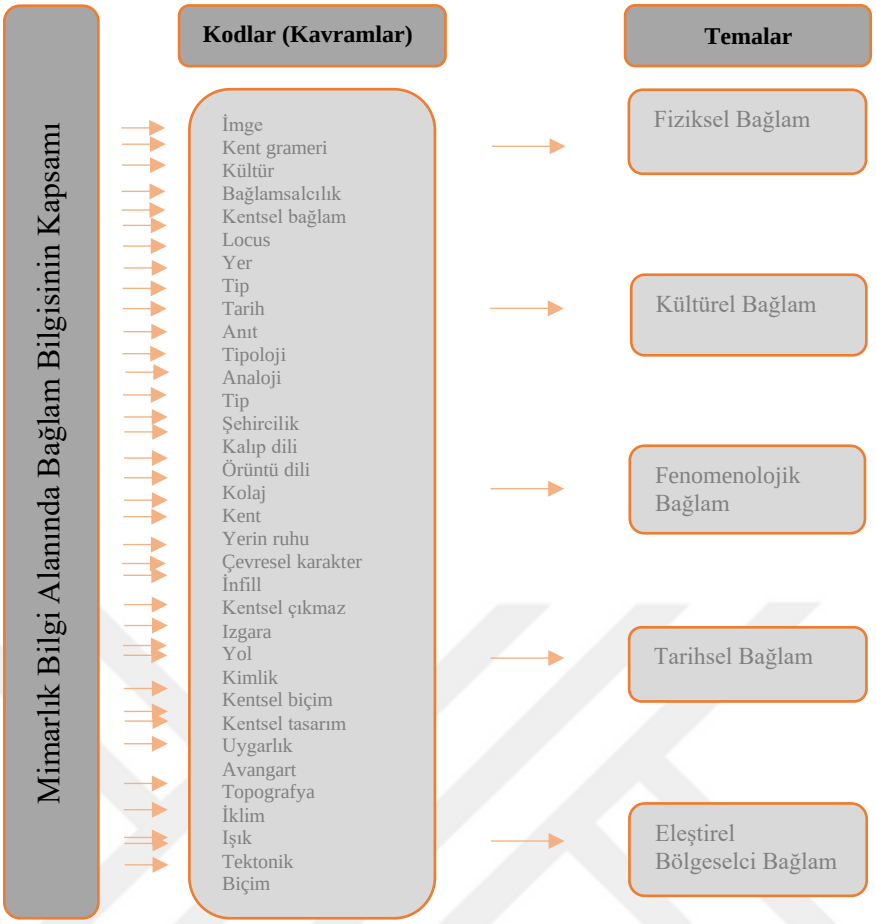
Tarih	Araştırmacı	Çalışma	Kodlar (Kavramlar)	Temalar
1960	Kevin Lynch	"The Image of the City" Kent İmgesi	İmge/Kent Grameri/Kültür	Fiziksel bağlam

Tablo 3.1 Analiz edilen öncül çalışmalarda temalar ve kodlar (devamı)

1963	Colin Rowe	Cornell Üniversitesi kentsel tasarım yüksek lisans programı	Bağlamsalcılık/ Kentsel Bağlam	Fiziksel bağlam
1966	Aldo Rossi	“Architecture of the City” Şehrin Mimarisi	Locus/Yer/Tip/ Tarih/Anıt/ Analoji/Kültür/ Tipoloji	Tarihsel Bağlam
1971	Thomas Schumacher	“Contextualism: Urban Ideals and Deformations” Bağlamsallık: Kentsel İdealler ve Deformasyonlar	Bağlamsalcılık/ Kentsel Bağlam	Fiziksel bağlam
1973	William Ellis	“Type and Context in Urbanism” Şehircilikte Tip ve Bağlam	Tip/Şehircilik/ Bağlam	Fiziksel bağlam
1974	Stuart Cohen	“Physical Context / Cultural Context: Including it All” Fiziksel Bağlam / Kültürel Bağlam: Her Şey Dahil	Bağlamsalcılık/ Kentsel Bağlam	Fiziksel bağlam/ Kültürel Bağlam
1977	Christopher Alexander	"Pattern Language: Towns, Buildings, Construction" Kalıp Dili: Kasabalar, Binalar, İnşaat	Kalıp Dili/Örüntü Dili/Kültür	Fiziksel bağlam/ Kültürel Bağlam
1978	Colin Rowe ve Fred Koetter	“Collage City” Kolaj Kent	Kolaj/Kent	Fiziksel bağlam
1980	Norberg Schulz	“Genuis Loci” Yerin Ruhu	Yerin ruhu/ Çevresel Karakter	Fenomenolojik bağlam
1980	Brent C. Brolin	“Architecture in Context” Bağlam İçinde Mimarlık	“İnfill” Tasarımı	Fiziksel bağlam

Tablo 3.1 Analiz edilen öncül çalışmalarda temalar ve kodlar (devamı)

1981	Coline Rowe	"The Present Urban Predicament" Günümüz Kentsel Çıkmazı	Kentsel Çıkmaz/ Bağlam	Fiziksel bağlam
1981	Alexander Tzonis ve Liane Lefaivre	"The Grid and the Pathway" Izgara ve Yol	Izgara/ yol	Eleştirel bölgeselci bağlam
1981	Alexander Tzonis	"Critical Regionalism: Architecture and Identity in Global World" Eleştirel Bölgeselcilik: Küresel Dünyada Mimarlık ve Kimlik	Mimarlık/ Kimlik	Eleştirel bölgeselci bağlam
1982	Steven Hurtt	"Conjectures on Urban Form: The Cornell Urban Design Studio" Kentsel Biçim Üzerine Varsayımlar: Cornell Kentsel Tasarım Stüdyosu	Kentsel Biçim/Kentsel Tasarım	Fiziksel bağlam
1983	Kenneth Frampton	"Towards a Critical Regionalism: Six Points for an Architecture of Resistance"Eleştirel Bir Bölgeselciliğe Doğru: Bir Direniş Mimarisi için Altı Nokta	Kültür/ Uygarlık/ Avangart/ Topoğrafya/ Bağlam/ İklim/ Işık/Tektonik/ Biçim	Eleştirel bölgeselci bağlam
1987	Kenneth Frampton	"Ten Points of an Architecture of Regionalism: A Provisonal Polemic" Bölgeselcilik Mimarisinin On Noktası: Provisonal Polemik	Kültür/ Uygarlık/ Avangart/ Topoğrafya/ Bağlam/ İklim/ Işık/Tektonik/ Biçim	Eleştirel bölgeselci bağlam

Şekil 3.3 Öncül çalışmaların kapsamı

3.2 Güncel Çalışmalarda Bağlam Bilgisinin Sistematik Analizi

Bağlam bilgisinin mimaride uygulanmasına ilişkin araştırılan öncül çalışmalara göre bağlamın, yalnızca mevcut yapı alanının coğrafi ve fiziksel koşullarını değil, aynı zamanda yakın çevrenin sosyo-kültürel, ekonomik, yasal ve tarihi koşullarını da kapsadığı görülmüştür. Gelecek mimari tasarımlar için çok boyutlu bağlam bilgisinin kullanılabilir olması için öncül çalışmaların yanı sıra güncel çalışmaların da genel bir resminin belirlenmesi gereklidir. Bu nedenle tezin bu bölümünde, güncel çalışmalarda bağlam bilgisinin sistematik bir analizi sunulmuştur.

3.2.1 Sistematik Literatür Taraması Tekniği

Araştırma literatürünü eleştirel bir şekilde tespit ve analiz etmek için SLR yaklaşımı kullanılmıştır. Bu yaklaşım, bağlam bilgisi ile ilgili güncel eğilimler hakkında teorik bilgi ve ön görü sağlamıştır (Petticrew ve Roberts, 2008). Sistematik literatür taraması PRISMA (Preferred Reporting Items for Systematic reviews and Meta-Analyses) standartlarına göre gerçekleştirilmiştir (Liberati vd., 2009). (Page ve

diğerleri, 2021). Bu kılavuzlara uygun olarak dört aşamadan oluşan sistematik bir literatür taraması gerçekleştirilmiştir: 1) araştırma sorularının belirlenmesi, 2) araştırma stratejisinin belirlenmesi, 3) veri seçim sürecinin tanımlanması ve 4) veri analiz tekniklerinin tanımlanması (Şekil 3.4).

Şekil 3.4 Sistematik Literatür Taraması (SLR)

Araştırmanın ilk aşamasında, veri tabanlarını taramak ve ilgili makaleleri toplamak için anahtar kelime tekniği kullanılmıştır (Saade ve diğerleri, 2020). Arama sonuçları daha sonra ilgisiz çalışmaları hariç tutmak için filtrelenmiştir. İlk olarak, mimarlık, kentsel tasarım ve bina dışındaki alanlardan gelen terimler çıkarılmıştır. İkinci olarak, makaleler başlıklarına ve özetlerine göre gözden geçirilerek en ilgili olanlar seçilmiştir. Son olarak, seçilen makaleler tam metin olarak taranmış ve ilgisiz olanlar elenmiştir. Oluşturulan literatür örneği daha sonra ortaya konan çalışma soruları dikkate alınarak nicel ve nitel değerlendirmelere tabi tutulmuştur.

3.2.1.1 Sistematik Literatür Taramasının Sorularının Belirlenmesi

Güncel mimarlık ortamında bağlam bilgisinin kapsamında gelişen konuları ve kavramları ortaya çıkarmak için kapsamlı bir sistematik literatür taraması gerçekleştirilmiştir. İlgili literatürün incelenmesi aşağıdaki temel araştırma sorularını ele almaktadır:

S1. Mimarlık bilgisi olarak bağlam bilgisinin kapsamı nedir?

S2. Bağlam bilgisine ilişkin tema ve kodlar (kavramlar) nelerdir?

3.2.1.2 Sistematik Literatür Taramasının Stratejisinin Belirlenmesi

Sistematik literatür taramaları, belirli bir araştırma konusunu ele alan tüm yayınlanmış literatürü inceleyerek büyük miktarda bilgiyi anlamlandırmaya yönelik bir stratejidir. SLR, titizlikle seçilmiş anahtar kelime dizilerine dayalı olarak seçilen literatürde kapsamlı bir arama gerçekleştirir (Saade ve diğerleri, 2020). Aynı zamanda, SLR, ilgili çalışmalar arasında hiç araştırılmamış veya sınırlı araştırılmış olanları belirleyerek belirsiz alanları haritalandırmak için bir stratejidir (Petticrew ve Roberts, 2008). Tablo 3.2, veri tabanları için temel arama kriterlerini kapsamaktadır (PRISMA kontrol listesine göre).

Tablo 3.2 Sistematik literatür taramasının stratejisi ve kriterleri

Veritabanları	Google Scholar, Web of Science, Scopus
Araştırma Stratejisi	Anahtar kelime yöntemi (Anahtar kelime dizisi kullanılarak: "bağlam ve mimari" veya "bağlamsal mimari ve mimari tasarım" veya "bağlamsalcılık ve mimari" veya "kentsel bağlamsal mimari")
Eleme Kriterleri	1) Belge türü: Makale 2) Arama dili ve sınırları: Sadece İngilizce olarak başlık, özet, anahtar kelimeler ve tam metin. 3) Verinin sınırları: 2011-2022

Veriler Web of Science, Scopus ve Google Scholar veri tabanları taranarak toplanmıştır. Seçilen veri tabanları, konuyla ilgili en güncel çalışmaları içeren geniş bir araştırma yelpazesini kapsamaktadır. Araştırma kapsamında 2011 yılından günümüze kadar yayınlanmış makaleler seçilmiştir. Bu zaman aralığının amacı, "bağlam" bilgisinin 21. yüzyılda nasıl kullanılmaya başlandığını değerlendirmektir. Son olarak, bu analiz yalnızca İngilizce makaleleri içermektedir.

Tezin bu bölümünde ilk aşamada gerçekleştirilen okuma sonrasında literatürdeki öncül çalışmalardan elde edilen kodlardan (kavramlardan) yararlanılarak anahtar

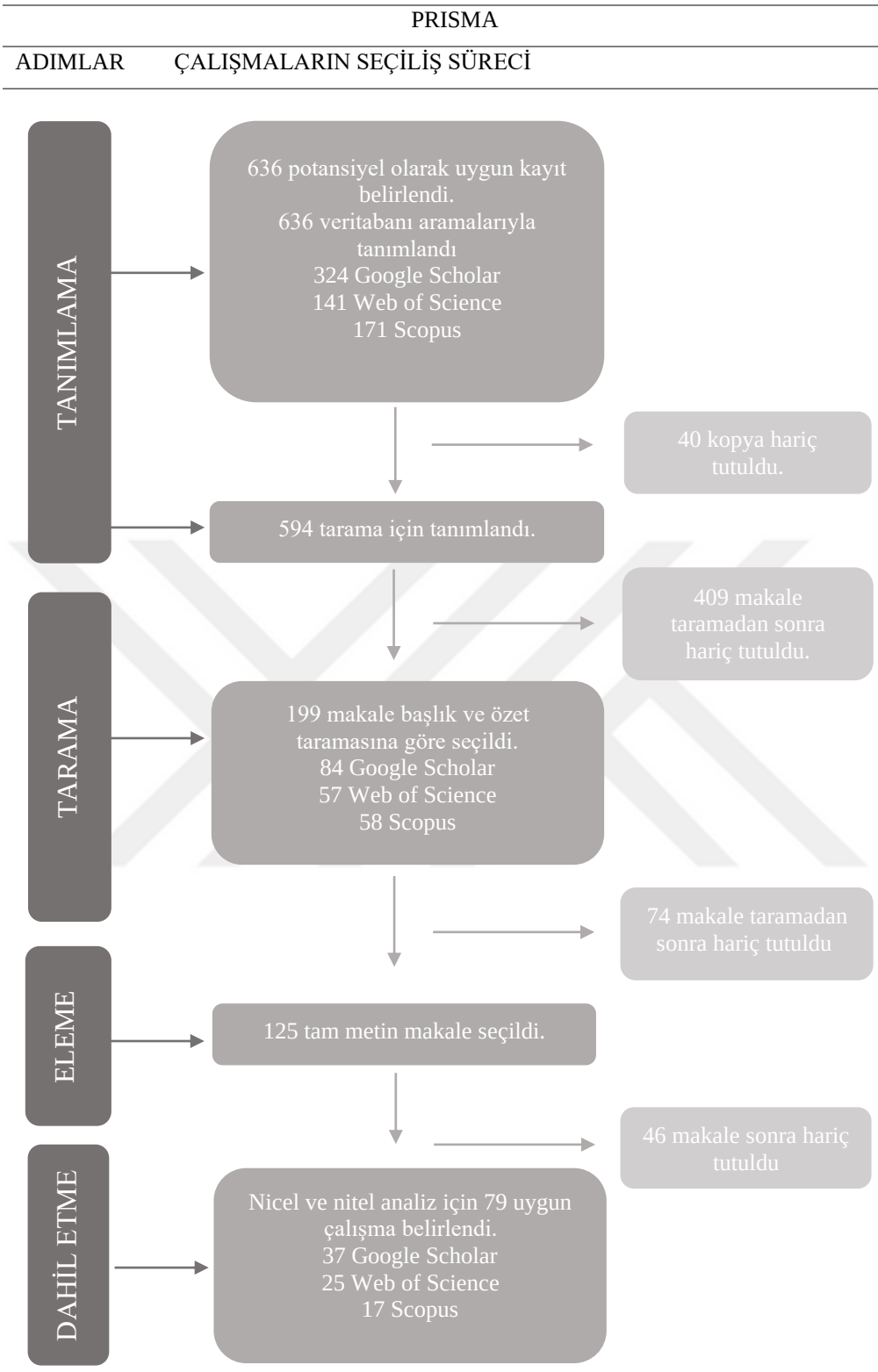
kelime dizileri oluşturulmuştur. İlk olarak, Google Scholar veri tabanında konunun genel terimi olan "architecture and context" ifadesi kullanılarak arama yapılmıştır. Bu ilk arama 165.000 metinle sonuçlanmış ve bu sayı tüm araştırma alanlarını içerdiği için sorgulanabilir olmuştur. Bu belirsizlik nedeniyle, konuyla ilgili anahtar kelime dizileri "mimarlık ve bağlamsallık", "bağlamsal mimarlık ve mimari tasarım" ve "kentsel bağlamsal mimarlık" olarak sınırlandırılarak sonuç sayısı 6.250' ye düşürülmüş; aynı teknik diğer veri tabanlarında da kullanılmıştır. Web of Science veri tabanında yapılan benzer aramalarda 799 öğe bulunmuş; Scopus veri tabanı aramaları sonucunda ise 715 makale keşfedilmiştir.

3.2.1.3 Veri Seçim Sürecinin Tanımlanması

Konuyla ilgili temel aramalar anahtar kelime yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmada anahtar kelimeler aynı zamanda kodlara (kavramlara) karşılık gelmektedir. Hem özet hem de tam metin makalelerin anahtar kelimeleri, araştırma konusuyla en alakalı olan "mimari" ve "bağlam" olarak seçilmiştir.

Bu terimlere ek olarak, araştırma konusunun temel yönlerinin çoğunu kapsadığı varsayımıyla "mimarlık ve bağlamsallık", "bağlamsal mimarlık ve mimari tasarım" veya "kentsel bağlamsal mimarlık" anahtar kelimeleri de dahil edilmiştir. İlk aramaların ardından her üç veri tabanında da tekrar eden eğilimler gözlemlenmiş ve anahtar kelimelere "sosyo-kültürel bağlam ve mimari", "dolgu mimarisi ve tarihsel bağlam", "bağlamsal mimari ve sürdürülebilirlik" ve "vernaküler mimari ve bağlam" terimleri eklenmiştir.

Şekil 3.5, veri seçim sürecinin (PRISMA) ve her sürecin sonunda seçilen yayınların sayısının bir özetini sunmaktadır. İlk aramaların ardından Google Scholar'daki sonuç sayısı 324'e, Web of Science'daki 141'e ve Scopus'taki 171'e düşürülmüştür. Böylece toplam 636 makale toplanmıştır. Daha sonra, 40 tekrar eden makale araştırmadan çıkarılarak 596 makaleye ulaşılmıştır. Daha derin bir tarama yapmadan önce, konuyla zayıf ilişkisi olan 409 makale silinerek incelenecek özet sayısı 199'a indirilmiştir. Özetleri okunan 199 yayından 74'ü ilgisiz olduğu için elenmiş ve 125'i tam metin incelemesi için seçilmiştir. 125 tam metin makale değerlendirildikten sonra, 46'sı daha elenmiş; 79 makale sistematik literatür taraması için belirlenmiştir.

Şekil 3.5 Veri seçim süreci (PRISMA)

3.2.1.4 Veri Analiz Tekniklerinin Tanımlanması

Seçilen yayınlar, istatistiksel ve uygulamalı bir matematiksel analiz tekniği olan bibliyometrik analiz kullanılarak analiz edilmiştir (Broadus, R.N, 1987). Ayrıca, bu çalışmada yayınlar arasındaki karmaşık ilişkileri betimlemek için önemli bir bibliyometrik araç olan ağ analizi kullanılmıştır (Soomro, S.A. ve diğerleri, 2022). Ağ analizi sayesinde bilgi toplama süreci kolaylaştırılabilir ve makaleler arasındaki ilişki ağlar ve düğümler kullanılarak netleştirilebilmektedir (Soomro, S.A. ve diğerleri, 2022).

Araştırmada ağ analizi, metin madenciliği yazılımı VOS viewer (Visualization of Similarities viewer) kullanılarak gerçekleştirilmiştir. VOS görüntüleyici, ağ tabanlı haritaları görüntülemek ve gezinmek için kullanılan bir yazılım programıdır. VOS görüntüleyici, bilimsel makaleler, bilimsel dergiler, araştırmacılar, araştırma kuruluşları, uluslar, anahtar kelimeler ve kavramlardan oluşan ağlar oluşturmak için kullanılabilir. VOS görüntüleyici aynı anda üç farklı harita görüntüler: ağ görselleştirmesi, kaplama görselleştirmesi ve yoğunluk görselleştirmesi (Van Eck & Waltman, 2010). Bu çalışmada, bibliyometrik arama ile üretilen literatür örneği analiz için VOS görüntüleyicisine aktarılmış ve alandaki makaleler arasındaki ilişkiyi gösteren anahtar kelime ağları oluşturulmuştur.

Araştırmanın bir sonraki adımında, bibliyometrik analizin sonuçlarına dayalı olarak anahtar kelimelerin birlikte görülme oranlarına göre belirlenen kümeler ağı kullanılarak nitel analiz gerçekleştirilmiştir. Bibliyometrik analiz, geçmiş yıllarda bağlam bilgisinin mimaride nasıl ele alındığını değerlendirmek için yapılırken, içerik analizinin amacı elde edilen verileri sınıflandırmak ve mevcut araştırmayı daha derinlemesine analiz etmek ve düzenlemek olmuştur.

3.2.2 Anahtar Kelime Analizi ve Temalaştırma: Eş-oluşum (Co-occurrence) Ağ Haritalaması

Anahtar kelime eş-oluşum analizi, anahtar kelime kümelemesine olanak tanır, ilerlemenin yönünü tanımlar ve akademik bir alandaki araştırmaları özetler. Anahtar kelime analizi için iki tür sayma tekniği vardır: İkili ve tam. İkili yöntem, bir makaledeki kelimelerin var olup olmadığını gösterdiği ve kelimelerin tekrarını hesaplamadığı için bu çalışmada tercih edilmemiştir. Buna karşılık, tam sayım yaklaşımında her bir kelimenin konumu belirlenebilmektedir. Daha kapsamlı bir

çalışma yürütebilmek için tam sayım yaklaşımı bu araştırma için uygun görülmüştür.

Web of Science ve Scopus veri tabanlarındaki her yayının başlıkları, anahtar kelimeleri ve özetleri analiz edilerek tekrar eden anahtar kelimeler belirlenmiştir. Buna karşılık, Vos Viewer'daki bir kısıtlama nedeniyle Google Scholar veri tabanlarının yalnızca başlıkları taranarak seçilmiştir. Yeni araştırma ilgi alanlarını gözlemlemek için kelime tekrarı iki veya daha az örnekle sınırlandırılmıştır. Tüm veri tabanlarında 188 anahtar kelime bu kriterleri karşılamaktadır. Üç farklı veri kümesinden hesaplanan oluşum değerlerinin karşılaştırılması 33 ortak anahtar kelimenin seçilmesini sağlamıştır. Aynı zamanda, aynı anlamlara sahip anahtar kelimeler tek bir anahtar kelime altında gruplandırılmıştır. Tablo 3.3, iyi bağlantıya sahip seçilen 33 anahtar kelimeyi göstermektedir.

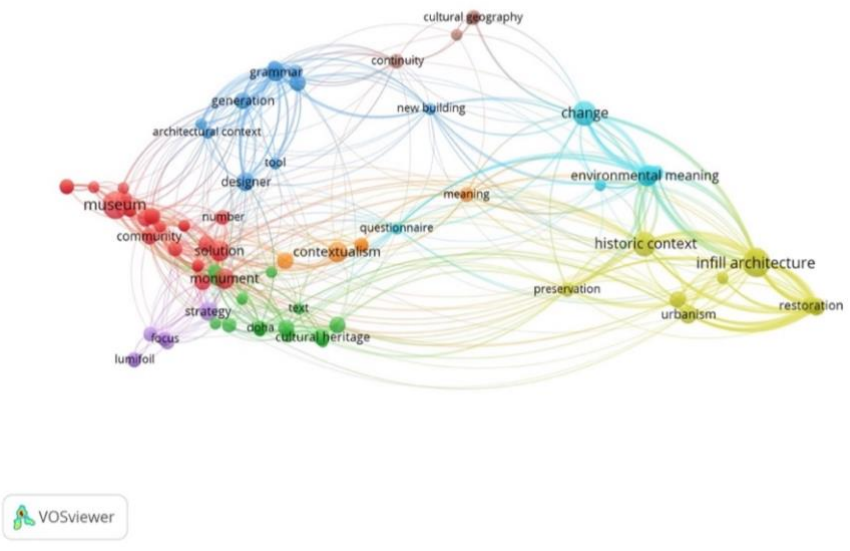
Tablo 3.3 Analiz edilen literatür örnekleminde temalar

No	Tema	Anahtar kelimeler	No	Tema	Anahtar kelimeler
1	"Infill" Mimarlık	"Infill" mimarlık/ Kentsel tasarım/ Uygunluk/ Tarihi bağlam/ Bağlamsal tasarım/ Bağlamsalcılık	5	Kentsel Tasarım	Kentsel çevre/ Tarihi bağlam/ Kültürel bağlam/ Gelenek/ Mimari kimlik/ Yer Kimliği/ Anlam/ Koruma/ Teknoloji/ Tipoloji/ Şekil Grameri/ Mahalle/
2	Vernaküler Mimarlık	Sürdürülebilirlik/ İklim/ Kültürel bağlam/ Kentsel morfoloji/ Vernaküler mimarlık/ Mekân dizimi/ Geleneksel konut/ Konut tipolojisi/ Tarihi bağlam/ Cami tasarımı/	6	Mimari Tasarım	Tasarım yaklaşımları/ Söylem/ Mimarlık teorisi/ Modernizm/ Estetik/ Kavramsal bağlam/ Müze imgesi/ Teknoloji/

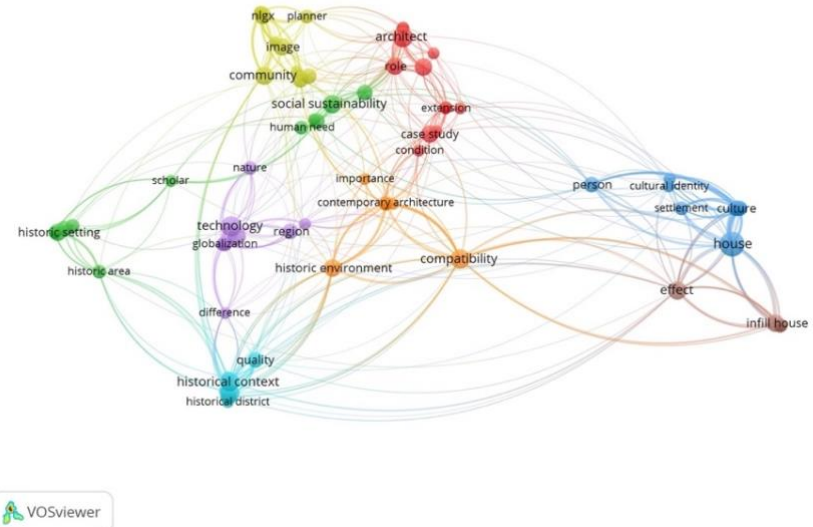
Tablo 3.3 Analiz edilen literatür örnekleminde temalar (devamı)

3	Sürdürülebilir Mimarlık	Kentsel planlama ve tasarım/ Kentsel bağlam/ Bağlamsalcılık/ Cami tasarımı/ Sosyo-kültürel bağlam/ Sürdürülebilir gelişme/ Kentleşme/ Şehir/ Esenlik/ Politika/	7	Mimari Tasarım ve Eğitim	Tasarım eğitimi/ Çevresel bağlam/ Tasarım konsepti/ Mimarlık eğitimi/ Alan analizi/ Sosyo-kültürel etkiler
4	Çağdaş Mimarlık ve Yeni Yapı Tasarım	Tarihi miras/ Kentsel bağlam/ Tarihi bağlam/ Modern mimarlık			

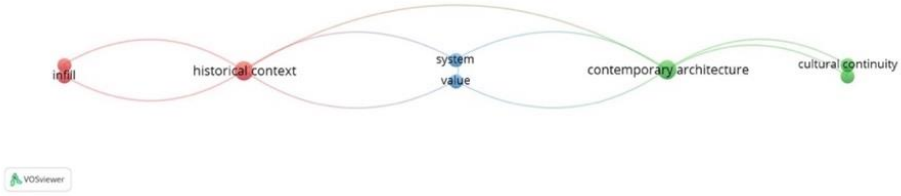
Üç farklı veri tabanı için VOS görüntüleyici tarafından üretilen eş-oluşum ağı eşlemeleri, anahtar kelimeleri farklı tonlar ve gruplamalarla göstermektedir (Şekil 3.6, Şekil 3.7, Şekil 3.8). Bu farklılıklar nedeniyle, anahtar kelimeler ve temalar çalışma bir bütün olarak değerlendirilerek seçilmiş ve karışıklığı en aza indirmek için renkler göz ardı edilmiştir. Bu nedenle, VOS görüntüleyici, çalışmanın temaları için erken bir veri kaynağı olarak hizmet etmiştir.

Şekil 3.6 Web of Science veritabanı için eş-oluşum ağı haritalaması

Şekil 3.7 Scopus veritabanı için eş-oluşum ağı haritalaması

Şekil 3.8 Google Scholar veritabanı için eş-oluşum ağı haritalaması

3.2.3 İçerik Analizi (Temaların Oluşturulması)

Araştırmanın bu bölümünde, eş-oluşum (Co-occurrence) ağ haritalamasıyla anahtar kelimeleri gruplanan makalelerin içerikleri yedi ana temada toplanarak analiz edilmiştir.

- **Tema 1: "Infill" mimarisi ve tasarımı**

İlk temanın odak noktası "infill" mimarisi ve tasarımıdır. Bu konudaki çalışmaların çoğu, tarihi çevrede yeni yapı tasarımına odaklanmaktadır. Çalışmalara göre (Sotoudeh, 2012; Parvizi, 2020; Stamps, 2011) ve (Sotoudeh ve Abdullah, 2013), tarihi bir bağlamda "infill" tasarımı için uyumluluk konusuna ilişkin uzmanların ve bölge sakinlerinin/kullanıcıların bağlamsal tercihlerini anlamak, bu tür kentsel tarihi çevrelerde mimari müdahale için tasarım kılavuzlarının oluşturulmasına yönelik çerçevelerin formüle edilmesine yardımcı olabilir (Sotoudeh, 2013). Öte

yandan, bazı çalışmalar, tasarımın kentsel tarihi bağlamdaki uygunluğunu zıt yöntemler kullanarak değerlendirmenin (Demiri, 2013) ve bir model yöntem oluşturmanın (Gharehbaglou ve Ardabilchi, 2019; Gharehbaglou ve Ardabilchi, 2021), yer kimliğini ve anlamların kullanıcıların algıları üzerindeki etkilerini belirlemede yararlı bilgiler sunabileceğini göstermiştir. Tarihi çevreye bir anlam ve ilham kaynağı olarak nasıl yaklaşacağı mimarın bakış açısına bağlı olduğu için araştırmaların bulguları tasarımcılara yeni görüşler sağlayabilir.

- **Tema 2: Vernaküler Mimari**

Üçüncü temanın odak noktası ise vernaküler/yerel mimaridir. Araştırmalar, yerel mimarinin bölgenin iklimsel bağlamına göre oluşturulduğunu ve bina türleri, kentsel doku, kullanılan malzeme türleri, renkleri ve bina detaylarının tasarlanma şekli ile sürdürülebilir tasarım ilkeleri gibi çeşitli faktörleri dikkate aldığını göstermiştir (Ozorhon ve Ozorhon, 2014; Mehrabi, 2016; Afsari ve Yousefi, 2020). Bu çalışmalar, geleneksel konut mimarisine odaklanmaktadır. Sonuçlara göre, evlerin tasarım sürecinde iklim koşullarının dikkate alınması, yerel evlerin tasarımına ilişkin temel bir anlayış sağlayabilir ve yerel evlerin işlevsel alanlarının kalıplarının çağdaş mimarinin tasarımında kullanılmasını sağlayabilir. Alternatif olarak, bu gruptaki birkaç çalışma kültürel yönlere odaklanmaktadır (Asif vd., 2018; Oranratmanee, 2020; Costa ve Rosado, 2021).

- **Tema 3: Sürdürülebilir Mimari**

Dördüncü temanın sürdürülebilir mimari konusu ile üçüncü temanın yerel mimari konusu sosyokültürel bağlam açısından benzer anahtar kelimeleri paylaşmaktadır. Yapılı çevrede sürdürülebilir kalkınma, genellikle sürdürülebilir mimari olarak bilinir ve üç temel kavram tarafından yönlendirilir: ekolojik, sosyo-kültürel ve ekonomik. Mimari tasarım ve şehir planlama alanlarında sürdürülebilir kentsel gelişim için sosyal sürdürülebilirliğin önemini ortaya koyan çok sayıda çalışma bulunmaktadır (Bahrami, 2016; Peters, 2016; Andersen ve Røe, 2017; Filep ve Thompson-Fawcett, 2020; Aurigi ve Odendaal, 2021; Zoranić, 2021). Diğer iki çalışmanın sonuçları ise kültürü oluşturan unsurların ve kültürü yansıtan mimarinin farklılaşması sonucunda kültürün değişim ve sürdürülebilirlik gösterdiğini ortaya koymaktadır (Memmott ve Keys, 2015; Ertaş ve Taş, 2017). Buna karşın, önemli sayıda makale bağlamsal tasarım standartları ile sürdürülebilirlik ilkeleri arasındaki

etkileşime odaklanmaktadır (Farmer, 2013; Lee ve Lee, 2014; Zhou ve Zhang, 2015; Bahrami, 2016; Saradj, 2016; Ghahremani vd., 2017; Filep ve Thompson-Fawcett, 2020; Shahbazi, 2016; Malek ve Grierson, 2016). Diğer taraftan İslam mimarisi üzerine yapılan araştırmaların bazısı, camileri iklimsel değişimlerle ilişkili olarak ve geleneksel İslam evlerini sürdürülebilir mimarinin bir örneği olarak değerlendirmektedir (Tabarsa ve Naseri, 2017; Attia, 2021).

- **Tema 4: Çağdaş Mimari ve Yeni Tasarım**

Tarihi çevrede yeni yapı tasarımı ile önceki temada yer alan çalışmalar arasında önemli bir benzerlik mevcuttur. Bu gruptaki çalışmalar, çağdaş binaların değerinin tanınmasına vurgu yaparak tarihi çevredeki eski yapılarla yeni yapı arasındaki etkileşimi incelemektedir (Franco, 2016; Cetin, 2017; Mısırlısoy, 2017; Jagxhiu, 2020; Zoranić, 2021; Rıza ve Doraltı, 2015; Choi ve Park, 2021).

- **Tema 5: Mimari Tasarım ve Kentsel Çevre**

Altıncı tema en fazla sayıda anahtar kelimeyi içermektedir. Görülme sıklığı ve bağlantı gücüne göre, bu gruptaki en yaygın kelimeler "yer kimliği", "şekil grameri", "anlam", "kentsel çevre", "mahalle", "kültür", "tarihsel bağlam", "teknoloji", "tipoloji" ve "koruma" olup birden fazla konunun varlığına işaret etmektedir. Bu temada yer alan yazarların çoğu, araştırmalarını farklı şehirlerdeki bina ölçeği, sokak ölçeği, tarihi aks ölçeği veya mahalle ölçeği gibi çeşitli kentsel ortamlarda "kültürel süreklilik", "yer kimliği" ve "mimari kimlik" üzerine odaklamaktadır (Salama, 2014; Lambe ve Dongre, 2016; Abedi ve Iravani, 2015; Abuorf ve Wafi, 2020; Skaboni ve Pourjafar, 2017; Rahimi vd., 2021). Öte yandan, iki çalışma, geleneksel mimari tarzı değerlendirmek için şekil grameri yaklaşımını kullanarak kentsel çevrelerde bağlamsal tasarımı ele alan diğer çalışmaların aksine, bağlamsal tasarım yaklaşımının bir tasarımcının karar verme sürecini büyük ölçüde etkilediği sonucuna varmıştır (Lambe ve Dongre, 2019; AlFadalat ve Al-Azhari, 2022). Bir çalışma, orijinal bağlamın kaybolması durumunda, yerle ilgili mevcut tüm bilgilerin toplanması, derlenmesi ve erişilebilir hale getirilmesiyle durumun düzeltilebileceğini ve araştırmanın somut kültürel mirası korumayı amaçladığını iddia etmektedir (Tamborrino ve Wendrich, 2017). Bir çalışmada tipoloji üç farklı girişim bağlamında incelenmiştir (Moneo, 2015).

- **Tema 6: Mimari Tasarım**

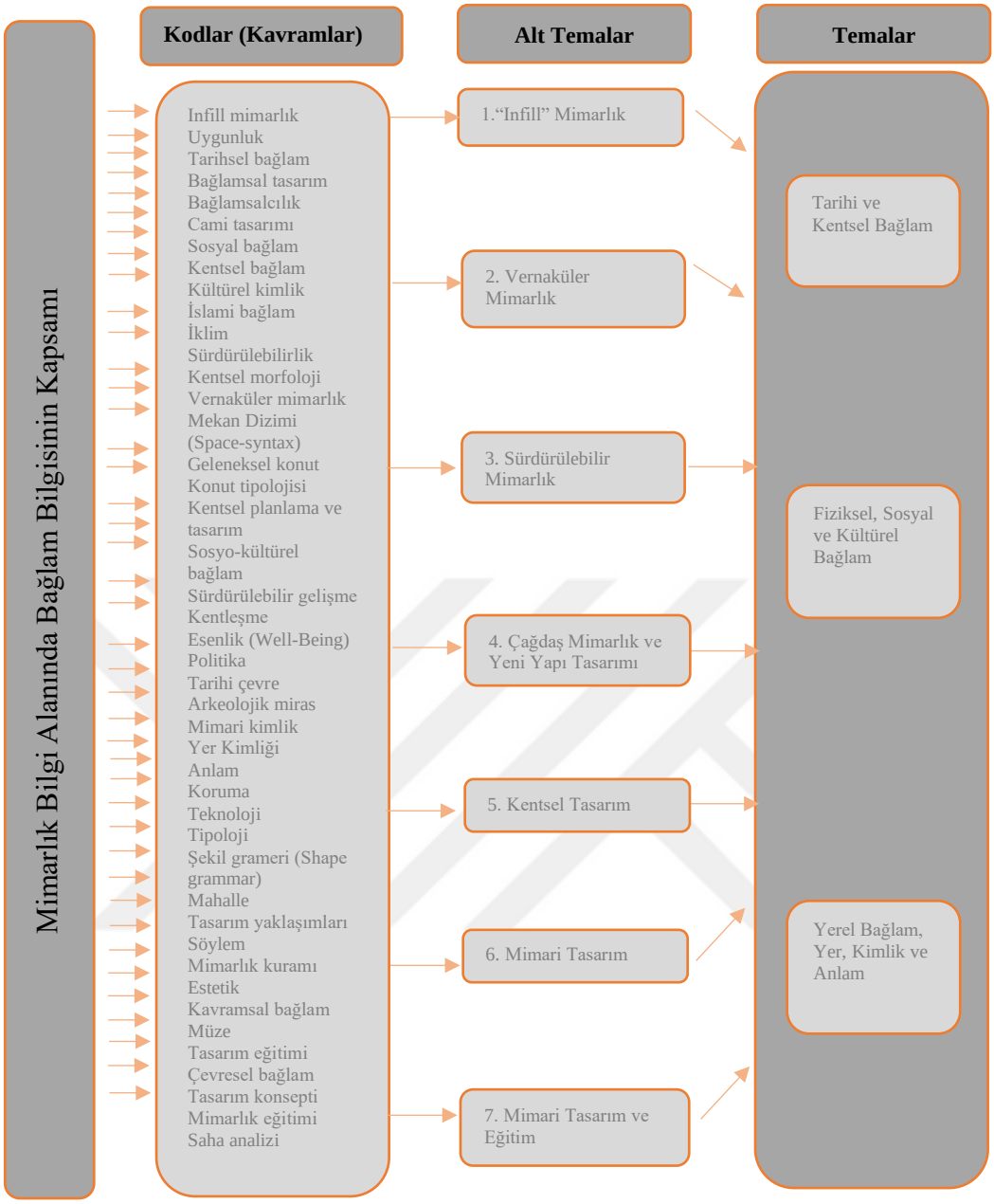
Bu temada yer alan yazarların çoğunluğu araştırmalarında mimari teori ve tasarım metodolojilerine odaklamaktadır. Bazı çalışmalar bağlamsal teorilerin ve tasarım metodolojilerinin ortaya çıkışı ve evrimi üzerine yoğunlaşmaktadır (Komez Daglioglu, 2015; Zavoleas ve Taylor, 2021; Saad, 2022; Miao, 2012; Naghavi ve Mazaherian, 2019, Abrar, 2021; Saadlounia vd., 2021). Öte yandan, bazı çalışmalar bağlamsallığı oteller ve müzeler gibi belirli bina türleriyle ilişkili olarak değerlendirmektedir (Jakobsen, 2012; Ozorhon ve Ozorhon, 2015; Ukabi, 2016; Tabarsa ve Naseri, 2017). Bir çalışmada bağlamsal tasarım teknoloji ve bilim bağlamında ele alınmıştır (Neumann, 2014). Diğer iki çalışmada ise bağlamı incelemek için Mies, Lumifoil ve Tschumi gibi tanınmış tasarımcıların mimari tasarımları kullanılmıştır (Aitchison, 2012; Bieg ve Odom, 2017).

- **Tema 7: Mimari Tasarım ve Eğitim**

Son temanın odak noktası mimari tasarım ve bağlamsal tasarım eğitimidir. Bu gruptaki çalışmaların çoğunluğu, mevcut çevrenin özelliklerinin ve niteliklerinin mimari tasarım eğitimi sürecine etkisine odaklanmaktadır. Çalışmalara göre, bazı öğrenciler çevreleriyle uyum sağlayan ve bağlama uygunluk gösteren projeler yaratma konusunda yetenekliyken, bazı öğrenciler kentsel dokuyu anlamakta zorlanmaktadır (Molaee ve Mahdavinejad, 2011; Dessouky, 2016; Tarboush ve Gürdallı, 2022). Bir makale ise öğeleri ile bağlamsal stüdyonun nasıl gerçekleştirileceğine dair yönergeler sunduğu için diğerlerinden ayrılmaktadır (Bhagyajit Raval vd., 2020).

3.2.4 Güncel Çalışmaların Kapsamının Belirlenmesi

Sistematik literatür taraması için seçilen makalelerin bulguları değerlendirildikten sonra, bağlam bilgisinin tarihi ve kentsel bağlam; fiziksel, sosyal ve kültürel bağlam; yerel bağlam, yer, kimlik ve anlam olmak üzere üç ana başlık kapsamında incelenebileceği belirlenmiştir (Şekil 3.9). Diğer taraftan, çalışma kapsamında anahtar kelimeler, kodlara (kavramlara) karşılık geldiğinden Şekil 2.9'da kodlar (kavramlar) olarak tanımlanmıştır.

Şekil 3.9 Güncel çalışmaların kapsamı

3.2.4.1 Tarihsel ve Kentsel Bağlam

Seçilen yayınların içerikleri, sekiz alt temada toplanarak incelenmiştir. Bağlamsal tasarım konusundaki çalışmalar, tarihi ve kentsel bağlamlarda yeni tasarım, çağdaş tasarım ve “infill” tasarımına odaklanma eğilimindedir. Bu araştırmacılara göre bağlamsal tasarım, modern mimaride mevcut mimariye (Zhou ve Zhang, 2015) ve geleneksel ilke ve kurallara (Sotoudeh ve Abdullah, 2012) saygılı ve bunlarla uyumlu yeni tasarımlar oluşturarak gerçekleştirilebilir. Yerleşim alanlarında yapılan çalışmalarda, mahallelerin doğal görünümünü koruyarak ve tarihi dokuyla

kaynaştırarak yeni mahalleler kurulması gerektiğine inanılmıştır (Zhou ve Zhang, 2015; Abedi ve Iravani, 2015). Başka bir deyişle, bir yerin mekânsal karakterini (Zhou ve Zhang, 2015), tarihi dokusunu (Saradj, 2016) ve bölgesel özelliklerini (Salama, 2014) anlamak ve korumak kritik önem taşımaktadır.

Mimarinin bağlam farkındalığı, geçmiş ile bugün arasında bir bağlantı kurmayı kolaylaştırır. Kentsel çevreye yönelik çağdaş tasarımlarda mimarlar, özellikle infill tasarımlarında eski ve yeni yapılar arasındaki bağlantıyı "uyumluluk" veya "uygunluk" kavramı üzerinden ele almıştır (Stamps, 2011; Sotoudeh, 2012; Sotoudeh ve Abdullah, 2013; Saradj, 2016; Choi ve Park, 2021). Araştırmaların çoğu, eski ve yeni arasındaki uyumun kentsel süreklilik için gerekli olduğunu ve geçmişi tekrarlamaktan kaçınılması gerektiğini tespit etmiştir (Zhou ve Zhang, 2015; Saradj, 2016). Benzer şekilde, mimari tasarım ve eğitim alanında yapılan araştırmalar, öğrencilerin mimari tasarım stüdyosunda geliştirdikleri projeleri incelemiş ve bağlamsal uyumluluğa odaklanmıştır. Araştırmaya göre, bazı öğrenciler çevreleriyle uyumlu ve bağlamsal uyumun doğasını yansıtan projeler geliştirebilmektedir. Ancak bazı öğrenciler kentsel dokuya uyum kriterlerinde başarısız olmuştur (Molaee ve Mahdavinejad, 2011; Dessouky, 2016; Tarboush ve Gürdallı, 2022)

3.2.4.2 Fiziksel, Kültürel ve Sosyal Bağlam

Bu gruptaki çalışmaların bazıları ya fiziksel bağlama ya da kültürel bağlama odaklanırken, diğerleri her iki bağlamı da aynı anda incelemiştir. Bağlam bilgisini fiziksel bir perspektiften ele alan çalışmalar, yeni binaları genellikle "görsel kalite" (Salama, 2014), "estetik kalite", "estetik uygunluk" (Sotoudeh ve Abdullah, 2013), "görsel uyumluluk", "görsel çeşitlilik" (Stamps, 2011), "tasarım kalitesi" (Sotoudeh, 2012) ve "tasarım uyumluluğu" (Sotoudeh ve Abdullah, 2013) açısından değerlendirmiştir. Fiziksel ve kültürel çevreler, yapılı çevredeki mekânsal değişimi analiz etmek için mekân dizimi yöntemi ve şekil grameri yaklaşımı kullanılarak analiz edilmiştir (Ertaş ve Taş, 2017; Asif vd., 2018; Lambe ve Dongre, 2019).

Vernaküler/Yerel mimari çoğunlukla bölgenin iklim koşullarının tasarım üzerindeki fiziksel etkisine odaklanırken (Ozorhon ve Ozorhon, 2014; Mehrabi, 2016; Afsari ve Yousefi, 2020), diğer çalışmalar kültürel bağlamı vurgulamıştır (Asif vd., 2018; Oranratmanee, 2020; Costa ve Rosado, 2021). Buna ek olarak, bir

çalışma kültürel bağlama "kültürel süreklilik" ve "yer kimliği" kavramları üzerinden yaklaşmış ve tarihi konumlarla uyumlu tasarımlara duyulan ihtiyacın altını çizmiştir (Abuorf ve Wafi, 2020).

İslam mimarisi cami tasarımının fiziksel ve sosyal etkilerini araştırmıştır. (Kanesh vd., 2017; Rasdi, 2017; Samsudin vd., 2021). İslam mimarisi alanındaki çalışmaların bulguları, kapsayıcı bir cami mimarisinin farklı tasarım tekniklerinin kullanılmasıyla geliştirilebileceğini göstermektedir (Saiful Hasan ve Mahbuba Afroz, 2013; Samsudin vd., 2021). İran'daki İslam sanatı, iki caminin geometrik desenlerinin karşılaştırılmasıyla örneklendirilmiştir (Karim vd., 2020). İslam mimarisi üzerine yapılan diğer araştırmalar, camileri iklimsel değişimlerle ilişkili olarak (Tabarsa ve Naseri, 2017) ve geleneksel İslami evleri sürdürülebilir mimarinin bir örneği olarak (Attia, 2021) değerlendirmektedir.

Mimari tasarım ve şehir planlama alanında yapılan birçok çalışma sürdürülebilir kentsel gelişim için sosyal sürdürülebilirliğin önemli olduğunu göstermiştir (Bahrami, 2016; Peters, 2016; Andersen ve Røe, 2017; Filep ve Thompson-Fawcett, 2020; Aurigi ve Odendaal, 2021; Zoranić, 2021). Diğer iki çalışma ise kültürün kendisini oluşturan unsurların çeşitliliği nedeniyle değişim ve süreklilik gösterdiğini ve kültürü temsil eden önemli bir unsurun da mimari olduğunu ortaya koymuştur (Memmott ve Keys, 2015; Ertaş ve Taş, 2017). Önemli yayınlar da sürdürülebilirlik kavramlarının bağlamsal tasarım faktörleriyle nasıl ilişkili olduğunu vurgulamaktadır (Farmer, 2013; Lee ve Lee, 2014; Zhou ve Zhang, 2015; Bahrami, 2016; Saradj, 2016; Ghahremani vd., 2017; Filep ve Thompson-Fawcett, 2020; Shahbazi, 2016; Malek ve Grierson, 2016).

3.2.4.3 Yerel Bağlam, Yer, Kimlik ve Anlam

Yerel doku, yer ve kimliğe odaklanan eleştirel bölgeselci yaklaşım Alexander Tzonis ve Liane Lefaivre tarafından oluşturulmuş ve Kenneth Frampton'ın “Eleştirel Bölgeselciliğe Doğru: Bir Direniş Mimarisi için Altı Nokta (Towards a Critical Regionalism: Six Points for an Architecture of Resistance (1983)” adlı kitabıyla desteklenmiştir. Bu yaklaşım zamanla çağdaş çalışmalarda yerel mimari yaklaşımına dönüşmüştür. Bununla birlikte, ele alınan konular hala geçerliliğini korumaktadır. Yerel mimari konusunda, bağlamsal tasarımlar bölgenin coğrafi özelliklerine ve kültürel geleneklerine vurgu yapmakta ve iklimin bunları nasıl

etkileyebileceğini göz önünde bulundurmaktadır (Mehrabi, 2016; Ozorhon ve Ozorhon, 2014; Afsari ve Yousefi, 2020; Zoranic, 2021).

Ancak kimlik üzerine yapılan son araştırmalar, bağlamsalcılığın "yer kimliği" (Lambe ve Dongre, 2019), "kimlik" (Demiri, 2013), "mimari kimlik" (Salama, 2014; Parvizi, 2020) "bir yerin kendine özgü kimliği" (Abuorf ve Wafi, 2020) "yer duygusu" (Riza ve Doratli, 2015) "kolektif hafıza", (Parvizi, 2020), "yere bağlılık" (Rahimi vd., 2021) ile uyumlu olmakla ilgili olduğunu ortaya koymaktadır. Yer duygusu açısından bağlamsalcılık, mimari mekânsal karakteri, davranış kalıplarını ve imaj oluşturmayı vurgulamaktadır (Salama, 2014; Lambe ve Dongre, 2016). Ayrıca, bölgenin doğal, fiziksel ve atmosferik özelliklerini (Zhou ve Zhang, 2015; Komez-Daglioglu, 2015) veya yer kalitesini (Sotoudeh ve Abdullah, 2012) yeniden üreterek bir yer duygusu yaratılabileceği savunulmaktadır. Araştırmalardan ikisi, kullanıcıların "infill" tasarımını tarihsel bir bağlamda nasıl algıladıklarına odaklanmakta olup yeni "infill" tasarımlarının kopyalanması ve farklılaştırılmasını tartışarak kullanıcıların uyumlu ancak ayırt edici mimari yaklaşımları tercih ettiği sonucuna varmışlardır (Sotoudeh ve Abdullah, 2013; Gharehbaglou ve Ardabilchi, 2021).

3.3 Bağlam Bilgisinin Çok Boyutlu Yapısı

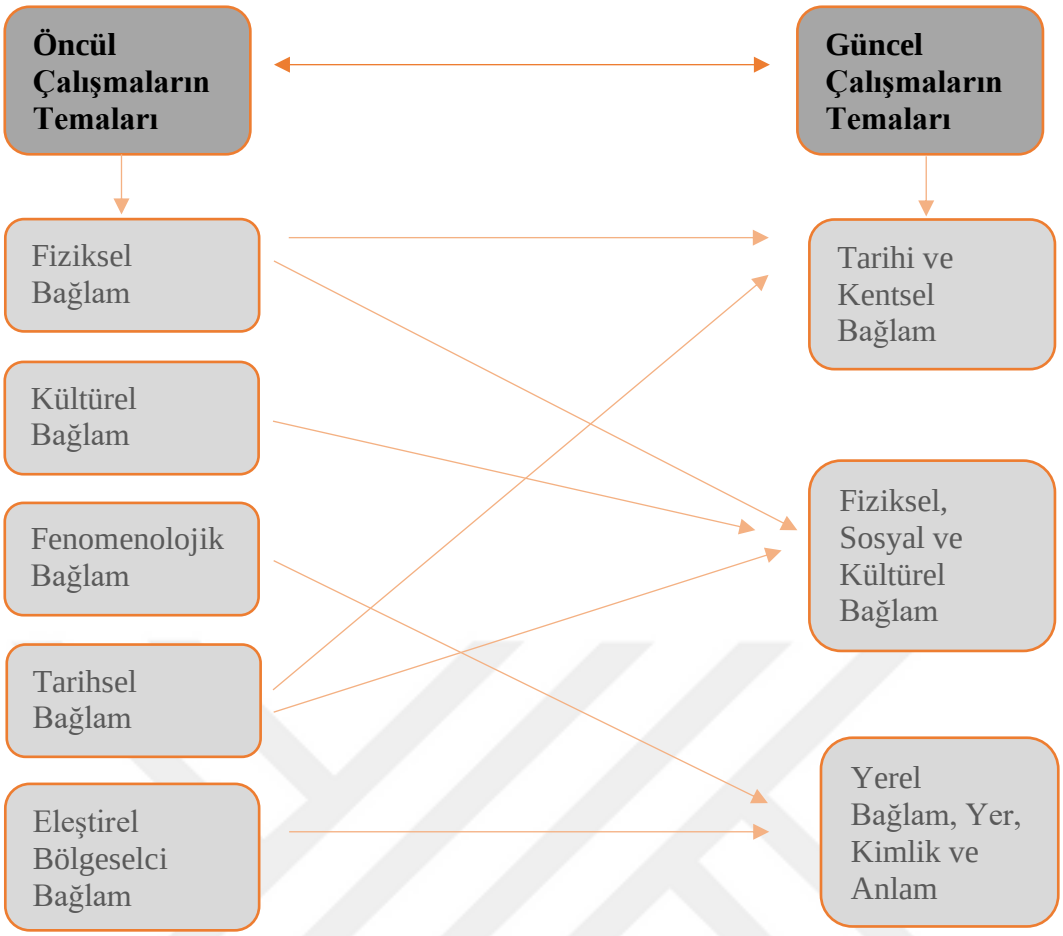
Mimarlıkta bağlam üzerine yapılan öncül çalışmalar değerlendirildiğinde, bağlamın bilgi olarak kullanımının 20. yüzyıla denk geldiği söylenebilir. İlk olarak; fiziksel bir bağlamdan söz ederken sonrasında fiziksel ve kültürel bağlam, tarihsel bağlam, fenomenolojik bağlam, eleştirel bölgeselci bağlam ve olay bağlamı şeklinde devam eden bir bağlam bilgisinin varlığından söz edilebilir.

Mimarlıkta bağlam üzerine yapılan güncel araştırmalar değerlendirildiğinde ise yapılan çalışmaların da öncül çalışmalara benzer şekilde tarihi ve kentsel bağlamlarda yeni tasarım, çağdaş tasarım ve "infill" tasarımına odaklanma eğiliminde olduğu tespit edilmiştir. Kuramsal çalışmaların çoğunluğu ise mimaride bağlam kavramına ilişkin tartışmaları tarihsel süreçler bağlamına yerleştirerek değerlendirmiştir. Mimari tasarım ve eğitim alanlarında diğer alanlara göre daha az araştırma yapılmıştır. Mimarlıkta bağlam bilgisine yönelik araştırma alanları hakkında çıkarılan sonuçlarla birlikte, çalışmaların fiziksel bağlam, sosyo-kültürel

bağlam, yerel bağlam ve yer kimliği gibi belirli konulara odaklandığı anlaşılmaktadır.

Güncel çalışmalardan elde edilen bilgiler, bağlamsallığın anlaşılması konusunda süregelen çeşitliliği ortaya koymakta, araştırmalar belirtilen üç konuda fikir birliği ve anlaşmazlık olduğunu göstermektedir. Yer kimliği tartışmalarında, çalışmalar bağlamsallık ile yerel karakter ve kimliğin korunmasını ilişkilendirme konusunda bir fikir birliği ortaya koymaktadır. Buna karşılık, fiziksel ve kültürel yönlerle ilgili tartışmalar, bağlamsallığın fiziksel veya kültürel olarak tanımlanmasında dikkate değer bir tutarsızlık olduğunu ve aralarında sınırlı bir fikir birliği olduğunu göstermektedir. Son olarak, yeni tasarımların tarihi ve kentsel bağlamda değerlendirildiği geleneksel ve çağdaş mimari tartışmaları, bağlamsallığı modern olanlardan ziyade geleneksel ve tarihi kalıplarla ilişkilendirme eğilimindedir. Özellikle "infill" tasarımlarda tarihi doku ile uyum önemli bir konu olarak değerlendirilmiştir.

Mimarlık bilgi alanında bağlam bilgisinin öncül ve güncel çalışmalarda nasıl kullanıldığı ve kapsamının ne olduğuna dair tespitler yapılarak elde edilen kavramlar arasındaki ilişkiler karşılaştırılmıştır (Şekil 3.10). Daha sonrasında, bağlam bilgisinin çok boyutlu yapısı ortaya konmuş, bağlam, mimari tasarımda en sık yer alan varlıklarla, yani fiziksel, sosyal ve kültürel, ekonomik, teknolojik ve normatif varlıklarla ilgili ontolojiler aracılığıyla değerlendirilmiştir (Şekil 3.11). Çalışmalarda bağlam bilgisinin çoğunlukla fiziksel, sosyo-kültürel ve tarihsel bağlam odağında tartışıldığı diğer boyutlarının daha arka planda kaldığı sonucuna varılmıştır.

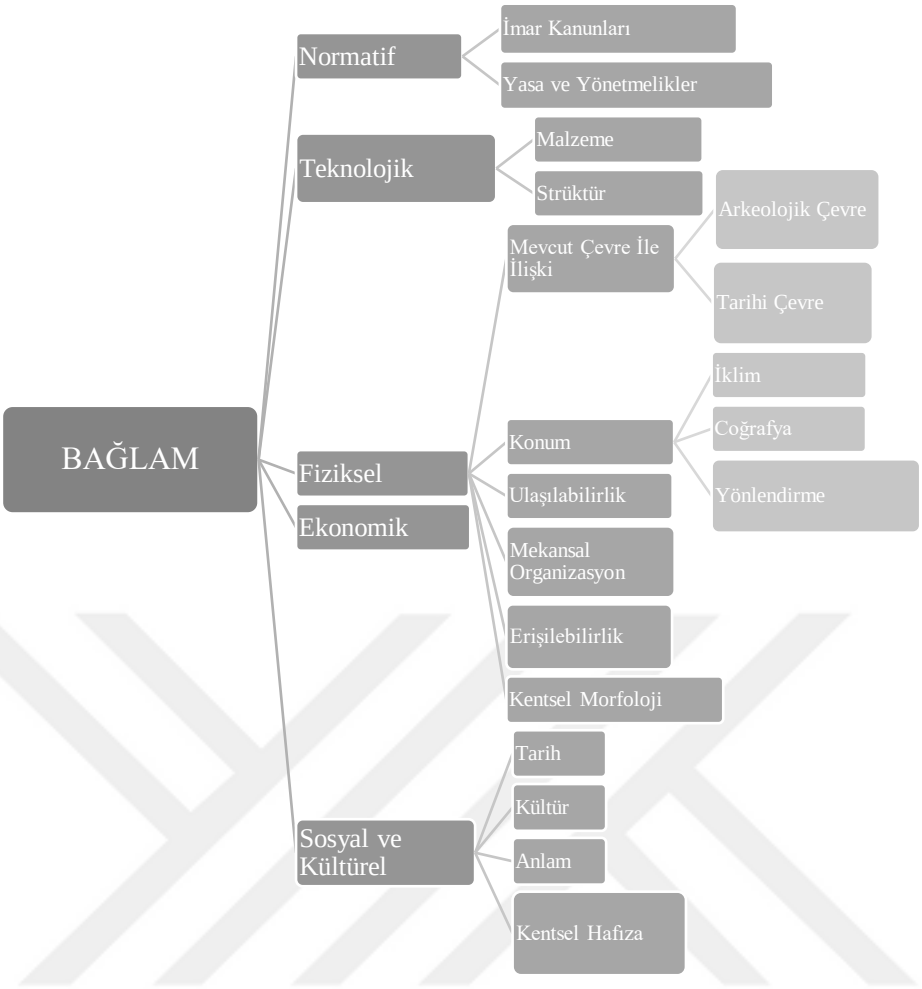

Şekil 3.10 Öncül ve güncel çalışmalardan elde edilen temaların ilişkisi

Çalışmanın 2. bölümünde bağlam ontolojik açıdan değerlendirildikten sonra beş boyutta ele alınarak alt temalara (kategorilere) ayrılmıştır. Bunlar,

- Normatif bağlam; *imar kanunları, ilgili kural ve yönetmelikler,*
- Fiziksel bağlam; *mevcut çevreyle ilişki, konum, ulaşım, coğrafya, işlev,*
- Sosyo-kültürel bağlam; *yer'e özgü tarih, kültür, anlam,*
- Teknolojik bağlam; *malzeme ve strüktür,*
- Ekonomik bağlam; *proje ve inşaatla ilgili tüm maliyetler, ekonomiye katkı* olarak sıralanmıştır.

Daha sonrasında çalışmanın 3. Bölümünde öncül ve güncel çalışmalar çok boyutlu ele alınarak değerlendirilmiş; elde edilen temalar ve alt temalar ilişkilendirilerek genişletilmiş ve kodlarla tanımlanmıştır. Böylece bağlam bilgisinin değerlendirilmesi için çok boyutlu bir kavramsal çerçeve önerilebilmiştir (Şekil 2.11).

Şekil 3.11 Bağlamın çok boyutlu yapısı

Bağlam bilgisini oluşturan beş ana tema, alt temalar ve kodlar aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- *Normatif bağlam;* imar kanunları, ilgili kural ve yönetmelikler; eski ve yeni yapılar arasındaki ilişki ve mimari tasarım projesi üzerindeki kısıtlayıcılıklarını,
- *Fiziksel bağlam;* mevcut çevre ile ilişki; mevcut tüm yapılar (tarihi ve yeni yapılar), tarihi ve arkeolojik miras; konuma ilişkin veriler; iklim (güneş, rüzgar, sıcaklık, yağış vb.), coğrafya (toprak, topografya, bitki örtüsü vb.), yönlendirme; mekânsal organizasyon; biçim, düzen, ışık, hareket (yaklaşım, giriş, dolaşım), işlev, iç mekan-dış mekan, kamusal-yarı kamusal mekanlar; erişilebilirlik; evrensel tasarım; ulaşılabilirlik; yaya ulaşımı, toplu taşımayla ulaşım, arabayla ulaşım; ve kentsel morfoloji,

- *Sosyal ve kültürel bağlam;* yer'e özgü yaşantıyla ilişkili tarih, kültür, anlam, kimlik, kentsel hafıza,
- *Teknolojik bağlam;* tasarımda kullanılan malzeme ve yapının strüktürü, teknolojik gelişmeler,
- *Ekonomik bağlam;* proje ve inşaatla ilgili tüm maliyetler, ekonomiye katkıdır (Şekil 3.11).

4
BAĞLAM BİLGİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bağlam bilgisinin çok boyutlu yapısını meydana getiren ortak temaların (kategorilerin) ve kodların (kavramların) belirlenebilmesi için çalışmanın 3. Bölümünde mimarlık bilgisi olarak bağlam öncül ve güncel çalışmalar üzerinden okunmuştur. 3. Bölümün sonucunda elde edilen ortak tema ve kodlar üzerinden geliştirilen bağlam bilgisinin çok boyutlu yapısı referans alınarak çalışmanın değerlendirme yöntemi oluşturulmuştur.

4.1 Değerlendirme Yöntemi

Araştırmanın yöntemini nitel bir araştırma yaklaşımı olan kuram oluşturma (grounded theory) yaklaşımı oluşturmaktadır. Araştırma, Glaser ve Strauss'un (1967) geliştirdiği kuram oluşturma (grounded theory) yaklaşımı sayesinde mevcut bağlam bilgisine yeni bütüncül bir bakış açısı kazandıracağı öngörüsündedir.

Araştırmanın amacı, pratikte var olan bağlam bilgisini ve kullanılabilirliğini geliştirmektir. Araştırmanın 2. bölümünde belirlenen bağlam bilgisinin çok boyutlu, çok anlamlı ve çok katmanlı yapısı 3. bölümde bütüncül ve eleştirel bir yaklaşımla çözümlenerek analiz edilmiş ve literatürde yer alan bağlam bilgisi geliştirilerek kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur (Şekil 3.11). Bu kavramsal çerçevede;

- Normatif,
- Fiziksel,
- Sosyal ve kültürel,
- Teknolojik,
- Ekonomik olmak üzere bağlam bilgisinin beş boyutu, alt kategorileri ve kodları belirlenmiştir (Şekil 3.11).

Bağlam bilgisinin çok boyutlu yapısının nasıl okunması ve değerlendirilmesi gerektiği güncel bir örnek üzerinden uzmanlarla, bu kavramsal çerçevenin rehberliğinde odak (derinlemesine) görüşme yapılarak sınanmıştır. Bağlam

bilgisinin çok boyutlu yapısının sunulduğu bu kavramsal çerçeve veri toplamada rehber olmuştur.

4.1.1 Araştırma Alanı ve Örneklem

İstanbul'un tarihi Beyoğlu semtinde, İstanbul Boğazı'nın batı kıyısında, Sultanahmet semtine bakan sahil şeridinde konumlanan, inşası 2023 yılında tamamlanan ve Renzo Piano Building Workshop ve Arup (İstanbul) iş birliği ile tasarlanan İstanbul Modern Sanat Müzesi araştırmanın örnek alanını oluşturmaktadır (Şekil 4.1).

Şekil 4.1 İstanbul Modern Sanat Müzesi yeni yapısı (Url-1)

Araştırmanın örnek alanı olarak İstanbul Modern Sanat Müzesi yeni yapısının seçilme sebepleri Marshall ve Rosmann'ın (1999) araştırma alanlarıyla ilgili ifade ettiği özellikler dikkate alınarak aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır:

- Yapının güncel ve kamusal bir yapı oluşu ve deneyimlenmesinin kolay oluşu,
- Yapıyla ilgili yeterince bilgiye erişilebilir oluşu,
- Yapının güncel bir yapı olması sebebiyle araştırmalara konu edinilmemiş olmasıdır (Akt. Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Bu sebeplerle birlikte yapının örnek alan olarak seçilmesinde, amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüt örnekleme yöntemi etkili olmuştur (Patton, 1987).

Araştırmanın örneklemini, beş tasarımcı mimar beş akademisyen mimar olmak üzere on uzman kişi oluşturmaktadır. Araştırma örneklemi amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiştir (Patton, 1987).

Ölçüt örneklemedeki temel anlayıştan yola çıkarak önceden bir dizi ölçüt belirlenmiştir. Bunlar şu şekilde sıralanmıştır:

- Seçilen İstanbul Modern Sanat Müzesi'ni deneyimlemiş olmaları,
- Akademisyen mimarların doktorasını bitirmiş olmaları,
- Tasarımcı mimarların en az beş yıl deneyimli olmalarıdır.

Örneklem ölçütleri belirlendikten sonra seçilen örnek yapıyı deneyimlemiş beş tasarımcı ve beş akademisyen mimar araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Bu süreçte araştırmaya seçilen on mimardan daha fazla kişi dahil olmuş ancak araştırmanın amacına yönelik yeterli bilgiye ulaşılamayanlar listeden çıkarılmıştır. Çalışmada, etik kuralların gerektirdiği şekilde görüşülen mimarların isimleri gizli tutulmuş; "Akademisyen Mimar 1,2,3,4,5" ve "Tasarımcı Mimar 1,2,3,4,5" biçiminde numaralandırma yapılmıştır.

4.1.2 Veri Toplama Tekniği: Odak (Derinlemesine) Görüşme

Bağlam bilgisinin nasıl okunması gerektiğini İstanbul Modern Sanat Müzesi yeni yapısı üzerinden irdelemeyi amaçlayan araştırmanın değerlendirme süreci nitel bir araştırmanın etkileşimli ve etkileşimsiz veri toplama tekniklerini kullanmaktadır (Tablo 4.1). Çalışmada kullanılan tüm veri toplama teknikleri Tablo 3.1' de turuncu ile işaretlenerek gösterilmiştir.

Tablo 4.1 Araştırmanın veri toplama teknikleri (Groat ve Wang, 2013)

Veri Toplama Teknikleri	İnteraktif (Etkileşimli)	İnteraktif Değil (Etkileşimsiz)
Görüşmeler	Odak (derinlemesine) görüşme Odak grup görüşmesi Anket Açık uçlu sorular	Açık uçlu sorulara çevrimiçi yanıt
Gözlemler	Katılımcı gözlem	Katılımcı olmayan gözlem

Tablo 4.1 Araştırmanın veri toplama teknikleri (Groat ve Wang, 2013) (devamı)

Artefaktlar ve Yerler	Eserlerin/yapıların/kentsel bağlamın/peyzaj alanlarının yerinde gözlemi ve analizi	Eserler, yapılar ve yerlerin fotoğrafları, çizimleri veya sanal temsilleri
Dokümanlar		Kişisel belgeler, diğer basılı materyaller, grafikler, arşiv kayıtları ve fiziksel eserler

Araştırmanın birincil ve ana veri toplama tekniği açık uçlu sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış odak (derinlemesine) görüşmedir. Görüşme soruları bağlamın çok boyutlu yapısını oluşturan kavram ve temalardan yola çıkılarak oluşturulmuştur (Tablo 4.2). Görüşme sorularının açık uçlu oluşturulmasıyla görüşülen uzmanların konu hakkında daha ayrıntılı yanıtlar vermesi teşvik edilmiştir. Seçilen örnek yapıya ait fotoğraflar, çizimler veya sanal temsiller ve diğer basılı materyaller ikincil veri kaynağı olarak kullanılmıştır. Basılı materyal olarak İstanbul Modern Sanat Müzesi yeni yapısının mimarı Renzo Piano'nun yapının tasarım ve uygulama süreçlerini açıkladığı kitabı kaynak olmuştur.

Araştırma öncesi bir tasarımcı mimar ve bir akademisyen mimar ile görüşülerek pilot çalışma yürütülmüştür. Pilot çalışma sonucunda görüşme soruları tekrar gözden geçirilmiş ve benzer cevaplarla sonuçlanan sorular birleştirilerek soru sayısı azaltılmış ve on bir soru sorulmasına karar verilmiştir (Tablo 4.2). Akışa göre soruların yerleri düzenlenmiş ve öncesinde odak görüşmeye katılacaklar için tezin amacı, kapsamı, yöntemi ve değerlendirmeleri istenen yapı ile ilgili kısa bir bilgilendirme olması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Tablo 4.2 Görüşme soruları

Bağlamın Çok Boyutlu Yapısını Oluşturan Temalar		**Odak (Derinlemesine) Görüşme Soruları**
Normatif	İmar Kanunları/ Kural ve Yönetmelikler	1. Yapıyı, imar kanunları, ilgili yasa ve yönetmelikleri, eski ve yeni arasındaki ilişki ve mimari tasarım projesi üzerindeki kısıtlayıcılıkları açısından değerlendirir misiniz?
Fiziksel	Mevcut çevre ile ilişki	2. Yapının mevcut tarihi çevre ve diğer tarihi yapılarla ve diğer mevcut yapılarla olan ilişkisini fiziksel (kütle, cephe oranları, yükseklik, silüet vb.) olarak değerlendirir misiniz?
	Konum	3. Yapıyı, kentsel morfoloji (meydan ve binalar) üzerindeki etkilerini değerlendirir misiniz? Yapının, kentsel dokudaki oluşum, dönüşüm ve başkalaşıma; kentsel dokunun fiziksel sürdürülebilirliğine etkisini değerlendirir misiniz?
	Ulaşılabilirlik	4. Yapının konumuna ilişkin veriler (topografya, park ve denizle olan ilişkisi) açısından değerlendirir misiniz?
	Kentsel morfoloji	5. Yapıyı, ulaşılabilirlik (yaya ulaşımı, toplu taşımayla ulaşım, arabayla ulaşım) açısından değerlendirir misiniz?
	Mekânsal Organizasyon	6. Yapının mimari tasarımını, mekansal kurgu/mekansal organizasyon (biçim, düzen, ışık, hareket (yaklaşım, giriş, dolaşım) (iç mekân-dış mekân, açık- yarı açık-kapalı mekanlar, kamusal-yarı kamusal mekanlar) ve program (işlev) açısından değerlendirir misiniz?
	Erişilebilirlik	7. Yapıyı, erişilebilirlik açısından değerlendirir misiniz?
Sosyal ve Kültürel	Tarih/Kültür/ Anlam/ Kentsel hafıza	8. Çevredeki sosyal dokunun ve kültürel yaşantının yapının sürdürülebilirliğine etkisini değerlendirir misiniz? Yer' e özgü yaşantı açısından yapıyı değerlendirdiğinizde sürdürülebilirliğe etkisi nedir?

Tablo 4.2 Görüşme soruları (devamı)

Teknolojik	Malzeme/ Strüktür	9. Yapının tasarımında kullanılan malzemeler ile yapının strüktürünü, tarihi çevredeki varlığı açısından değerlendirir misiniz?
	Teknolojik gelişmeler	10. Yapının tasarımında teknolojik gelişmelerin desteklediği yenilikçi yapı malzemeleri ve elemanlarını sürdürülebilirlik açısından değerlendirir misiniz?
Ekonomik	Yapının maliyeti/ Ekonomik katkı	11. Yapının kentsel gelişim sürecine ve tarihi çevrenin ekonomik kalkınmasına etkisini değerlendirir misiniz? Ekonomik sürdürülebilirlik açısından nasıl değerlendirirsiniz?

Pilot çalışma sonrasında, araştırmaya katılacak uzmanlara e-posta atılarak davetiye gönderilmiş; uygun zaman ve yerde yüz yüze ortalama yarım saat süren odak (derinlemesine) görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin akışına göre yarım saatlik sürenin bir saate uzadığı da olmuştur.

4.1.3 Veri Analizi ve Değerlendirme: Betimsel Analiz ve İçerik Analizi

Araştırmada, doğruluğu ve güvenirliği arttırmak amacıyla, elde edilen verilerin analizinde hem betimsel analiz hem de içerik analizi kullanılmıştır. Böylece öznel yanılsamalar azaltılarak, verilerin gerçekliği kontrol edilebilmiş ve sonuçların daha sağlam bir temele dayanması sağlanabilmiştir. Betimsel analiz yaklaşımında elde edilen veriler, önceden belirlenen ve görüşme sorularına yön veren temalara göre özetlenerek sistematik ve açık bir biçimde özetlenmiştir. Görüşülen uzmanların görüşleri aktarılırken doğrudan alıntılara da yer verilmiştir.

İkinci olarak toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşabilmek için içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizinde betimsel analizle özetlenen veriler daha derin incelenir ve veriler arasındaki ilişkiler analiz edilerek kavram ve temalar ortaya konur (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Kavramlar ve temalar olguların daha iyi anlaşılabilmesine ve ifade edilebilmesine yardımcı olur (Strauss ve Corbin, 1990). Bu araştırmada da bağlam bilgisinin çok boyutlu yapısını daha anlaşılır hale getirmek için kavram ve temalar oluşturulmaktadır. İçerik analizi süreci birtakım aşamalardan meydana gelir. Araştırmada içerik analizinin nasıl yapıldığını ayrıntılı olarak açıklamadan önce bazı kavramların tanımlarını yapmakta fayda vardır.

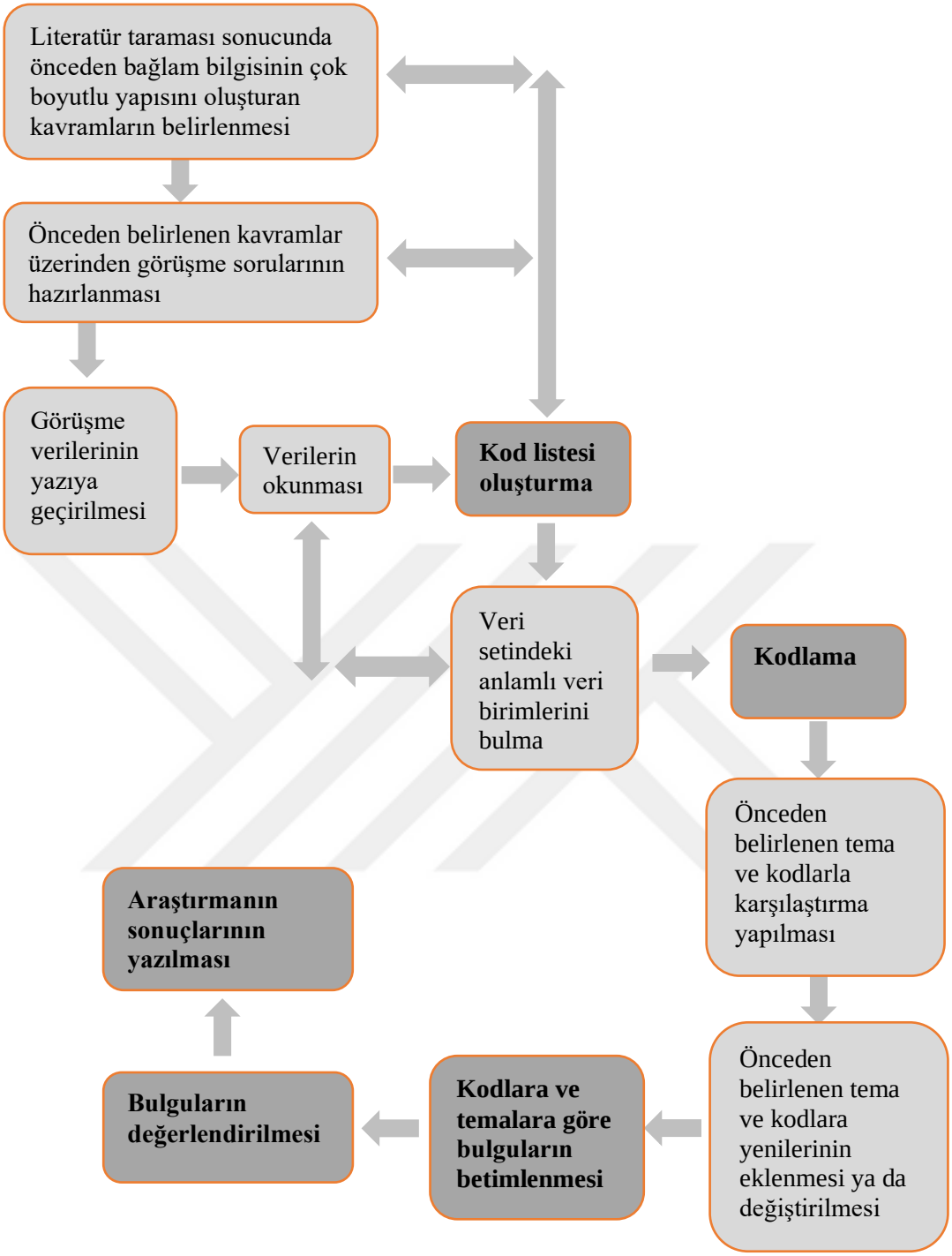
Tümevarımcı analiz: Kodlama yapılarak verilerin içerisinde gömülü olan kavramları ve aralarındaki ilişkileri açıklamaktadır. Strauss ve Corbin (1990) bu süreci "kuram oluşturma" ya da "gömülü kuram (grounded theory) olarak adlandırmaktadır (Çelik ve Ekşi, 2018). İçerik analizi yoluyla daha önce bilinmeyen yeni bir kuram oluşturulabileceği gibi var olan kuramlar yeni kavramlarla desteklenerek geliştirilebilir. Bu analiz sürecinde önce kodlar yani kavramlar daha sonra da kavramlar arasındaki ilişkiler yani temalar ortaya konur.

Kodlama: Dil temelli ya da görsel bir veriyi betimlemek için kullanılan özetleyici sözcük ya da kısa ifadelere kod denir (Saldana, 2022). Bu sözcük ve ifadelere isim verilmesi sürecine de kodlama denir. Kodlama sürecinde elde edilen veriler bölümlere ayrılarak birbirleriyle karşılaştırılır ve son olarak kavramsallaştırılarak temalaştırılır (Strauss ve Corbin, 1990).

Kavram: Veriler arasında yer alan anlamlı sözcük, cümle veya paragraflar olan kavramlar içerik analizinin ana birimidir (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Kategori (tema): İçerik analizinde elde edilen kavramların incelenmesi sonucunda birbirleriyle olan ilişkilerini ifade etmeye yarayan sınıflandırmalardır. Kategori ve temalar kavramlardan daha soyut ifadelerdir (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Yukarıda tanımlanan kavramlar içerik analizinde sıkça kullanılan terimlerdir. Bu kavramlardan yola çıkarak araştırmada odak (derinlemesine) görüşme yoluyla elde edilen veriler belli aşamalardan geçirilerek analiz edilmiştir. Bu aşamalar, verilerin kodlanması, temalaştırma, verilerin kodlara ve temalara göre düzenlenmesi ve bulguların değerlendirilmesidir. Ancak bu dört aşama her zaman birbirinden belirgin bir şekilde ayrılmayabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu araştırmada da verilerin analizi 1) verilerin temalara göre kodlanması ve düzenlenmesi, 2) bulguların değerlendirilmesi şeklinde iki ana aşamada gerçekleştirilmiştir. Araştırmada elde edilen verilerin analizinde izlenen tüm aşamalar Şekil 4.2'de gösterilmiştir.

Şekil 4.2 Görüşme verilerinin analizinde izlenen aşamalar

- **Verilerin Temalara Göre Kodlanması ve Düzenlenmesi**

Araştırmada bağlam bilgisinin nasıl okunması ve değerlendirilmesi gerektiği ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Bu amaç doğrultusunda literatürün derinlemesine incelenmesiyle bağlam bilgisinin çok boyutlu yapısının özetlendiği bir kavramsal çerçeve oluşturulmuş ve uzmanlarla yapılan derinlemesine görüşmelerde bu çok boyutlu yapı üzerinden İstanbul Modern Sanat Müzesi'ni değerlendirmeleri

istenmiş ve elde edilen veriler oluşturulan kavramsal çerçeve ile karşılaştırılarak sınanmıştır. Araştırmanın temelini oluşturan bu çok boyutlu yapı verilerin toplanmasında ve analizinde rehberlik etmiştir.

Araştırmada, bağlam bilgisinin çok boyutlu yapısının sunulduğu kavramsal çerçeve kılavuzluğunda yapıların bağlam bilgisinin okunabileceği öngörüsü oluşturulmuştur. Daha sonrasında bu öngörü uzmanların değerlendirmeleri üzerinden test edilmiştir. Dolayısıyla önceden belirlenen bağlam bilgisinin kodları (kavramları) ve kategorileri (temaları) araştırmanın öngörüsünü test etmek için kodlamada kullanılmıştır (Tablo 4.3). Araştırmacı tarafından geliştirilmiş kodlar listesinin araştırmacı tarafından önceden belirlenen bir hipotezi veya öngörüyü test etmek için uygulanan bu tip kodlamalar hipotez kodlamadır (Saldana, 2022).

Tablo 4.3 Araştırma için önceden hazırlanan kod ve kategori listesi

Normatif
İmar kanunları/Yasa ve yönetmelikler
    eski-yeni arasındaki ilişki
    mimari tasarım projesi üzerindeki kısıtlayıcılıkları

Fiziksel
Mevcut çevre ile ilişki
    tarihi ve mevcut diğer tüm yapılar (kütle, ölçek, cephe oranları,yükseklik, silüet vb…)
    tarihi ve arkeolojik miras
Konum
    iklim (güneş, rüzgar, sıcaklık, yağış vb…)
    coğrafya (toprak, topografya, bitki örtüsü vb…)
    yönlendirme (manzara)
Ulaşılabilirlik
    yaya ulaşımı
    toplu taşımayla ulaşım
    arabayla ulaşım
Kentsel morfoloji
Mekansal organizasyon (planlama)
    biçim
    düzen
    ışık
    hareket (yaklaşım, giriş, dolaşım)
    işlev (program)
    iç mekan-dış mekan
    kamusal-yarı kamusal mekanlar

Tablo 4.3 Araştırma için önceden hazırlanan kod ve kategori listesi (devamı)

Erişilebilirlik
Sosyal ve Kültürel
Tarih
Kültür
Anlam
Kentsel hafıza

Teknolojik
Malzeme
Strüktür
Teknolojik gelişmeler

Ekonomik
Yapının maliyeti
proje
inşaat
Ekonomik katkı

Önceden belirlenmiş kavramsal yapıya göre kodlama yapılan bu araştırmada, veriler Tablo 4.4'te gösterildiği şekilde düzenlenerek sunulmuştur. Daha sonrasında ise ortaya çıkan yeni kodlar ve temalar karşılaştırmalı veri analizi yapılarak listeye dahil edilmiş veya yeni kodlara göre eski kodlar değiştirilmiştir.

Tablo 4.4 Kodlanan verilerin düzenlenerek sunulduğu örnek tablo

Bağlam Bilgisinin Çok Boyutlu Yapısı		**Betimsel İfadeler**	**Kodlar (Kavramlar)**
Kategori (Tema)	**Alt Kategori (Tema)**		
Normatif	İmar Kanunları/ Yasa ve Yönetmelikler	……..	……..
Fiziksel	Mevcut çevre ile ilişki	……..	……..
	Konum	……..	……..
	Ulaşılabilirlik	……..	……..
	Kentsel morfoloji	……..	……..
	Mekânsal Organizasyon	……..	……..
	Erişilebilirlik	……..	……..

Tablo 4.4 Kodlanan verilerin düzenlenerek sunulduğu örnek tablo (devamı)

Sosyal ve Kültürel	Tarih/Kültür/ Anlam/ Kentsel hafıza	……..	……..
Teknolojik	Malzeme	……..	……..
	Strüktür	……..	……..
	Teknolojik gelişmeler	……..	……..
Ekonomik	Yapının maliyeti/ Ekonomik katkı	……..	……..

- **Bulguların Değerlendirilmesi ve Sonuçların Yazılması**

Bağlam bilgisinin çok boyutlu yapısını oluşturan kavramsal çerçeve, verilerin düzenlenmesi ve tanımlanması sonucunda temalar ve kodlar güncellenerek yeniden oluşturulmuştur. Yeni oluşturulan kavramsal çerçeve, önceden belirlenmiş ya da sonradan eklenen veya değiştirilen genel kategoriler (temalar) üzerinden ayrı ayrı değerlendirilmiş ve bağlam bilgisinin okunmasında etkili olan ya da olmayan kavramları ortaya çıkarmıştır.

4.2 Veri Analizi ve Bulguların Betimlenmesi

Bu bölümde görüşmelerden elde edilen veriler araştırma öncesinde belirlenen bağlam bilgisinin çok boyutlu yapısıyla karşılaştırılarak analiz edilmiş ve bulgular betimlendikten sonra değerlendirilmiştir. İlk olarak, odak (derinlemesine) görüşmelerden elde edilen veriler akademisyen mimarlar ve tasarımcı mimarlar olmak üzere iki ana başlık altında temalara göre kodlanarak düzenlenmiş, sonrasında da ortak kodlar tanımlanmıştır.

4.2.1 Akademisyen Mimarlar

Odak (derinlemesine) görüşmelerin gerçekleştirildiği beş akademisyen mimarın eğitim seviyeleri Tablo 4.5'de gösterilmektedir.

Tablo 4.5 Akademisyen mimarların eğitim düzeyleri

Akademisyen Mimarlar	**Eğitim Düzeyi**
1	**Doçent Doktor**
2	**Doktor**

Tablo 4.5 Akademisyen mimarların eğitim düzeyleri (devamı)

3	**Doktor**
4	**Profesör Doktor**
5	**Doktor**

Akademisyen mimarlardan üç kişi Doktor ünvanında, bir kişi Doçent Doktor ünvanında bir kişi ise Profesör Doktor ünvanındadır (Tablo 4.5).

Tablo 4.6 Akademisyen Mimar 1

Bağlam Bilgisinin Çok Boyutlu Yapısı		**Betimsel İfadeler**	**Kodlar (Kavramlar)**
Kategori (Tema)	**Alt Kategori (Tema)**		
Normatif	İmar Kanunları/ Kural ve Yönetmelikler	Eski antrepo izlerine uygun tasarım yapılması	Eski-yeni ilişkisi Proje üzerindeki kısıtlayıcılıkları
Fiziksel	Mevcut çevre ile ilişki	Tarihi kulenin meydanla kente kazandırılması, Yapının yüksekliğinin tarihi yapıların algılanmasında sorun olmaması Kenti dışlayan denizi önceleyen tasarım yaklaşımı Terasta sığ su ve kentin yansıması ile deniz ve tüm kentle buluşma Yapının kontrast duruşu	Tarihi yapılar Siluet Kentsel doku Coğrafya (deniz, yeşil alan, vb…) Estetik uygunluk (görsel algı) / Kontrast tasarım yaklaşımı
	Konum	Denizle ve yolla kurulan ilişki olumlu Kıyıya yatay çizgilerle yaklaşımın sadeliği	Coğrafya (deniz, yeşil alan, vb…) Yönlendirme

Tablo 4.6 Akademisyen Mimar 1 (devamı)

Fiziksel	Ulaşılabilirlik	Trafik yoğunluğundan kaynaklı zor araba ulaşımı Tramvay ve vapurla ulaşım kolay Yaya ulaşımı kolay	Yaya ulaşımı Toplu taşımayla ulaşım Arabayla ulaşım
	Kentsel morfoloji	Kıyı bandı kullanımında otellerin kısıtlayıcılığına rağmen olumlu dönüşüm Kıyı bandındaki bu değişim öncesi tehlikeli ve kullanılmayan bir yer olması ve yeni yapılaşma ile güvenli hale gelmesi	Dönüşüm Bölge Değişim Bölge
	Kentsel morfoloji	Sosyo-kültürel gelişme için olumlu Tarihi yapıların yenilenmesine öncü olması	Sosyo-kültürel gelişme Yenileme
	Mekânsal Organizasyon	İç mekânda dışarıyla sürekli temasta olma Yalın, basit planlama Okunaklı, anlaşılır sirkülasyon Kamusal mekanların tanımında sorun	İç mekân-dış mekân ilişkisi Planlama Dolaşım (Merdiven, asansör, mekanlar arası) Kamusal mekân
	Erişilebilirlik	Vestiyerin yerini bulmakta zorluk Merdivenin şeffaf oluşundan kaynaklı mahremiyet sorunu Mağazanın sıkışık olması	Yönelme Dolaşım (Merdiven, asansör, mekanlar arası) Okunaklılık

Tablo 4.6 Akademisyen Mimar 1 (devamı)

Fiziksel	Erişilebilirlik	Tuvaletlerin işaretlerindeki yanıltıcı logo tasarımı	Okunaklılık
Sosyal ve Kültürel	Tarih/Kültür/ Anlam/ Kentsel hafıza	Ortadoğu turizmine yönelik kültürel oluşum Yabancı mimarların bağlamı derin düşünmemesi Terastaki sığ su ve martıların popüler kültür için malzeme olması	Kullanıcı Tasarımcı Mimar Kent imgesi
Teknolojik	Malzeme	Renk ve malzeme olarak mevcut çevrede kontrastlık oluşturma	Estetik uygunluk (görsel algı) / Kontrast tasarım yaklaşımı (renk, doku vb…)
	Strüktür	Çelik yapının depreme dayanıklılığı ve sürdürülebilir olması	Depreme dayanıklılık Sürdürülebilirlik
	Teknolojik gelişmeler	Geleneksel çelik yapı	Geleneksel/ Çağdaş (zaman)
Ekonomik	Yapının maliyeti/ Ekonomik katkı	Yerin kültürüne katkının sağlayacağı uzun vadede ekonomik katkı	Sosyo-kültürel gelişme Sürdürülebilirlik

Yürütülen odak görüşmelerden sonra ilk akademisyen mimarın değerlendirdiği İstanbul Modern Müzesi yeni yapısının bağlam bilgisi, önceden oluşturulan kavramsal çerçeve üzerinden Tablo 4.6'da özetlenerek kodlanmıştır. İmar kanunları açısından yapıyı değerlendiren 1 numaralı akademisyen mimara göre tarihsel süreklilik açısından yeni yapının eski antrepo yapısının izine uygun tasarlanması kentsel hafıza açısından önem taşımaktadır. Akademisyen Mimar 1, yapı yüksekliğinin arkadaki tarihi yapıların algılanmasını mümkün kıldığı görüşünü savunurken yapının yolla ilişkisi, meydan ve meydandaki tarihi kulenin yeniden kente kazandırılması gibi konular açısından mevcut çevreyle olan ilişkisini olumlu değerlendirmiştir. Mimara göre, tasarıma etki eden en önemli bağlamsal öğenin deniz oluşu ve kenti dışlayan tavrı onun o yere özgü olma durumunu arka planda bıraktığını göstermektedir. Yapı mevcut çevreyle kontrast bir ilişki kurmaktadır.

Aynı zaman da yapının denize paralel konumlanıyor oluşu denizle kurduğu ilişkinin daha güçlü olmasına olanak sağlamıştır. Özellikle de yapının terasında denizle ve kentle buluşma ve terastaki sığ suya kentin yansıması gibi özellikler yapının çevreyle iletişimde olmasına imkân sağlamaktadır. Yapının terasındaki sığ su fikri ve martıların oraya gelmesi, ziyaretçilerin kentin fotoğrafını çekmek yerine binayı da kadraja alma isteğini güçlendirmekte ve popüler kültürün malzemesi haline gelmektedir. Akademisyen Mimar 1 trafik yoğunluğundan dolayı arabayla ulaşımı zor, tramvayla ve vapurla ulaşımı ve yaya ulaşımını kolay olarak değerlendirmiştir. Kentsel morfoloji açısından değerlendirdiğinde kıyı bandındaki fiziksel dönüşümü otellerin kısıtlayıcılığına rağmen olumlu bulmuştur. Diğer taraftan, kıyı bandının dönüşümü öncesi oradaki tehlikeye ve kullanılmayan bir yer oluşuna dikkat çekerek yeni yapılaşmanın daha güvenli bir kentsel mekân yarattığını söylemiştir. Bu fiziksel dönüşümün aynı zamanda sosyo-kültürel gelişmeye olumlu etkileri olacağına vurgu yaparak tarihi yapıların yenilenmesine de öncülük etmesini olumlu değerlendirmiştir. Yapının mekânsal organizasyonunu değerlendiren Akademisyen Mimar 1, yapının yalın ve okunaklı bir planlamaya sahip olduğunu dile getirirken yapının katlarında bulunan geniş dinlenme boşluklarından dışarıyla kurulan güçlü ilişkiye de dikkat çekmiştir. Mekânsal organizasyonu erişilebilirlik açısından ele aldığında ise vestiyerin yerini bulmakta zorlandığını, merdivenin şeffaflığında dolayı mahremiyet sorunuyla karşı karşıya kaldığını, mağazadaki sıkışıklığın dolaşımı engellediğini, kamusal mekanların tanımlanmasındaki belirsizliğin ve tuvaletlerin logo tasarımındaki benzerliğin karışıklık yarattığını dile getirmiştir. Sosyo-kültürel bağlamda ise Galataport'u meşrulaştıran yapının Galataport'la bölge halkına değil Ortadoğu turizmine hizmet ettiği görüşünü ileri sürmüştür. Bunun yanı sıra yapının mimarının yabancı bir mimar olmasını eleştiren Akademisyen Mimar 1, yabancı mimarların bağlamı yeterince derin düşünemediği savını ortaya atmıştır. Ona göre, yabancı mimarın star mimarlardan oluşu daha ikonik bir yapı tasarlamasına olanak sağladığı için beklentiyi yükseltmektedir. Akademisyen Mimar 1' e göre yapı, cephesinde kullanılan metal malzemesiyle çevreyle kontrast bir ilişkide olsa da sade yalın duruşu ile çok da kendini ön plana çıkarmayan sakinlikte nötr bir duruş sergilemektedir. Yapı yenilikçi bir strüktüre sahip olmasa da geleneksel çelik yapısıyla sürdürülebilir özelliktedir. Son olarak, Akademisyen Mimar 1'e göre yapı, uzun vadede bölgenin kültürel anlamda

gelişmesine dolayısıyla da bölgenin ekonomisine önemli ölçüde katkı sağlayacaktır.

Tablo 4.7 Akademisyen Mimar 2

Bağlam Bilgisinin Çok Boyutlu Yapısı		**Betimsel İfadeler**	**Kodlar (Kavramlar)**
Kategori (Tema)	**Alt Kategori (Tema)**		
Normatif	İmar Kanunları/ Yasa ve Yönetmelikler	İmar kanunlarının esnetilerek uygulanması	Esneklik
Fiziksel	Mevcut çevre ile ilişki	Pervititch haritalarında denize açılan San Marco meydanı gibi meydan olma özelliği taşıması	Kentsel hafıza
		Kılıç Ali Paşa Cami duvarının Tarihi Surları referans alması	Tarihi yapılar
		Mimar Sinan üniversitesi ve Perşembe pazarını yok sayması	
		Kentin reddedilmesi	Kentsel doku
		Tophane parkıyla kurulan ilişki zayıf	
		Kıyıyla (denizle) ilişkiyi kesen silüet	Silüet
		Karşı kıyıdan bakıldığında yapının kütlesinin büyüklüğü sebebiyle kentle kurulamayan ilişki	Kütle
		İstanbul'la balık, martılar ve su gibi indirgemelerle bağlamsal ilişki	Metafor
	Konum	Denizle ve yolla kurulan ilişki olumsuz	Coğrafya (deniz, yeşil alan, vb…)
		Meydanın sert zemin ile başlaması park ile bütünleşememesi	
	Ulaşılabilirlik	Tramvay, otobüs, vapur, araba her noktadan ulaşım	Toplu taşımayla ulaşım

Tablo 4.7 Akademisyen Mimar 2 (devamı)

Fiziksel	Ulaşılabilirlik	Tek bir noktada yoğunluk ve kaos Kemankeş caddesine yüklenen trafik yoğunluğu Yaya ulaşımında yönlendirme sorunu Meydana gelen yayaların güzergahının yanlış tanımlanması	Arabayla ulaşım Trafik Yaya ulaşımı
	Kentsel morfoloji	Eski yatay üretim odaklı kıyı bandının tüketim bandına dönüşmesi sorunu Kıyıya odaklanılmasına rağmen rıhtıma dönüşememe Çevreden bağımsız tekil yapılar için başlangıç	İşlevsel dönüşüm Yapısal dönüşüm
	Mekânsal Organizasyon	İç mekândaki sergi alanları parka yayılabilirdi İç mekânda dışarıyla sürekli temasta olma Yalın, basit planlama Okunaklı sirkülasyon	Kamusallık İç mekân – dış mekân ilişkisi Planlama Dolaşım
	Erişilebilirlik	Meydanda güvenlik ve kotlamadan dolayı yön bulmada zorluk	Yönelme (Yapının girişine erişim)
Sosyal ve Kültürel	Tarih/Kültür/ Anlam/ Kentsel hafıza	Ayaklarla yükseltilmiş denize açılan mekandaki sosyo-kültürel etkileşiminde eksiklik Yabancı mimar tasarladığında göz ardı edilen tarihi değerler	Kullanıcı Tasarımcı mimar
Teknolojik	Malzeme	Renk ve malzeme olarak zıt	Estetik uygunluk (görsel algı) / zıt tasarım yaklaşımı (renk, doku vb…)

Tablo 4.7 Akademisyen Mimar 2 (devamı)

Teknolojik	Strüktür	Çelik yapının depreme dayanıklılığı ve sürdürülebilir olması	Depreme dayanıklılık Sürdürülebilirlik
	Teknolojik gelişmeler	Geleneksel çelik yapı çağdaş farklı bir yaklaşım yok	Geleneksel/ Çağdaş (zaman)
Ekonomik	Yapının maliyeti/ Ekonomik katkı	Kısa vadede ekonomik katkı Uzun vadede ekonomik anlamda yeni problemlerin oluşması	Kısa dönem/uzun dönem Sürdürülebilirlik

Yürütülen odak görüşmelerden sonra ikinci akademisyen mimarın değerlendirdiği İstanbul Modern Müzesi yeni yapısının bağlam bilgisi, önceden oluşturulan kavramsal çerçeve üzerinden Tablo 4.7'de özetlenerek kodlanmıştır. Akademisyen Mimar 2, imar kanunlarının esnetilerek uygulanmasına dikkat çekerek İstanbul Modern müzesi gibi ikonik yapıların özel statüleri olabileceğini dolayısıyla da imar kanunlarının tasarımı kısıtlayıcılığının söz konusu olmadığını belirtmiştir. Yapı, Pervitich haritalarında denize açılan San Marco meydanı gibi meydan olma özelliği taşıması sebebiyle önemli bir konumdadır. Ancak, günümüzde Akademisyen Mimar 1'e göre yapı, Kılıç Ali Paşa ve Tophane Parkı'nın sınırlandığı denize açılabilecek bir meydanla tasarlanabilecekken denizle ilişkisi kesilen bir projeye dönüşmüştür. Aynı zamanda ona göre, Kılıç Ali Paşa Cami yapılırken bile eski surlardan referans alınırken günümüzde yapının yakın çevresine dair bilgiyi yok saymaktadır. Toplumsal anlamda meydan kültürünün eksikliğinin yapının kıyıya paralel konumlanmasına sebep olabileceğini dile getiren Akademisyen Mimar 2, silüetin kıyıyla olan ilişkiyi kestiğine dikkat çekmiştir. Aynı zamanda silüetin karşı kıyıdan bakıldığında da çevresindeki yapılarla bütünlüklü bir ilişki kuramadığını belirterek mevcut çevresindeki Mimar Sinan Üniversitesi ve Perşembe Pazarını da yok saydığını eklemiştir. Galataport ve İstanbul Modern Müzesi'nin çevreden bağımsız tekil yapılar oluşturmak için başlangıç niteliğinde olabileceğini dile getiren Akademisyen Mimar 2, İstanbul Boğazı'yla su, balık ve martılar gibi indirgemelerle kurulan bağlamsal ilişkiyi sığ bulmuştur. Yapı bulunduğu konum itibariyle Galataport'un bir parçası olduğundan meydandaki güvenlik ihtiyacı müzenin kamusal mekanlarıyla bağlantıyı zorlaştırmıştır. Meydandaki

kotlamalardan dolayı yönünü bulmakta zorluk çektiğini dile getiren Akademisyen Mimar 2, meydanın sert zeminle başlaması sebebiyle Tophane Parkı'yla bütünleşemediğine dikkat çekmiştir. Diğer önemli bir konu da kıyı şeridine odaklanılmasına rağmen Galataport ve İstanbul Modern Müzesi projelerinin kıyıyı rıhtıma dönüştürememesidir. Yapıya ulaşılabilirliği değerlendirdiğinde, tramvay, otobüs, vapur, araba gibi her türlü ulaşımın kolay olduğunu dile getirirken tek bir noktaya toplanan yoğunluk ve kaosa dikkat çekmiş; Kemankeş Caddesine yüklenen trafik yoğunluğu nedeniyle çözülememiş bir bağ olduğunu ileri sürmüştür. Meydana gelen yayaların güzergahının yanlış tanımlandığı savını ortaya atarak meydana insanların Sinan'ın Camisi'nin, hamamın oradan dolandırılarak getirilebileceği önerisinde bulunmuş ve yaya ulaşımındaki yönlendirme sorununun fiziksel çevreyi göz ardı etmesinden kaynaklandığını ileri sürmüştür. Bizans döneminden beri üretim bandı olarak çalışan kıyı şeridinin günümüzde tüketim bandına dönüşmesini kıyı bandında kesintiye sebep olmasından kaynaklı olumsuz değerlendirmiştir. Yapının iç mekândan sürekli dışarıyla ilişki de olmasını ve yalın okunaklı bir planlamaya sahip olmasını olumlu değerlendirmesinin yanı sıra yapının parkla bütünleşen açık sergi alanları olabileceğine dikkat çekerek bambaşka bir tasarım yaklaşımında bulunmuştur. Ona göre, yapı ayaklarla yükseltilerek kıyıyla etkileşimde olan bir toplanma yeri düşünülmüş olması sosyo-kültürel açıdan olumlu olmasına rağmen denize açılan bir meydan fikri çok daha başarılı olabilirdi. Yapım tekniği olarak çeliğin kullanılması, yenilikçi bir tasarıma olanak sağlamasa da sürdürülebilirlik açısından doğru bir malzemedir. Akademisyen Mimar 2'ye göre yapı kısa vadede kente ekonomik katkı sağlarken uzun vadede oraya getirdiği yoğunluk nedeniyle trafik vb. yeni sorunlar ve çözüm yolları aramaya başlamak ekonomik anlamda zarar verecektir.

Tablo 4.8 Akademisyen Mimar 3

Bağlam Bilgisinin Çok Boyutlu Yapısı		**Betimsel İfadeler**	**Kodlar (Kavramlar)**
Kategori (Tema)	**Alt Kategori (Tema)**		
Normatif	İmar Kanunları/ Yasa ve Yönetmelikler	Spekülatif imar kanunları Güçlü politik bağlam	Siyasi ve politik bağlam

Tablo 4.8 Akademisyen Mimar 3 (devamı)

Fiziksel	Mevcut çevre ile ilişki	Kentsel bağlamı zayıf Terasta martılar ve su gibi indirgemelerle İstanbul'la kurduğu ilişki güçlü Binanın tarihi çevreyle ilişkisi zayıf İkonik bir yapı olarak kontrast olabilir	Kentsel doku Metafor Tarihi yapılar Estetik uygunluk (görsel algı) / zıt tasarım yaklaşımı (renk, doku vb…)
	Konum	Teras sayesinde hem denizle hem de kentle kurulan güçlü ilişki Güvenlik nedeniyle meydan park ilişkisi zayıf ve meydandaki yaşantıyla parkla ilişki kuramama	Coğrafya (deniz, yeşil alan, vb…) Kamusallık
	Ulaşılabilirlik	Yaya akslarına göre planlanmamış güzergâh Meydandaki güvenliğin yarattığı kısıtlı yaya ulaşımı Merkezi konumdan dolayı ulaşımın kolaylığı	Yaya ulaşımı Toplu taşımayla ulaşım Arabayla ulaşım
	Kentsel morfoloji	Odak noktası oluşu, Meydan olarak son nokta Yaya sirkülasyonunda değişim, sıkışıklıktan kaynaklı yaya sirkülasyonunda kesinti	Odak noktası Kamusal mekanda değişim Değişim (Yaya aksları)
	Mekânsal Organizasyon	Sade, net, anlaşılır ve okunaklı bir iç mekân kurgusu Binanın içinden çevreyle olan güçlü ilişki	Planlama İç mekân – dış mekân ilişkisi

Tablo 4.8 Akademisyen Mimar 3 (devamı)

Fiziksel	Mekânsal Organizasyon	Belli alanların kamusallığının kısıtlanmasından dolayı girişteki dolaşımda karmaşa	Kamusallık Dolaşım
	Erişilebilirlik	Ekonomik anlamda erişilebilir olmaması	Ekonomik erişilebilirlik
Sosyal ve Kültürel	Tarih/Kültür/ Anlam/ Kentsel hafıza	Lüks restoran Müze programı zenginleştirilerek kentlinin sosyalliğini arttırma Dönemin izi Çağdaş sanatın yerele katkısı Yabancı sergilerin sosyo-kültürel katkısı	Kullanıcı Program Kent imgesi Yerel/Evrensel Sosyo-kültürel etkileşim
Teknolojik	Malzeme	Renk ve malzeme olarak zıt	Estetik uygunluk (görsel algı) / zıt tasarım yaklaşımı (renk, doku vb…)
	Strüktür	Çelik yapının depreme dayanıklılığı ve sürdürülebilir olması	Depreme dayanıklılık Sürdürülebilirlik
	Teknolojik gelişmeler	Geleneksel çelik yapı	Geleneksel/ Çağdaş (zaman)
Ekonomik	Yapının maliyeti/ Ekonomik katkı	Sosyo-kültürel gelişmenin ekonomik katkısı Turistin ekonomik katkısı	Sosyo-kültürel gelişme Kullanıcı

Yürütülen odak görüşmelerden sonra üçüncü akademisyen mimarın değerlendirdiği İstanbul Modern Müzesi yeni yapısının bağlam bilgisi, önceden oluşturulan kavramsal çerçeve üzerinden Tablo 4.8'de özetlenerek kodlanmıştır. Akademisyen Mimar 3'e göre, yapının bulunduğu konum siyasi ve politik bağlamda tartışmalı bir yer olduğu için imar kanunları açısından da spekülatiftir. Diğer taraftan yapı güçlü bir politik bağlama sahipken kentsel bağlamı zayıftır. Mimar, İstanbul Modern

Müzesi'nin ikonik bir yapı olmasından dolayı çevreyle kontrast bir ilişki içinde olabileceğine dikkat çekerek yapının İstanbul'la su ve martılar gibi indirgemelerle terasta kurduğu bağlamsal ilişkisini güçlü olarak değerlendirmiştir. Yapının konumu itibariyle denizle güçlü bir iletişimde olmasının kaçınılmaz olduğunu ifade eden Akademisyen Mimar 3'e göre, yapının tarihi çevrede varoluşu bütünlük açısından zayıf kalmıştır. Aynı zamanda, güvenlik nedeniyle meydan park ilişkisini zayıf olarak değerlendirirken girişteki kafesi ve meydandaki yaşantıyla da parkla bütünleşemediğine dikkat çekmiştir. Yapıya ulaşımı genel olarak merkezi konumundan dolayı kolay olarak değerlendirirken yaya akslarının yanlış tanımladığını ve güvenlikten dolayı da yayanın yapıya erişiminin kısıtlı olduğunun altını çizmiştir. Yapının orada bir odak noktası oluşu nedeniyle fiziksel anlamda değiştirdiğini dile getiren Akademisyen Mimar 3, yaya sirkülasyonunu, aksları da değiştirdiğine ve değiştireceğine vurgu yapmıştır. Ona göre, yapı, Karaköy' e doğru kamusallığın orada sıkışması sebebiyle bir son nokta görevi görse de meydan olarak kentte bir yer bulmuştur. Sade, net, anlaşılır ve okunaklı bir iç mekân kurgusuna sahip olan yapının katlardaki dinlenme boşluklarında içeriden dışarıyı algılatması mekânsal açıdan olumlu değerlendirilmiş; belli alanların kamusallığının kısıtlanmasından dolayı girişteki dolaşımın karmaşasını da görüşlerine eklemiştir. Lüks restoranı ekonomik anlamda erişilebilir bulmayan Akademisyen Mimar 3, müze programı genişletilerek kentlinin sosyalliğinin arttırılabileceğine dikkat çekmiştir. Cephede kullanılan malzemeler açısından zıt bir duruş sergilerken strüktürel olarak çelik yapı oluşuyla sürdürülebilirdir. Yapı hem sosyo-kültürel gelişme hem de turizm açısından ekonomik anlamda kente katkı sağlayacaktır.

Tablo 4.9 Akademisyen Mimar 4

Bağlam Bilgisinin Çok Boyutlu Yapısı		**Betimsel İfadeler**	**Kodlar (Kavramlar)**
Kategori (Tema)	**Alt Kategori (Tema)**		
Normatif	İmar Kanunları/ Yasa ve Yönetmelikler	Master plan çerçevesinde işleyen imar kanunları	Mimari proje üzerindeki kısıtlayıcılıkları

Tablo 4.9 Akademisyen Mimar 4 (devamı)

Fiziksel	Mevcut çevre ile ilişki	Yeni modern bir yapı olarak bağlamını Galataport oluşturuyor Kentle uyumlu değil Kendine özgü kimlik Doluluk ve boşluklarıyla çevreyle olumsuz bir ilişkisi yok Terastaki su öğesi ile İstanbul'la kurulan olumlu ilişki Galataport'la ve çevreyle oluşturulan kontrastlık	Çağdaş yeni yapılar (Tarihi olmayan diğer yapılar) Kentsel doku Mimari kimlik Kütle Metafor Estetik uygunluk (görsel algı) / zıt tasarım yaklaşımı (renk, doku vb.)
	Konum	Denizle kurulan güçlü ilişki Güvenlikten dolayı kentle kurulan zayıf ilişki	Coğrafya (deniz, yeşil alan, vb…) Kamusallık
	Ulaşılabilirlik	Ulaşım her türlü kolay	Yaya ulaşımı Toplu taşımayla ulaşım Arabayla ulaşım
	Kentsel morfoloji	Sürekli fiziksel değişim	Değişim
	Mekânsal Organizasyon	Sergi alanları akışkan Sirkülasyon basit ve anlaşılır Kafenin girişinin algılanamaması	Dolaşım (Merdiven, asansör, makanlar arası) Görsel algı

Tablo 4.9 Akademisyen Mimar 4 (devamı)

Fiziksel	Mekânsal Organizasyon	Restoranın camlarının filmle kaplanmasının olumsuz etkisi Katlarda gezerken içeriden dışarıyı (hem kenti hem denizi) deneyimleyebilme olanağı	Görsel algı İç mekân-dış mekân ilişkisi
	Erişilebilirlik	Dokunmatik WC Güvenlikten dolayı yaya olarak erişim zor	Mekanlara erişim Yönelme (Yapının girişine erişim)
Sosyal ve Kültürel	Tarih/Kültür/Anlam/ Kentsel hafıza	Renzo Piano'nun yapısı olarak ilgi çekici oluşu Diğer yapılarıyla ilişki ve kültür akışı Müzeyi gezenlerle Galataport kullanıcısı arasındaki demografik fark Meydanda etkinliklerin oluşu Eğitim-kültür-sanat bandının bir parçası oluşu Galataport'un lüks tüketimin simgesi olması ve o sanat-kültür bandının kesintiye uğraması	Odak noktası/Kent imgesi Yerel/evrensel kültür akışı Kullanıcı Kamusallık Süreklilik Sosyo-kültürel değişim
Teknolojik	Malzeme	Renk ve malzeme olarak zıt	Estetik uygunluk (görsel algı) / zıt tasarım yaklaşımı (renk, doku vb…)
	Strüktür	Çelik yapının sürdürülebilir olması	Sürdürülebilirlik

Tablo 4.9 Akademisyen Mimar 4 (devamı)

Teknolojik	Teknolojik gelişmeler	Geleneksel çelik yapı	Geleneksel/ Çağdaş (zaman)
Ekonomik	Yapının maliyeti/ Ekonomik katkı	Kentsel süreklilik	Sürdürülebilirlik

Yürütülen odak görüşmelerden sonra dördüncü akademisyen mimarın değerlendirdiği İstanbul Modern Müzesi yeni yapısının bağlam bilgisi, önceden oluşturulan kavramsal çerçeve üzerinden Tablo 4.9'da özetlenerek kodlanmıştır. Akademisyen Mimar 4'e göre, yapının öncelikli bağlamını Galataport oluşturduğu için kıyı bandı master planı çerçevesinde imar kanunları işlemiştir. Akademisyen Mimar 4, müzenin bağlamını yeni ve modern bir yapı olarak Galataport'un oluşturduğunu, yakın çevresinde bağlamını etkileyecek çok fazla bir tarihi dokunun kalmadığını bu nedenle de doluluk ve boşluklarıyla olumsuz bir etki yaratmadığını belirtmiş; müzenin, Eskişehir'deki OMM müzesi gibi çevresiyle uyumlu bir duruş sergilemediğini aksine Paris'teki Pompidou Sanat Merkezi gibi çevreyle zıt bir kimlikle tasarlandığını eklemiştir. Bulunduğu konum itibariyle değerlendirdiğinde ise yapının denizle kurduğu ilişkinin güçlü olduğunu dile getirirken meydandaki güvenlik nedeniyle parkla kurduğu ilişkinin zayıf olduğunu söylemiştir. Müzeye arabasıyla geldikten sonra Galataport'un otoparkını kullandığını söyleyen Akademisyen Mimar 4, ulaşımın her yönden kolay olduğunu eklemiştir. Sürekli ve hızlı bir fiziksel değişim olduğuna dikkat çeken mimar Galataport'a gelen turist ve halkın müze kullanımını etkilediğini belirtmiştir. Sergi alanlarını akışkan sirkülasyonu basit ve anlaşılır olarak tanımlayan Akademisyen Mimar 4 kafenin girişinin algılanmasındaki zorluğu dile getirerek restoranın camlarının filmle kaplanmasını algılama açısından olumsuz değerlendirmiştir. İçeride gezerken katlardaki dinlenme boşluklarından dışarıda hem denizi hem de kenti deneyimleyebilme olanağını olumlu bularak terastaki su öğesi ile İstanbul'la kurulan ilişkinin bu olanağı güçlendirdiğine vurgu yapmıştır. Aynı zamanda bir müzenin doğal ışık alıyor olmasını eserler açısından zorluk olarak değerlendirmiş ve bu zorluğun avantaja çevrildiğini ileri sürmüştür. Yapıya yaya erişiminin güvenlikten dolayı zor olduğunu söyleyen Akademisyen Mimar 4, yapıyı asansörler, tuvaletler, merdiven vb. elemanlarıyla genel anlamda herkes için erişilebilir bulmuştur. Star mimarlardan olan Renzo Piano'nun yapısı olarak

kendisi için çok daha ilgi çekici bir müze yapısı olduğunu dile getiren Akademisyen Mimar 4, İstanbul Modern Müzesiyle Renzo Piano'nun diğer ülkelerdeki yapılarını karşılaştırma imkânı bulmanın kültür akışını sağladığını ifade etmiştir. Aynı zamanda müzeyi ziyaret edenlerle Galataport kullanıcıları arasında bir ayrım olduğunu belirterek demografik farklılığa dikkat çekmiş; Galataport kullanıcılarını Arap kökenli turistler, müze kullanıcılarını yerel turistler ve Avrupalı turistler şeklinde tanımlamıştır. Galataport'un lüks tüketimin simgesi olması nedeniyle kıyı bandındaki eğitim-kültür-sanat sürekliliğini kesintiye uğrattığını düşüncelerine eklemiştir. Sanat-kültür işlevinin meydanda yapılan aktivitelerle o bölgedeki sosyallik arttırdığını ileri sürmüştür. Yapının çelik strüktürünü sürdürülebilirlik açısından olumlu değerlendirirken teknolojik açıdan ise geleneksel bulmuştur. Son olarak, yapıyı kullanılan renkler ve malzemeler açısından çevresiyle zıt değerlendirmiştir.

Tablo 4.10 Akademisyen Mimar 5

Bağlam Bilgisinin Çok Boyutlu Yapısı		**Betimsel İfadeler**	**Kodlar (Kavramlar)**
Kategori (Tema)	**Alt Kategori (Tema)**		
Normatif	İmar Kanunları/ Yasa ve Yönetmelikler	Galataport'un meşrulaştırılma sorunu	Siyasi ve politik bağlam
Fiziksel	Mevcut çevre ile ilişki	Paket Postanesi, Mücevher AVM' si ile Galataport arasındaki çatışmanın arasında kalan müze	Tarihi yapılar
		Galataport'un varlık nedeni olarak müzenin varlığı	Yeni yapılar
		Kıyı bandı yüksekliğini koruyor olması bağlayıcı etki	Silüet
		Terastaki suda kentin yansımasının görülmesi	Kentsel doku

Tablo 4.10 Akademisyen Mimar 5 (devamı)

Fiziksel	Mevcut çevre ile ilişki	Renk ve malzeme olarak tarihi çevreyle kontrast Saygılı ve nötr bir yapı	Estetik uygunluk (görsel algı) / zıt tasarım yaklaşımı (renk, doku vb…)
	Konum	Zemin kattaki denizle olan ilişki Zemin kattaki şeffaflık	Coğrafya (deniz, yeşil alan, vb…) Kamusallık
	Ulaşılabilirlik	Araba ile ulaşım zor Otoparktaki asansörlerin yetersizliği Otoparktan müzeye ayrı çıkışın olmaması	Toplu taşımayla ulaşım Arabayla ulaşım Yaya ulaşımı
	Kentsel morfoloji	Önünde meydanın dönüştürücü etkisi Güvenlik nedeniyle kamusallığın zayıflaması	Dönüşüm Kamusallık
	Mekânsal Organizasyon	Sergi mekanları, galeriler, dolaşım şeffaflığı Erişim saydamlığının getirdiği ferahlık hissi İçeriden dışarıyı deneyimleyebilme imkânı	Dolaşım (Merdiven, asansör, makanlar arası) İç mekân-dış mekân ilişkisi
	Erişilebilirlik	Otoparkın ve restoranın pahalılığından dolayı erişilebilir olmaması	Ekonomik erişilebilirlik
Sosyal ve Kültürel	Tarih/Kültür/Anlam/ Kentsel hafıza	Kıyı bandında Renzo Piano'nun yapısının oluşu değerli Kentsel hafızada bugünü önemli bir yapısı olarak yer edinebilecek olması	Tasarımcı mimar Kent imgesi/Kentsel hafıza

Tablo 4.10 Akademisyen Mimar 5 (devamı)

Sosyal ve Kültürel	Tarih/Kültür/Anlam/ Kentsel hafıza	Meydanda, merdivenlerde ve yüksek kolonların bulunduğu yerde güvenliğe rağmen oluşan sosyo-kültürel etkileşim	Sosyo-kültürel etkileşim
Teknolojik	Malzeme	Renk ve malzeme olarak zıt	Estetik uygunluk (görsel algı) / zıt tasarım yaklaşımı (renk, doku vb…)
	Strüktür	Çelik yapı olarak sürdürülebilir olması	Sürdürülebilirlik
	Teknolojik gelişmeler	Geleneksel çelik yapı	Geleneksel/ Çağdaş (zaman)
Ekonomik	Yapının maliyeti/ Ekonomik katkı	Star mimar yapısı olarak uzun dönemde ekonomik katkı	Kent imgesi/Star mimar

Yürütülen odak görüşmelerden sonra beşinci akademisyen mimarın değerlendirdiği İstanbul Modern Müzesi yeni yapısının bağlam bilgisi, önceden oluşturulan kavramsal çerçeve üzerinden Tablo 4.10'da özetlenerek kodlanmıştır. Akademisyen Mimar 5, yapının yapılış amacına odaklanarak Galataport'un meşrulaştırılma sorununa dikkat çekmiştir. Kıyı bandı yüksekliğini koruyor olmasını bağlayıcı bulan mimar, gemilerin oraya yanaşıyor olmasını olumsuz bulmuştur. Yapının varlık nedenini Galataport ile ilişkilendirirken müze yapısının Paket Postanesi, Mücevher AVM' si ile Galataport arasındaki çatışmanın ortasında kendine yer edindiğine dikkat çekmiştir. Ona göre, yapı, renk ve malzeme olarak tarihi çevreyle biçimsel olarak kontrast gibi görünse de yalın tasarımı ile mevcut çevrede nötr bir duruş sergilemektedir. Yapının terasında su öğesine düşen kent yansımaları ile İstanbul'la ve denizle güçlü bir ilişki kurduğunu belirtmiştir.

4.2.2 Tasarımcı Mimarlar

Odak görüşmelerin gerçekleştirildiği beş tasarımcı mimarın eğitim seviyeleri Tablo 4.11'de gösterilmektedir.

Tablo 4.11 Tasarımcı mimarların eğitim düzeyleri

Tasarımcı Mimarlar	Eğitim Düzeyi
1	**Yüksek Mimar**
2	**Yüksek Mimar**
3	**Yüksek Mimar**
4	**Yüksek Mimar**
5	**Mimar**

Tasarımcı mimarlardan dört kişi Yüksek Mimar ünvanlı, bir kişi Mimar ünvanlıdır (Tablo 4.11).

Tablo 4.12 Tasarımcı Mimar 1

Bağlam Bilgisinin Çok Boyutlu Yapısı		**Betimsel İfadeler**	**Kodlar (Kavramlar)**
Kategori (Tema)	**Alt Kategori (Tema)**		
Normatif	İmar Kanunları/ Yasa ve Yönetmelikler	Spekülatif imar kanunları Galataport ve Master plan	Siyasi ve politik bağlam Mimari proje üzerindeki kısıtlayıcılıkları
Fiziksel	Mevcut çevre ile ilişki	Galataport bağlamı Kentsel bağlam zayıf Tarihi yapılarla ilişki zayıf Geçici antrepo izleri Kalıcı yeni müze Önceki antrepo yapılarının endüstriyel yapısından esinlenme Eski yapıların önüne geçen silüet Çevreyle uyumlu değil	Yeni yapılar Kentsel doku Tarihi yapılar Kentsel /tarihsel süreklilik Silüet Estetik uygunluk (görsel algı) / zıt tasarım yaklaşımı (renk, doku vb.)

Tablo 4.12 Tasarımcı Mimar 1(devamı)

Fiziksel	Konum	Güçlü deniz ilişkisi Zayıf park ilişkisi Kentten kopuk peyzaj düzenlemesi	Coğrafya
	Ulaşılabilirlik	Trafikten dolayı problemli araba ulaşımı Turist otobüslerinin sebep olduğu otoparktaki sıkışıklık Otobüs, tramvay ve vapur ile kolay ulaşım Meydandaki güvenliğin yarattığı kısıtlı yaya ulaşımı	Toplu taşımayla ulaşım Arabayla ulaşım Yaya ulaşımı
	Kentsel morfoloji	Otellerden dolayı kesintiye uğramış bir kıyı dönüşümü Kentlinin kıyıyla kısmen buluşması Yarı kamusal kıyı bandı kullanımı	Dönüşüm Kamusal alan
	Mekânsal Organizasyon	Modern ve etkileyici giriş ve yüksek kolonlar Restoranın kent cephesinde olmasının kentle ilişkiyi güçlendirme olasılığı Arter Müzesi ile karşılaştırma Cephe açıklıklarının kentteki özel bir noktayı referans almaması	Giriş İşlev/program Cephe
	Erişilebilirlik	Asansör ve merdivenlerin erişilebilir olması	Dolaşım (Merdiven, asansör, makanlar arası)

Tablo 4.12 Tasarımcı Mimar 1(devamı)

Sosyal ve Kültürel	Tarih/Kültür/Anlam/ Kentsel hafıza	Kent hafızasına gönderme Meydanın kentte bir kimliğinin olabilme olasılığı ve etkinliklerin ilişkisi Gemiyle gelen turist için iyi bir kültürel imaj Yabancı mimarların bağlamı derin düşünmemesi	Kentsel hafıza Kent imgesi/Kimlik Kullanıcı Yerel/evrensel Tasarımcı mimar
Teknolojik	Malzeme	Çeliğin yapının tasarımına endüstriyel bir şekilde yön vermesi Malzeme ve strüktür mevcut çevreyle ilişkisiz	Mimari tasarım Estetik uygunluk (görsel algı) / zıt tasarım yaklaşımı (renk, doku vb.)
	Strüktür	Çelik yapının depreme dayanıklılığı ve sürdürülebilir olması	Depreme dayanıklılık Sürdürülebilirlik
	Teknolojik gelişmeler	Geleneksel çelik yapı Günümüz teknolojisine göre geliştirilmiş detaylar	Geleneksel/ Çağdaş (zaman)
Ekonomik	Yapının maliyeti/ Ekonomik katkı	Galataport ile ticari ve ekonomik katkı Müze olarak ekonomik katkı	Ticaret Turizm İşlev

Yürütülen odak görüşmelerden sonra ilk tasarımcı mimarın değerlendirdiği İstanbul Modern Müzesi yeni yapısının bağlam bilgisi, önceden oluşturulan kavramsal çerçeve üzerinden Tablo 4.12'de özetlenerek kodlanmıştır. Tasarımcı Mimar 1, bölgedeki imar kanunlarıyla ilgili hep söz konusu olan spekülatif duruma dikkat çekerek geçici antrepo yapılarından sonra kalıcı yeni sanat müzesinin yeni bir kanun ve yeni bir master plan çerçevesinde gerçekleştirildiği için yeni üretilen imar

kanununun oradaki tüm yapılar için eşit bir düzlem oluşturmuş olduğunu belirtmiştir. İstanbul Modern Müzesi'ni mevcut çevresiyle değerlendirdiğinde, gabarisiyle Galataport ve Postane yapılarıyla uyumlu, tarihi yapılarla olan bağlamsal ilişkisini Tophane meydanı ve Saat Kulesi dışında zayıf bulmuş; yapı estetiği açısından çevreyle uyumlu değil kontrast oluşturduğunu eklemiştir. Eski antrepo ve eski İstanbul Modern Müzesi'nin izleri korunarak tasarlanmış olmasının tarihsel bağlamın varlığından söz edilebileceğini belirtmiştir. Siluet olarak ise yapının, gemiyle yakından geçerken kentle ilişki kurulmasını engellediğini ve tarihi yapıların önüne geçtiğini dile getirmiştir. Yapının denizle ilişkisini bulunduğu konum itibariyle başarılı bulurken parkla ve kentle olan ilişkisini ise bir o kadar zayıf bulmuş; yapının peyzajının kentle birlikte planlanmamış olduğuna vurgu yapmıştır. Tasarımcı Mimar 1, yapının, tarihi bölge içinde yer alması sebebiyle ana arterlerin trafik yükünün yoğunluğunun arabayla otoparka ulaşımı zorlaştırdığını belirtmiş; otoparktaki sıkışıklığın bir sebebi olarak da orada duraklayan turist otobüsleri olarak göstermiştir. Otobüs, tramvay ve vapurla ulaşımın kolay olduğunu ifade eden Tasarımcı Mimar 1, meydandaki güvenlik nedeniyle yaya ulaşımının kısıtlandığını, güvenliğin fiziksel engelinin dışında görsel bir engele de sebep olduğunu düşüncelerine eklemiştir. Ona göre, otellerden dolayı kesintiye uğramış bir kıyı dönüşümü söz konusu olsa da kentlinin kıyıyla kısmen de olsa buluşması olumlu bir gelişmedir. Meydandan sahile doğru giderken dev çapraz ayakların altından geçmenin ve girişin oradan tasarlanmış olmasını etkileyici ve modern bulan Tasarımcı Mimar 1, yapıyı Arter Müzesi'yle karşılaştırarak şu ifadelerde bulunmuştur:

"Restoran deniz cephesi yerine Arter Müzesi'ndeki gibi kent cephesinde olabilseydi kentin deneyimlenmesi belki bağlamsal açıdan farklı bir bakış açısı sağlayabilirdi. Yapının cephesindeki açıklılar kent tarafında Arter Müzesi'ndeki gibi özel bir noktaya göre ayarlanmış gibi değil. Deniz cephesi zaten müthiş bir manzaraya sahip. Orada da özel bir açıklığa gerek yok zaten her türlü manzara var."

Bu ifadelerden sonra yabancı mimarların bağlamı derin düşünmediğini sadece fiziksel bir uyum kaygısıyla tasarım yaptıklarını bu nedenle de çevreyle yüzeysel bir ilişki kurabildiklerini değerlendirmelerine eklemiştir. Tasarımcı Mimar 1'e göre, yapıda gerek asansörlerin büyüklüğü ve sayısı gerekse merdivenler olsun herkes için erişilebilirlikle ilgili bir problem bulunmamaktaydı. Ona göre, yapının

strüktüründe kullanılan çeliğin ve dış cephede kullanılan ikincil cephe ve cephe elemanlarının endüstriyel bir şekilde yapının mimari tasarımına yön vermesi eski kent hafızasına gönderme yaptığını göstermektedir. Tasarımcı Mimar 1, İstanbul Modern Müzesinin meydanının kent için önemli olayların yaşandığı bir meydan olarak kimlik kazanabilmesi için voleybol turnuvalarının toplu halde orada izlenmesi ve konserler düzenlenmesi gibi etkinliklerin devamlılığının olması gerektiğine vurgu yapmıştır. Aynı zamanda, buraya gemiyle gelen turistlerin İstanbul Modern gibi bir sanat müzesi ile karşılaşmasını kültürel imaj açısından olumlu değerlendirmiş; sosyal doku ve kültürel yaşantı anlamında iyi bir hafıza oluşturabileceğini dile getirmiş; kentli için de böyle bir sanat müzesinin oluşunu olumlu bulmuştur. Cephe tasarımında eski antrepo yapılarının endüstriyel bir yapı oluşlarına gönderme yapan elemanlarla yaklaşıldığını belirterek ince kablolar, ince taşıyıcı strüktür, malzeme vb. elemanları teknolojik ama estetik açıdan mevcut çevreyle ilişkisiz olarak değerlendirmiştir. Yapının strüktürünün çelik tercih edilmesinin hem depreme dayanıklılık hem de sürdürülebilirlik açısından doğru bir seçim olduğunu belirtmiştir. Teknolojik açıdan yapay zekâ ya da robotik vb. teknolojiler olmadığı için yenilikçi bulmamış; geleneksel bir çelik yapı olsa da detayların günümüz teknolojisine göre geliştirilmiş olmasını olumlu değerlendirmiştir. Mimar, müzenin tek başına ekonomik anlamda kente katkı sağlayacağını düşünse de Galataport gibi ticari kaygılarla yapılmış bir yerle daha da etkili bir ekonomik destek olacağını dile getirmiştir.

Tablo 4.13 Tasarımcı Mimar 2

Bağlam Bilgisinin Çok Boyutlu Yapısı		**Betimsel İfadeler**	**Kodlar (Kavramlar)**
Kategori (Tema)	**Alt Kategori (Tema)**		
Normatif	İmar Kanunları/ Yasa ve Yönetmelikler	Galataport'un meşrulaştırılması Master plan	Siyasi ve politik bağlam Mimari proje üzerindeki kısıtlayıcılıkları
Fiziksel	Mevcut çevre ile ilişki	Terasta denizle ve martılarla kurulan güçlü ilişki	Metafor

Tablo 4.13 Tasarımcı Mimar 2 (devamı)

Fiziksel	Mevcut çevre ile ilişki	Sedat Hakkı Eldem'in ilk planının yine gözardı edilmesi Geçici antreponun referans alınması Malzeme olarak çevreyle ilişkisi yok, modern yapı Saçaklarla fiziksel uyum Eski yapıların önüne geçen silüet	Tarihsel süreklilik Estetik uygunluk (görsel algı) / zıt tasarım yaklaşımı (renk, doku, vb.)
	Konum	San Marco meydanı gibi denize açılan bir meydanın eksikliği Zemin kat şeffaflığı ve yüksek kolonlarla deniz ve kent ilişkisinin kurulmaya çalışılması	Kamusallık Yönlendirme (Manzara) Coğrafya (deniz, yeşil alan, vb.)
	Ulaşılabilirlik	Galataport otopark çıkışının müzeye yakın oluşunun olumsuz etkisi	Toplu taşımayla ulaşım Arabayla ulaşım Yaya ulaşımı
	Kentsel morfoloji	Geçici antrepolar yerine kısmen olumlu kıyı bandı fiziksel dönüşümü Kenti reddeden fiziksel dönüşüm Kentlinin kıyıyla kısmen buluşması **Meydandaki güvenliğin yarattığı yarı kamusallık**	Dönüşüm Kamusallık

Tablo 4.13 Tasarımcı Mimar 2 (devamı)

Fiziksel	Mekânsal Organizasyon	Gişelerin zemin kattaki şeffaflığı kesmesi Cephe açıklıklarından içeriden dışarı bakıldığında denizi ve kentin tarihi yapılarını görebilme Akışkan iç mekân kurgusu Çelik gergilerle havada asılı merdivenin hafiflik hissi Doğal aydınlatma başarılı	İç mekân-dış mekân ilişkisi Cephe Planlama Dolaşım (Merdiven, asansör, mekanlar arası) Işık
	Erişilebilirlik	Asansör ve merdivenlerin erişilebilir olması	Dolaşım (Merdiven, asansör, mekanlar arası)
Sosyal ve Kültürel	Tarih/Kültür/Anlam/ Kentsel hafıza	Güvenlikli suni bir bölge olarak bölge halkına dışlayıcı yaklaşım Kıyı bandında turiste yönelik planlama Müzenin restoranı ile müzeyi ziyarete gelenler arasındaki sosyal bariyer	Yerel /Evrensel Kullanıcı
Teknolojik	Malzeme	Cephe kaplama malzemesi balıkla kurulan metaforik ilişki	Metafor
	Strüktür	Taşıyıcıların dışarıdan hissedildiği brütalist yaklaşım	Mimari tasarım

Tablo 4.13 Tasarımcı Mimar 2 (devamı)

Teknolojik	Teknolojik gelişmeler	Geleneksel çelik yapı Günümüz teknolojisine göre geliştirilmiş detaylar	Geleneksel/ Çağdaş (zaman)
Ekonomik	Yapının maliyeti/ Ekonomik katkı	Galataport ile ticari ve ekonomik katkı Müze olarak ekonomik katkı	Ticaret Turizm İşlev

Yürütülen odak görüşmelerden sonra ikinci tasarımcı mimarın değerlendirdiği İstanbul Modern Müzesi yeni yapısının bağlam bilgisi, önceden oluşturulan kavramsal çerçeve üzerinden Tablo 4.13'te özetlenerek kodlanmıştır. Tasarımcı Mimar 2, siyasi ve politik sebeplerden ötürü kıyı bandı için düzenlenen master plan kısıtlayıcılarına göre müzenin tasarlandığını belirtmiştir. Modern sanat yapısı olarak özellikle cephe malzemesiyle mevcut çevreyle bağlamsal bir ilişki kurmadığına dikkat çekerek yapısal olarak saçak ile sonlandırılan yapının çevresindeki Tophane Çeşmesi ve Kılış Ali Paşa Cami'nin saçaklarıyla benzerlik kurma çabası içerisinde tasarlandığını belirtmiştir. İskeleden tarihi yapıların ya da kentin algılanmasının mümkün olmadığını dolayısıyla yapının İstanbul siluetiyle ilişkisinin zayıf olduğunu dile getirmiştir. Tasarımcı Mimar 2, bugünkü yeni yapı ile Sedat Hakkı Eldem'in eski antrepo yapısını karşılaştırarak denize açılan meydanın varlığına dikkat çekmiş ve geçmişten bugüne süreci şu şekilde ifade etmiştir:

"Eski İstanbul Modern Müzesinin bulunduğu yapı Sedat Hakkı Eldem'in antrepo binalarından biriydi. Sedat Hakkı Eldem geçici antrepo binalarını tasarlarken bugünkü yerinde olmasını istememiş. Orayı boş tasarlamış. Ancak siyasi ve politik sebeplerden dolayı meydan olması düşünülen yere de antrepo binası yapılmış. Bugün yeni bina da o yanlış diyebileceğimiz kararı referans alarak eski antrepo binasına göre yerleştirilmiş."

"Galataport' un son binası olmasaydı ve müze orada tasarlansaydı San Marco meydanı gibi denize açılan bir meydan tasarlanabilirdi. Bu tabi ki siyasi ve politik bağlamda pek de mimarın elinde değil ne yazık ki. Mimar zemin katta şeffaflık ve yüksek kolonlar ve konsol sayesinde deniz ve kent ilişkisini sağlamaya çalışmış. Bu açıdan başarılı."

Toplu taşıma ile ulaşımın kolay olduğunu ifade eden Tasarımcı Mimar 2, arabayla yapıya ulaşımın Galataport'un otoparkından sağlandığını ve otopark çıkışının müzeye çok yakın olmasından kaynaklı fiziksel bir soruna dikkat çekmiş; Galataport otoparkından müzenin meydanına çıkan asansörlerin çok yetersiz olduğunu düşüncelerine eklemiştir. Kıyıdaki dönüşümü, geçici antrepolarla kent belleğinden silinen kıyı bandının kullanıma açılmasını olumlu değerlendiren Tasarımcı Mimar 2, meydandaki güvenlik nedeniyle kamusal olması amaçlanan meydanın yarı kamusal bir mekâna dönüşmesini eleştirmiştir. Yapının bağlamını ise kentten çok Galataport'un oluşturduğunu dile getirerek Mimar Sinan Üniversitesi'nden başlayan mevcut çevreye reddeden bir dönüşümün olduğuna dikkat çekmiştir. İç mekân kurgusunu değerlendirdiğinde ise gişelerin zemin kattaki şeffaflığı kestiğini belirterek yapının omurgasının çelik oluşunun ve merdivenin çelik gergilerle asılı oluşunun verdiği hafiflik hissini olumlu değerlendirmiştir. Yapının doğal aydınlatmasını başarılı bulan mimar, içeriden hem denizi hem de kenti deneyimleyebiliyor olmayı olumlu görüşleri arasına eklemiştir. Diğer taraftan akışkan bir mekân kurgusuna sahip müzenin içerideki mekanlarının da kesintisiz deneyimlenebiliyor olmasını olumlu bulmuştur. Terastaki suyla deniz ve İstanbul Boğazı'ndaki martılarla, cephede ise balıklardan esinlenilerek tasarlanan malzemelerin metaforik temelli bağlamsal ilişki kurmanın bir yolu olarak değerlendirmiş ve zorlama bulmuştur. Asansörler, merdivenler ve rampalar açısından yapıyı herkes için erişilebilir bulmuştur. Güvenlikli suni bir bölgenin içinde yer alan yapının bölge halkına bir faydası olmadığını ileri süren Tasarımcı Mimar 2, yapıyı hem iç turist hem de yabancı dış turist için tasarlanmış; bölgede yaşayanları dışlayıcı bir tavır içerisinde varlığını bulmuş olarak değerlendirmiştir. Bu sosyal bariyerin aynı zamanda iç mekânda da geçerli olduğunu ifade ederek lüks restoranın camlarının filmle kaplanmasını bu bakımdan eleştirmiştir. Taşıyıcı sistemi ile brütalist bir yaklaşımla tasarlanan yapıyı teknolojik açıdan yenilikçi bulmamış; ama iyi çözülmüş detaylara da vurgu yapmıştır. Yapı, ona göre, ticari kaygılarla yapılmış Galataport' u meşrulaştırmak için yapıldığından yoğun turist akışından dolayı ekonomiye katkı sağlayacaktır.

Tablo 4.14 Tasarımcı Mimar 3

Bağlam Bilgisinin Çok Boyutlu Yapısı		**Betimsel İfadeler**	**Kodlar (Kavramlar)**
Kategori (Tema)	**Alt Kategori (Tema)**		
Normatif	İmar Kanunları/ Yasa ve Yönetmelikler	1993 Kentsel Sit Alanı ilan edilmesi Sedat Hakkı Eldem'in ilk planının yine gözardı edilmesi San Marco meydanı gibi denize açılan bir meydanın eksikliği	Mimari proje üzerindeki kısıtlayıcılıkları Eski-yeni ilişkisi
Fiziksel	Mevcut çevre ile ilişki	Silüette belirgin bir değişikliğin olmaması Geçici antreponun referans alınması Geçici antrepolara göre daha iyi deniz ilişkisi Geçici antrepolara göre daha zayıf park ilişkisi Açıktan kapalıya işleve uygun cephe açıklıkları Yerine özgü bir yapı olmaması Terastaki su öğesiyle İstanbul boğazı odaklı tasarım yaklaşımı Tarihi çevreye saygılı ve sakin cephe tasarımı	Silüet Kentsel süreklilik Eski-yeni ilişkisi Cephe tasarımı /İşlev Yer (Yer' özgü tasarım) Metafor Estetik uygunluk (görsel algı) / saygılı tasarım yaklaşımı (renk, doku, vb.)
	Konum	Terastaki saçak ile boğazı çerçevelemesi ile Atina Müzesi'yle benzerlik	Yönlendirme (manzara)

Tablo 4.14 Tasarımcı Mimar 3 (devamı)

	Konum	Denizle kurulan güçlü ilişki Gemilerden dolayı insanların denizle buluşamaması Sonradan yapılan güvenlikten dolayı yarı kamusal meydan Peyzaj tasarımında yumuşak zeminin eksikliği ve kamusallığa etkisi	Coğrafya (deniz, yeşil alan, vb.) Kamusallık
	Ulaşılabilirlik	Tramvay, otobüs, vapur vb. genel olarak ulaşım kolay Trafikten dolayı arabayla ulaşım zor Meydandaki güvenlik nedeniyle girişin erişilebilir olmaması	Toplu taşımayla ulaşım Arabayla ulaşım Yaya ulaşımı
	Kentsel morfoloji	Eski İstanbul Modern Müzesiyle başlayan dönüşüm Kenti dışlayan kıyı bandı fiziksel değişimi	Dönüşüm Kentsel doku
	Mekânsal Organizasyon	İşleve uygun cephede zeminden üst katlara doğru kapalılaşma Asma çelik merdivenlerin ilgi çekiciliği ve dolaşımın kolaylığı İç mekânda dışarıyla sürekli temasta olma	İşlev/Program Dolaşım (Merdiven, asansör, mekanlar arası) İç mekân-dış mekân ilişkisi
	Erişilebilirlik	İç mekânda her şeyin erişilebilir olması	Mekanlara erişim
Sosyal ve Kültürel	Tarih/Kültür/ Anlam/ Kentsel hafıza	Kent belleğinde yer edinebilme olasılığının olması	Kent belleği Kimlik

Tablo 4.14 Tasarımcı Mimar 3 (devamı)

Sosyal ve Kültürel	Tarih/Kültür/ Anlam/ Kentsel hafıza	Zemin katın merdivenlerle yükseltilmesi ve denize açılan yüksek kolonlu bölümle sosyalleşmeye olanak sağlaması Öğrenci için fazla lüks oluşu	Kamusallık Kullanıcı
Teknolojik	Malzeme	Cephe malzemesi olarak sakin, sade duruş İyi detaylandırılmış çözümler	Estetik uygunluk (görsel algı) / saygılı tasarım yaklaşımı (renk, doku, vb.) Yapım teknikleri
	Strüktür	Mimari üslubuna uygun çelik strüktür tasarımı Çelik yapının sürdürülebilir olması	İşlev Sürdürülebilirlik
	Teknolojik gelişmeler	Geleneksel çelik yapı Günümüz teknolojisine göre geliştirilmiş detaylar	Geleneksel/ Çağdaş (zaman)
Ekonomik	Yapının maliyeti/ Ekonomik katkı	Kıyı bandındaki yapıların insanları buraya çekmesiyle ekonomik katkı Kullanım olarak dönüşüme açık	Odak noktası (çekim merkezi) İşlevsel dönüşüm Sürdürülebilirlik

Yürütülen odak görüşmelerden sonra üçüncü tasarımcı mimarın değerlendirdiği İstanbul Modern Müzesi yeni yapısının bağlam bilgisi, önceden oluşturulan kavramsal çerçeve üzerinden Tablo 4.14'te özetlenerek kodlanmıştır. 1993 yılında Kentsel Sit Alanı ilan edilen bölge antrepo yapılarının kiralanmasıyla yeniden işlevlendirilmiş 4. Antrepo binasına da İstanbul Modern Müzesi' nin yerleşmesiyle bölge kültürel anlamda değişime uğramış bir çekim merkezi olmuştur. Tasarımcı Mimar 3, bölgenin tarihsel sürecinden bahsettikten sonra eski antrepo binasının olduğu yerdeki binanın Sedat Hakkı Eldem'in ilk planında olmadığını ve oranın meydanla bütünleşen kıyıya açılan bir kamusal mekân olduğunu hatırlatarak yeni

projede de bu vaziyet planına uyulmayarak rant uğruna yine yapı yapılmış olmasını eleştirmiş; daha boşluklu kentle ve denizle ilişki kurabilen bir yapının tasarlanmış olmasını tercih ettiğini dile getirmiştir. Sedat Hakkı Eldem'in iptal edilen planı sonrası yapılan antrepo binası ile ölçek ve kütle olarak çok benzer olduğunu ifade eden mimar, metrekare olarak da çok farklı olmadığını dile getirmiş; Sedat Hakkı Eldem ve öncesinde de siluetle ilgili çok keskin bir yükseklik değişimi söz konusu olmadığını düşüncelerine eklemiştir. Önceki müze yapısında bir çevre düzenlemesi olmadığını, restoran haricinde denizle ilişki kurulmadığını dile getiren Tasarımcı Mimar 3, peyzaj alanının daha yeşil olması ve Saat Kulesi'nin çevresinin sert Zemin olmayışının parkla daha iyi bir ilişki kurduğunu belirtmiştir. Yapıyı mimari açıdan, girişten yukarı doğru, kamusallıktan dolayı açıktan, sergi mekanlarının kapalılık ihtiyacından dolayı kapalıya, giden bir tasarım yaklaşımının olmasının işlevine uygun şekilde tasarlanmış olarak değerlendirmiştir. Terastaki saçağın Tarihi Yarımada, Kız kulesi ve İstanbul Boğazı'nı çerçevelemesi, suyun çevreyi yansıtması, martıları buraya çekmek istemesi, insanların odağını İstanbul'a çevirmesini sağlayan bir mimari düşünceyi yansıttığını dile getiren Tasarımcı Mimar 3, yapıyı mimarın Atina' da ki müzesiyle benzer bir yaklaşımı olduğuna vurgu yaparak İstanbul Modern Müzesi'nin buraya özgü bir yapı olarak tasarlanmadığına dikkat çekmiştir. Yapının genel olarak İstanbul'a saygılı bir yaklaşımı olduğunu düşünen mimar, yapı hareketi ve cephe malzemesi ile sakin kalmayı seçmiş olmasını olumlu bulmuştur. Yapı nın denizle iyi ilişki kurduğunu dile getiren mimar, gemilerden dolayı insanların denizle ilişki kurması pek mümkün olmadığını belirtmiştir. Yapının meydanının güvenlikle kapatılmasını olumsuz eleştiren Tasarımcı Mimar 3 bu durumun sebeplerini ve olması gerekeni şu şekilde açıklamıştır.

"Burası ilk yapıldığında burada güvenlik yoktu. Aynı Zorlu Center'da da güvenlik olması istenmemişti. Kamusal bir alan olarak tasarlanmıştı. Ama daha sonra İstanbul'daki terör saldırıları falan derken güvenlik sıkıntısından dolayı güvenlik geldi. Orası zaten tasarlanmış bir bölge güvenlik olacaksa da baştan tasarlanmalıydı. Belediye'nin o çevrelemesi çok estetik değil. Galataport'tan dolayı da güvenliğin konulmuş olma olasılığı yüksek. Oraya hiç ait durmuyor."

Genel olarak tramvay, otobüs, vapur ile ulaşımın kolay olduğunu söyleyen mimar, arabayla erişimi trafiği yoğun olan bir bölge olması sebebiyle biraz problemli

tanımlamış; Galataport'un otopark girişinin İstanbul Modern' in oraya alınmasıyla orada daha fazla bir sıkışıklık oluştuğunu görüşlerine eklemiştir. Karaköy'deki büyük değişim olmadan önce bile İstanbul Modern Müzesi'nin eski antrepo yapısının zaten burayı dönüştürmeye başlamış olduğunu söyleyen Tasarımcı Mimar 3, şimdi deniz kıyısıyla insanların buluşabiliyor olmasını olumlu değerlendirmiştir. Kıyıdaki fiziksel dönüşümün kenti görmezden geliyor olduğunu ifade eden mimar, İstanbul Modern Müzesi'nin planlanan master plan çerçevesinde Galataport'un bir parçası olarak tasarlanmış olmasının bir sonucu olarak değerlendirmiştir. Zemin kattan girildiğinde ergonomisi, salınımı iyi tasarlanmış asma çelik merdivenlerin karşılamışını etkileyici olarak değerlendiren mimar, mekânsal olarak deneyimin iyi kurgulandığını içerisi ile dışarısı arasındaki ilişkinin iyi çözülmüş olduğunu ifade etmiştir. Yapının içerisinde erişilebilirlikle ilgili bir olumsuzluk olmadığını belirten mimar, meydandaki güvenlik nedeniyle nereden yapıya girileceğinin algılanamaması sebebiyle erişilebilir olmadığını dile getirmiştir. Yapının günümüz modern yapısı olarak gelecekte kent belleğinde bir yer edineceğini düşünen mimar, insanların sosyalleşebildiği bir toplanma alanı olarak fırsat olarak görmektedir. Cephedeki seçilen malzemesinin mat oluşunun sakin bir etki bıraktığını ifade eden Tasarımcı Mimar 3'e göre her şey temiz iyi detaylandırılarak çözülmüştür. Önceki projelerinden de çok iyi bildiği yapı elemanlarını çelik halatlar, dairesel çelik kolonlar, çapraz kolonlar vb. kullandığını, yeni bir teknolojiden söz edilemeyeceğini belirten mimar, Renzo Piano'ya özgü mimari tasarım yaklaşımının burada yine uygulanmış olduğuna dikkat çekmiş; yapının çelik strüktüre sahip olmasının hem ekonomik anlamda hem de kullanım açısından sürdürülebilir olarak değerlendirmiştir. Ona göre, kıyıdaki projelerin birçok insanı buraya çekme potansiyelinden dolayı ekonomik anlamda müze yapısı da bölgeye katkı sağlayacaktır.

Tablo 4.15 Tasarımcı Mimar 4

Bağlam Bilgisinin Çok Boyutlu Yapısı		**Betimsel İfadeler**	**Kodlar (Kavramlar)**
Kategori (Tema)	**Alt Kategori (Tema)**		
Normatif	İmar Kanunları/ Yasa ve Yönetmelikler	İmza yapı için imar kanunlarının esnetilmesi	Esneklik

Tablo 4.15 Tasarımcı Mimar 4 (devamı)

Fiziksel	Mevcut çevre ile ilişki	Ölçekli yapı Açıklıkları, konsolları, merdivenleriyle bilinçli bir kontrastlık yaratılması Mevcut tarihi yapılarla kontrast oluşturması	Ölçek Biçim Estetik uygunluk (görsel algı) / bilinçli zıtlık tasarım yaklaşımı (renk, doku, vb.)
	Konum	Kontör, gabarisi ve açıklıklarını ölçekli Yapının kıyıya olan mesafesi uygun Ölçekli meydan yaratılması Meydandaki yumuşak zeminlerin bakım maliyetinden dolayı yetersiz kalması	Siluet Yönlendirme Kamusal mekân
	Ulaşılabilirlik	Beşiktaş-Sirkeci aksı tramvayla ulaşım kolay Taksim'den fünikülerle ulaşım kolay Beşiktaş meydanındaki otobüs duraklarının nirengi noktası olmasından kaynaklı trafik sıkışıklığı Otopark girişinin tophanenin oraya alınmasından dolayı oluşan trafik Turist otobüslerinin sebep olduğu otoparktaki sıkışıklık Beşiktaş -Eminönü bandının yayalar için keyifli rota oluşu	Toplu taşımayla ulaşım Trafik Otopark Arabayla ulaşım Yaya ulaşımı (rota)

Tablo 4.15 Tasarımcı Mimar 4 (devamı)

Fiziksel	Kentsel morfoloji	Otellerden dolayı kesintiye uğramış bir kıyı dönüşümü	Bölge
	Mekânsal Organizasyon	Asma çelik merdivenlerin ilgi çekiciliği Terse işleyen düşey sirkülasyon Mimari tasarım probleminin zorluğu Görülmesi gererken manzara ile çağdaş sanat eserleri için gerekli masif yüzeyler ikilemi İç mekânda aşağıdan yukarı deneyimde dışarıyla temasta olma Terasta denizi ve kentin her yerini görme Çağdaş yapı	Dolaşım İşlev/Program İç mekân-dış mekân ilişkisi Kentsel doku Mimari tasarım yaklaşımı
	Erişilebilirlik	Asansör ve merdivenlerin erişilebilir olması	Mekanlara erişim
Sosyal ve Kültürel	Tarih/Kültür/ Anlam/ Kentsel hafıza	Yapının güvenlikten dolayı kentle bütünleşememesi küskün kalması Galataport ile müze arasındaki demografik ayrışma Doğulu bakış açısından kaynaklı gücün kötüye kullanımı Kamusal olan zemin katta programın çeşitlenmesi	Kamusallık Kullanıcı Kültür İşlev/program Sosyo-kültürel gelişme Sürdürülebilirlik

Tablo 4.15 Tasarımcı Mimar 4 (devamı)

Teknolojik	Malzeme	Cephe malzemesi olarak sakin, sade duruş	Estetik uygunluk (görsel algı) / saygılı tasarım yaklaşımı (renk, doku, vb.)
	Strüktür	Geleneksel çelik yapı Günümüz teknolojisine göre geliştirilmiş	Geleneksel/çağdaş (zaman)
	Teknolojik gelişmeler	Çelik oluşu ile sürdürülebilir bir yapı	Sürdürülebilirlik
Ekonomik	Yapının maliyeti/ Ekonomik katkı	Maliyeti yüksek bir bina Eczacıbaşı gibi bir sponsoru olduğu için uzun yıllar varlığının sürecek olması İki farklı demografik yapının ortasında bağlayıcı olabilirse sürdürülebilirliğinin kolaylaşması	Yapının maliyeti Sürdürülebilirlik Kullanıcı

Yürütülen odak görüşmelerden sonra dördüncü tasarımcı mimarın değerlendirdiği İstanbul Modern Müzesi yeni yapısının bağlam bilgisi, önceden oluşturulan kavramsal çerçeve üzerinden Tablo 4.15'te özetlenerek kodlanmıştır. Tasarımcı Mimar 4'e göre imar kanunlarının kısıtlayıcılığı dikkate alınmayarak kendi içerisinde kendi ölçeğinde bir model sunulmuştur. Bu durumun normal olduğunu dile getiren mimar, bazen imza yapılar için oradaki imar kanunları vb. görmezden gelinebildiğine dikkat çekmiştir. Mimarın var olan bilgisi, yeteneği duyarlılığı sayesinde ölçeğinde uyumlu bir bina yaptığını düşünen Tasarımcı Mimar 4, gerek açıklıklarıyla gerek konsollarıyla gerek merdivenleriyle, kontrastıyla, geçtiği açıklıklarla nerede proje yaptığını bildiğini düşüncelerine eklemiştir. Tasarımı etkileyen işveren, kurumsal kimlik, mekân, fonksiyon ve fiziksel yer gibi birçok faktörün olduğunu dile getiren mimar, yapı, Tophane Çeşmesi, Kılıç Ali Paşa Cami, Nusretiye Cami ve Galata semti gibi tarihi dokunun yoğun olduğu bir bölge olsa da imza yapı olma özelliği nedeniyle kontrast bir duruş sergilemesinin de uygun olacağını belirtmiştir. Yapının bulunduğu konumda arkasında hemen bir yamaç

başlıyor ve yükseklik hemen artmaya başlıyor olmasına karşılık kontör gabarisinin, açıklıklarının ve yapının kıyıya olan mesafesinin uygun, ölçekli bir yapı olduğunu düşünmektedir. Meydandaki sert zeminin fazla olduğunu biraz daha yumuşak zeminin gerekli olduğunu ifade etse de yumuşak (soft) peyzajın bakımının zor ve maliyetli oluşu nedeniyle tercih edilmemiş olmasını işletmeden kaynaklı bir karar olabileceği üzerinde durmuştur. Beşiktaş Sirkeci hattı üzerinden tramvayla, yukarıda Taksim'den füniküler hattından ulaşımın oldukça kolay olduğunu ancak Beşiktaş meydanındaki otobüs duraklarının nirengi noktası olması nedeniyle ana cadde üzerinde yoğun bir trafik olduğunu belirtmiştir. Daha önce Resim Heykel Müzesi'nin oradan bir dönüş yapıp Galataport'a girebiliyorken şimdi Kılıç Ali Paşa Cami'nin oradan dönerek giriliyor olmasının Kemankeş caddesine getirmiş olduğu yoğunluk ve turistleri indiren otobüslerin orada durması nedeniyle İstanbul Modern Müzesi'nin bulunduğu noktada fazlasıyla sıkışıklık yarattığına dikkat çekerek araba ulaşımının zorluğuna vurgu yapmıştır. Yaya olarak Beşiktaş'tan ya da Eminönü'nden buraya keyifli bir rotadan yürünebileceğini aynı zamanda geriden de Perşembe pazarı yüzyıllardır çarşı orayı da deneyimleyip Kemankeş' e doğru yürüyerek gelinebileceğini dile getirerek yaya ulaşımının kolaylığına dikkat çekmiştir. Kıyı şeridinin oteller nedeniyle kesintiye uğratılmasını rant sebebiyle gücü elinde tutanların tekelinde olmasına bağlayan Tasarımcı Mimar 4, bu durumu doğulu bir bakış açısının sonucu olarak değerlendirmiştir. Yapıyı genel olarak başarılı bulduğunu ifade eden Tasarımcı Mimar 4, içeriden dışarıya çeşitli katlardan bakışlar sağlaması, terastaki su ve kentin yansıması, martıların terastaki suya gelmesi gibi özelliklerine vurgu yapmıştır. Mimara göre, çağdaş sanat eserlerinin ihtiyacı olan masif yüzeyler gerekirken muhteşem boğaz manzarasının da içeriden görülmesi için boşluklara ihtiyaç duyulması tasarım problemini daha da zorlaştırmış; doğal ışık da eserler için gerekli dolaylı ışık için ayrıca bir problem oluşturmuştur. Ancak yapı tüm bu tasarım problemlerine doğru yanıt verebilmiştir. Sirkülasyonun düşeyde tersten işlediğini ifade eden Tasarımcı Mimar 4, aşağıdan yukarı kenti pencere boşluklarından deneyimleyip en son terasta tüm deniz ve kenti asıl eseri görmeyi amaç edindiği için aşağıdan yukarı bir deneyimin uygun olduğunu belirtmiştir. Özellikle büyük sanat eserleri için tasarlanan devasa asansör iyi düşünüldüğünü belirten mimar, yapıyı asansörleri ve merdivenleriyle herkes için erişilebilir bulmuştur. Projelerde meydanlar, sokaklar, avlular, geçişler vb. mekanların yapılar çevresiyle bütünleşsin küskün kalmasın diye tasarlandığını

söyleyen mimar, insan sirkülasyonunun akışkan olması sebebiyle daha sonrasında güvenlik problemleriyle karşılaşıldığına ve bu nedenle de kamusallığın bozulduğuna dikkat çekmiştir. Galataport kullanıcılarının daha çok Arap turistten oluştuğunu müzeye gelenlerin ise çoğunlukla Avrupalı turistler ya da yerli turistler olduğunu düşünmektedir. Müzenin programının zenginleştirilmesiyle sosyo-kültürel anlamda sürdürülebilirliğin sağlanabileceğini dile getiren mimar, çelik strüktürü sayesinde de sürdürülebilir bir bina olduğunu düşüncelerine eklemiştir. Çeliği artık geleneksel bir strüktür sistemi olarak tanımlayabileceğimizi ifade eden Tasarımcı Mimar 4, yeni teknolojiler sayesinde yapı strüktürünün geliştirildiğini söylemiştir. Yapının maliyetinin yapının mimarı olan Renzo Piano'dan kaynaklı olduğunu dile getirmiştir. Eczacıbaşı gibi bir sponsoru olduğu için İstanbul kentine önemli bir değer kattığını düşünen mimar, yapının müze olarak uzun yıllar varlığını sürdüreceğini belirtmiştir. Tasarımcı Mimar 4'e göre, müzenin işlevsel olarak sürdürülebilirliğinin sağlanmasının yolu tek bir ideolojide ilerlememek ve toplumun her kesimine yönelik etkinlikler yapmak olmalıdır.

Tablo 4.16 Tasarımcı Mimar 5

Bağlam Bilgisinin Çok Boyutlu Yapısı		**Betimsel İfadeler**	**Kodlar (Kavramlar)**
Kategori (Tema)	**Alt Kategori (Tema)**		
Normatif	İmar Kanunları/ Yasa ve Yönetmelikler	Master plan	Mimari proje üzerindeki kısıtlayıcılıkları
Fiziksel	Mevcut çevre ile ilişki	Galataport bağlamında farklılaşması sorun değil Büyük bir kütle olarak kıyıyı kesiyor Giriş katın yükseltilmesi ve şeffaflaştırılması denizle ilişkide yetersiz Tekil bir yapı olarak güzel Yapı kentsel dokuya göre zıt	Yeni yapılar Kütle Kamusallık Yer (Yer'e özgü tasarım Kentsel doku

Tablo 4.16 Tasarımcı Mimar 5 (devamı)

Fiziksel	Mevcut çevre ile ilişki	Çevresiyle uyumsuz	Estetik uygunluk (görsel algı) / zıt tasarım yaklaşımı (renk, doku, vb.)
	Konum	Kıyıya paralel uzanması kıyıyla ilişkiyi kesiyor Cephenin beyaz oluşu güzel perspektifler sağlıyor Parkla ve kentle kurduğu ilişki zayıf Sahilden görsel kesinti Aidiyet sorunu Kültür merkezinin mülkiyet sorunu	Yönlendirme Cephe Coğrafya Siluet Yer'e aidiyet
	Ulaşılabilirlik	Merkezi konumdan dolayı ulaşım her türlü kolay	Toplu taşımayla ulaşım Arabayla ulaşım Yaya ulaşımı
	Kentsel morfoloji	Yapıların kıyıya paralel konumlanması olumsuz değişim	Değişim (bölgesel)
	Mekânsal Organizasyon	Basit planlanma ile her şeyin kolay algılanması Rahatça algılanan açıkta merdiven Sirkülasyonun anlaşılır olması Formun sağladığı net mekanlar Şeffaflığın deneyimi kolaylaştırması Doğal ışığın olumlu kullanımı ve aydınlık ve ferah iç mekân	Planlama Dolaşım (Merdiven, asansör, mekanlar arası) Işık

Tablo 4.16 Tasarımcı Mimar 5 (devamı)

Fiziksel	Mekânsal Organizasyon	İçeriden dışarıdaki manzarayı deneyimlemek olumlu	İç mekân-dış mekân ilişkisi
	Erişilebilirlik	Güvenlikten dolayı yapıya erişim problemi	Yapıya erişim(giriş)
Sosyal ve Kültürel	Tarih/Kültür/ Anlam/ Kentsel hafıza	Sosyo-kültürel anlamda değişimin olmaması Var olan sanat kültürün sürekliliğinin söz konusu olması	Kültürel süreklilik
Teknolojik	Malzeme	İyi düşünülmüş malzemeler	Geleneksel/ Çağdaş (zaman)
	Strüktür	Çelik strüktürün sağladığı büyük açıklıklar	Yapım teknikleri
	Teknolojik gelişmeler	Günümüz teknolojisine göre geliştirilmiş detaylar	Yapım teknikleri
Ekonomik	Yapının maliyeti/ Ekonomik katkı	Mimarlar için star mimar yapısı olduğu için ilgi çekici yapı oluşu Maliyeti yüksek bir bina Eczacıbaşı gibi bir sponsoru olduğu için uzun yıllar varlığının sürecek olması Turistlerin buraya geliyor oluşu İki farklı demografik yapının ortasında bağlayıcı olabilirse sürdürülebilirliğinin kolaylaşması	Simge yapı (star mimar) Yapının maliyeti Sürdürülebilirlik Kullanıcı

Yürütülen odak görüşmelerden sonra son tasarımcı mimarın değerlendirdiği İstanbul Modern Müzesi yeni yapısının bağlam bilgisi, önceden oluşturulan kavramsal çerçeve üzerinden Tablo 4.16'da özetlenerek kodlanmıştır. Yapının master plan çerçevesinde imar kanunlarının kısıtlayıcılıklarından etkilendiğini söyleyen Tasarımcı Mimar 5, yapının mevcut doku içerisinde farklılaştığına dikkat çekerek Galataport'la başlayan dönüşümün bir parçası olarak bu farklılığın bir sorun olmadığını ifade etmiştir. Yapıyı kütlesi tasarım yaklaşımıyla uzayda bağlamından kopuk düşündüğünde mimarlık anlamında başarılı bulan mimar, yapının estetik açıdan boğazda fark edilen bir yapı olmasına karşılık kentle ilişkisini zayıf olarak değerlendirmiştir. Her ne kadar yapı kolonlarla yükseltilerek ve Zemin katta şeffaflaşarak denizle ilişki kurmaya çalışsa da ona göre, kıyıda oldukça büyük bir kütle oluşu bunu engellemektedir. Yalıların kıyıyı kesiyor olmasından referansla yapının kıyıya uzun kenarının paralel konumlanmasını bilinçli bir tasarım kararı olarak değerlendirmiştir. Yapıyı cephesinde kullanılan malzemesiyle çok iyi perspektifler verdiğini düşünen Tasarımcı Mimar 5, parkla ve kentle kurduğu zayıf ilişkiye dikkat çekerek Galataport'un güvenlik ihtiyacından dolayı meydandaki güvenliği kamusal bir mekân olan müze yapısı açısından olumsuz değerlendirmiş; bu kontrollü durumu Eskişehir'de tasarlanan OMM müzesiyle kıyaslayarak şu ifadelere yer vermiştir:

"Eskişehir' de bulunan OMM Müzesi'yle karşılaştırdığımızda mahalle arasında bir kültür merkezi ve müzenin etrafında gezebiliyorsunuz. Burası daha korunaklı, aidiyeti ile ilgili bir sorun var. Kültür merkezinin mülkiyetinin kime ait olduğuyla ilgili bir problem var."

Trafikten dolayı oraya arabayla ulaşımın zahmetli olduğunu belirten mimar, merkezi konumundan dolayı müzeye tramvay, otobüs ya da vapurla ulaşımın çok daha mantıklı olabileceğini dile getirmiştir. Daha sonrasında kentsel morfoloji açısından değerlendirdiğinde yapıların kıyıya paralel konumlanmasını kıyı şeridindeki bu yöndeki fiziksel değişimin olumsuz olduğunu düşüncelerine eklemiştir. Yapının planlanmasını basit ve okunaklı olarak değerlendiren Tasarımcı Mimar 5, merdivenin ortada açıkta yer alması sayesinde yönün bulunmasına, sirkülasyon hatlarının algılanmasının kolaylaştığını ifade etmiştir. Aynı zamanda formun sağladığı tanımlı mekanlar ve şeffaflığın da deneyimi kolaylaştırdığını belirtmiştir. Doğal ışığın çok başarılı olduğunu, üst katlardaki dinlenme

mekanlarından dışarıdaki manzarayı deneyimleyebilmenin de olumlu olduğunu görüşlerine eklemiştir. Erişilebilirliği güvenlikten dolayı yaya erişiminin engellenmesi biçiminde yorumlamıştır. Yapıyı sosyo-kültürel açıdan değerlendirdiğinde ise Arter yapısı ile karşılaştırmıştır:

"Arter gibi bir örnek değil. Bu aks çok da kültürün olmadığı bir yer değil. Sosyo-kültürel anlamda çok da değiştirdiğini düşünmüyorum. Zaten burada sanat kültür vardı."

Malzeme seçimlerinde çok başarılı olduğunu ifade eden mimara göre, çelik strüktürün tasarıma sağladığı katkı ile büyük açıklıklar geçilebilmiş aynı zamanda çelik detaylar da güncel teknolojilere göre geliştirilerek iyi çözülmüştür. Kentte güzel bir modern sanat müzesinin oluşunu turistlik açıdan olumlu değerlendiren mimar, mimari tasarım anlamında da ünlü bir mimarın tasarımı olarak ilgi çekici olduğunu belirterek ekonomik katkı sağlayacağını belirtmiştir.

4.2.3 Ortak Kodlar

Bu bölümde, akademisyen mimarlar ve tasarımcı mimarlarla yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen betimsel ifadeler ve kavramsal kodları ortak bir tabloda bir araya getirilmiş, ve özet halinde sunulmuştur (Tablo 4.17).

Tablo 4.17 Ortak betimsel ifadeler ve kodlar

Bağlam Bilgisinin Çok Boyutlu Yapısı		**Betimsel İfadeler**	**Kodlar (Kavramlar)**
Kategori (Tema)	**Alt Kategori (Tema)**		
Normatif	İmar Kanunları/ Yasa ve Yönetmelikler	Eski antrepo izleri Kentsel Sit Alanı Spekülatif imar kanunları Galataport Master plan	Eski-yeni ilişkisi Kentsel /tarihsel süreklilik Esneklik Siyasi ve politik bağlam Kısıtlayıcılık
Fiziksel	Mevcut çevre ile ilişki	Galataport Meşrulaştırma Kıyıyı kesen büyük kütle	Yeni yapılar Kütle

Tablo 4.17 Ortak betimsel ifadeler ve kodlar (devamı)

Fiziksel	Mevcut çevre ile ilişki	Şeffaf giriş kat, meydan ve deniz ilişkisi	Kamusal mekân
		Kendine özgü kimlik	Mimari kimlik
		Tekil bir yapı olması	Yer
		Ölçekli yapı	Ölçek/Oran
		Tarihi Kule Kılıç Ali Paşa Cami Mimar Sinan Üniversitesi Perşembe Pazarı Paket Postanesi	Tarihi yapılar
		Mevcut kentsel doku/zıtlık	Kentsel doku
		Eski yapıların önüne geçen siluet	Estetik uygunluk
		Kıyıyla (denizle) ilişkiyi kesen siluet	Siluet
		Açıktan kapalıya işleve uygun cephe	Cephe tasarımı /İşlev
		Terasta denizle ve martılarla kurulan ilişki	Metafor
	Konum	Denizle ve yolla kurulan ilişki	Coğrafya (deniz, yeşil alan, vb…)
		Kıyıya yatay konumlanma Terastaki saçak ile boğazı (manzarayı) çerçevelemesi	Yönlendirme
	Ulaşılabilirlik	Tramvay, otobüs, vapur ulaşımı	Toplu taşımayla ulaşım
		Yoğunluk ve kaos	Arabayla ulaşım Trafik

Tablo 4.17 Ortak betimsel ifadeler ve kodlar (devamı)

Fiziksel	Ulaşılabilirlik	Yaya ulaşımında yönlendirme Yanlış tanımlanan yaya güzergahı	Yaya ulaşımı
	Kentsel morfoloji	Üretimden tüketime dönüşen kıyı bandı Rıhtıma dönüşememe Odak noktası oluşu Meydan olarak son nokta Yaya sirkülasyonunda kesinti Kesintiye uğramış kıyı dönüşümü	İşlevsel dönüşüm Yapısal dönüşüm Odak noktası Kamusal mekânda değişim Değişim (Yaya aksları) Bölge
	Mekânsal Organizasyon	İç mekânda dışarıyla temas Yalın, basit planlama Okunaklı, anlaşılır sirkülasyon Kamusal mekanlardaki tanımsızlık Doğal aydınlatma İşleve uygun kapalılaşma	İç mekân-dış mekân ilişkisi Planlama Dolaşım Kamusal mekân Işık İşlev/Program
	Erişilebilirlik	Meydanda güvenlik dolayı yön bulamama Merdiven Asansör büyüklüğü Mağazanın sıkışıklığı Tuvalet işaretleri Otoparkın ve restoranın pahalılığı	Yönelme Dolaşım Okunaklılık Ekonomik erişilebilirlik

Tablo 4.17 Ortak betimsel ifadeler ve kodlar (devamı)

Sosyal ve Kültürel	Tarih/Kültür/ Anlam/ Kentsel hafıza	Müze ve Galataport demografik fark	Kullanıcı
		Yabancı mimar	Tasarımcı Mimar
		Diğer yapılarıyla ilişki ve kültür akışı	Yerel/evrensel kültür akışı
		Meydandaki etkinlikler	Kamusallık
		Eğitim-kültür-sanat bandının parçası	Süreklilik
		Kesintiye uğrayan sanat-kültür bandı	Sosyo-kültürel değişim
		Star Mimar Kentsel hafızada yer edinebilme	Odak noktası Kent imgesi/Kentsel hafıza
		Meydanda sosyo-kültürel etkileşim	Sosyo-kültürel etkileşim
Teknolojik	Malzeme	Renk ve malzeme ile kontrastlık	Estetik uygunluk
	Strüktür	Çelik yapı Depreme dayanıklılık	Dayanıklılık
		Sürdürülebilirlik	Sürdürülebilirlik
	Teknolojik gelişmeler	Geleneksel çelik yapı	Geleneksel/ Çağdaş
		Günümüz teknolojisine uygun detaylar	Yapım teknikleri
Ekonomik	Yapının maliyeti/ Ekonomik katkı	Yerin kültürüne katkı	Sosyo-kültürel gelişme Sürdürülebilirlik
		Kısa dönem/uzun dönem	
		Galataport ile ticari ve ekonomik katkı	Ticaret Turizm
		Müze olarak ekonomik katkı	İşlev

4.3 Bulguların Değerlendirilmesi

Beş akademisyen beş tasarımcı olmak üzere on mimarla gerçekleştirilen odak (derinlemesine) görüşmeler sonucunda İstanbul Modern Müzesi'nin ürettiği güncel bağlam bilgisi önceden belirlenen kavramsal çerçeve üzerinden kodlanarak bir önceki bölümde analiz edilerek betimlenmiş ve kodlanmıştır. Önceden belirlenen kodlarla karşılaştırılarak yeni kategori (tema) ve kodlar değiştirilmiş ya da yenileri eklenmiştir. Bağlam bilgisinin çok boyutlu yapısının bütününü gösteren kavramsal çerçeve Tablo 4.18'de sunulmuştur. Tabloda eklenen kategori (tema) ve kodlar mavi renkte gösterilmiştir.

Tablo 4.18 Bağlam bilgisinin çok boyutlu yapısını gösteren kod ve kategori listesi

Normatif Bağlam
İmar kanunları/Yasa ve yönetmelikler/kentsel tasarım rehberleri
- eski-yeni arasındaki ilişki
- mimari proje üzerindeki kısıtlayıcılıkları/esneklikleri

Fiziksel Bağlam
Mevcut çevre ile ilişki
- tarihi olsun ya da olmasın mevcut tüm yapılar (kütle, ölçek, cephe oranları,yükseklik, silüet vb…)
- tarihi ve arkeolojik miras
- estetik uygunluk (görsel algı)
  - uyum (tarihsel biçimler, geleneksele öykünme)
  - soyut referans(saygılı)
  - bilinçli karşıtlık
  - karşıtlık

Konum
- iklim (güneş, rüzgar, sıcaklık, yağış vb.),
- coğrafya (toprak, topografya, bitki örtüsü vb.)
- yönlendirme (manzara)
- kentsel doku

Ulaşılabilirlik
- yaya ulaşımı (rota, yaya aksı)
- toplu taşımayla ulaşım
- arabayla ulaşım (trafik, otopark)

Kentsel morfoloji (değişim, dönüşüm)
- kent
- bölge
- sokak

Tablo 4.18 Bağlam bilgisinin çok boyutlu yapısını gösteren kod ve kategori listesi (devamı)

Mekansal organizasyon (planlama) biçim düzen ışık hareket (yaklaşım, giriş, dolaşım) işlev (program) iç mekan-dış mekan kamusal-yarı kamusal mekanlar Erişilebilirlik yönelme dolaşım (merdiven, asansör, mekanlar arası) okunaklılık **Sosyal ve Kültürel Bağlam** Tarih Kültür (kullanıcı, tasarımcı mimar, işveren) Anlam Sanat Kentsel hafıza Kimlik/kent imgesi **Teknolojik Bağlam** Malzeme (geleneksel/çağdaş) Strüktür (geleneksel/çağdaş) **Ekonomik Bağlam** Yapının maliyeti proje inşaat Ekonomik katkı/kente ve bölgeye katkı Ekonomik erişilebilirlik **Siyasi ve Politik Bağlam** Siyasi ortam İmar politikaları

Normatif Bağlam

Devlet tarafından geliştirilen birtakım kurallarla tasarıma kısıtlamalar getiren kentsel tasarım rehberleri, yasalar ve imar yönetmelikleri normatif bilgi türünde yer alır. Belli kurallar çerçevesinde üretilen normatif bağlam bilgisi, yeni yapı tasarımında yol gösterici olsa da çoğu zaman tasarım projesi üzerindeki kısıtlayıcılıkları nedeniyle olumsuz değerlendirilir. Tanyeli'ye (2003) göre, "Normatif epistemolojik sistemlerin temel özelliği totolojiler üretmek olduğundan,

bu doğaldır. Böyle bir sistem, kendi çizdiği sınırlar içinde hiçbir bilinmeyenin var olmasına olanak tanımaz. Dolayısıyla, normatif epistemolojik sistem tartışılmaz niteliktedir ve ait olduğu alanda kullanımı bir zorunluluktur."

Yeni yapı tasarımı söz konusu olduğunda imar kanunları, yasa ve yönetmeliklerin eski ile yeni arasındaki ilişkinin sürekliliğinin ve kentsel dokuda bütünlüğün sağlanmasında düzenleyici olumlu etkileri olduğu görülmektedir. Uzmanların değerlendirmelerinden sonra kent için önemli bir yerde konumlanan ve kentin ikonik bir yapısı olma özelliği taşıyan mimarlık ürünlerinin tasarımında bu kısıtlayıcılıkların esnetilebildiği tespit edilmiştir. Doğrudan bir bölgeyi ya da kenti ilgilendiren büyük projelerin yönetimi için devlet tarafından masterplan hazırlanabilir. Bu durumda normatif bağlam bilgisinin kısıtlayıcılığı göz ardı edilerek esnetilebilir. Bu durumda normatif bilgi belli ölçüde spekülatif bir bilgiye dönüşse de siluet gibi önemli kısıtlayıcılıkları tasarımda kullanılır.

Fiziksel Bağlam

Fiziksel bağlam kapsamı geniş bir bilgiye sahiptir. Yapıların, malzeme, strüktür, konstrüksiyon, toprak, gökyüzü gibi gerçeklerden inşa etmek, yapıyı fiziksel performansı, yakın çevresi ve coğrafyası gibi "yer" e özgü bağlamsal verileri üzerinden tasarlamak yapının daha bütünlüklü ve sürdürülebilir olmasını sağlayacaktır (İlhan, 2004). Böylece, varlığını gerçeklikler üzerine kurgulayan mimarlık, tasarım düşüncesinin en başından uygulama sürecine kadar geçen tüm süreçte, yapının gerçekçi bilgi üretimine ve bu bilginin gelecek kuramsal araştırmalar ve pratik için başlangıç olmasına imkân verecektir. Bu açıdan değerlendirildiğinde bu gruptaki bilgilerin mimari tasarım projesi üzerindeki belirleyiciliği kaçınılmazdır.

Bu boyuta ait bağlam bilgisi; mevcut çevre ile ilişki, konum, ulaşılabilirlik, kentsel morfoloji, mekansal organizasyon ve erişilebilirlik başlıkları altında toplanmıştır. Mevcut çevre ile ilişki konusu tarihi olsun ya da olmasın mevcut çevredeki tüm yapıları kapsarken kütle, ölçek, cephe oranları, yükseklik, siluet gibi alt kavramlarla değerlendirilmiştir. Yeni yapının tasarımında kısıtlayıcılıklarıyla ön plana çıkan tarihi ve arkeolojik miras ise ikinci bilgi olarak kavramsal çerçevede yer almaktadır. Uzmanlarla yapılan görüşmeler sonrasında uzmanların yapıyı çevredeki tarihi ve diğer yapılarla birlikte estetik uygunluk, uyum kavramları üzerinden

değerlendirdikleri tespit edilmiş ve önceden belirlenen kod listesine estetik uygunluk (görsel algı) kavramının eklenmesine karar verilmiştir. Estetik uygunluk boyutu ise uyum (tarihsel biçimler, geleneksele öykünme), soyut referans(saygılı), bilinçli karşıtlık, karşıtlık gibi alt kodlarla sınırlandırılmıştır. Uzmanların estetik uygunluk boyutunu tarihi çevrede yeni yapı olgusu ve mimari tasarım ölçeğinde değerlendirdikleri sonucuna varılmıştır. Yapının tasarımında mevcut çevreden gelen bilginin kentsel süreklilik üzerinden değerlendirildiği saptanmıştır.

Konum boyutu iklim (güneş, rüzgar, sıcaklık, yağış vb.), coğrafya (toprak, topografya, bitki örtüsü vb.), yönlendirme (manzara) olarak önceden belirlenmiş; ancak görüşmelerden sonra yapının konumunun kentsel doku ölçeğinde de değerlendirildiği tespit edilerek kod listesine dahil edilmiştir.

Ulaşılabilirlik boyutu ise yaya ulaşımı, toplu taşımayla ulaşım, arabayla ulaşım olmak üzere üç alt kavramla incelenmiş; görüşmelerden elde edilen verilerden sonra yaya ulaşımına rota ve aks, arabayla ulaşıma trafik ve otopark alt kodlarının eklenmesine karar verilmiştir.

Kentsel morfoloji boyutu değişim ve dönüşüm kavramları üzerinden değerlendirilirken çoğunlukla bölgesel olarak ele alınmıştır. Burada önceden belirlenen kavramsal çerçevede eksik bulunan kodların kent, bölge ve sokak alt kodları olarak kod listesine eklenmesine karar verilmiştir.

Fiziksel bağlamın diğer boyutunu oluşturan mekansal organizasyon ise görüşmelerde öngörüldüğü gibi önceden belirlenen biçim, düzen, ışık, hareket (yaklaşım, giriş, dolaşım), işlev (program), iç mekan-dış mekan, kamusal-yarı kamusal mekanlar kodları üzerinden değerlendirildiği için bir değişiklik yapılmamıştır.

Fiziksel bağlamın son boyutunu oluşturan erişilebilirlik kategorisi evrensel tasarım ilkeleri düşünülerek kavramsal çerçeveye konulmuştur. Yön bulma ya da yönelme, dolaşım (merdiven, asansör, mekanlar arası) ve okunaklılık gibi kavramlar üzerinden değerlendirilirken mekansal organizasyon boyutuyla zaman zaman çakıştığı belirlenmiş; ancak erişilebilirlik konusunun ayrı bir kategoride yer almasının daha uygun olacağı sonucuna varılmıştır. Erişilebilirliğin evrensel tasarımdan uzak ekonomik erişilebilirlik konusu üzerinden değerlendirildiği tespit

edilmiş, ancak ekonomik bağlam boyutunun kodları arasında yer almasına karar verilmiştir.

Sosyal ve Kültürel Bağlam:

Sosyal ve kültürel bağlam boyutunu oluşturan kodlar tarih, kültür, anlam ve kentsel hafıza olarak önceden belirlenmiş; ancak görüşmelerden sonra uzmanların bu boyutu sanat, kimlik ve kentsel imge kavramları üzerinden de tartıştığı saptanmıştır. Bunun dışında kültürel boyut kullanıcı grupları açısından ve tasarımcı mimar açısından da değerlendirildiği için kod listesine eklenmiştir. Sosyal ve kültürel bağlam boyutuyla ilgili tartışmaların çoğunlukla sürdürülebilirlik konusu çerçevesinde tartışıldığı ve tarihi ve kültürel değerlerin kentsel doku ve mevcut çevreyi oluşturan tüm elemanlarıyla bir bütün olarak korunması gerektiğine dikkat çekildiği tespit edilmiştir.

Teknolojik Bağlam

Bağlam bilgisinin çok boyutlu yapısını oluşturan diğer bir boyut ise zaman boyutudur. Bu kategori malzeme boyutu renk, doku gibi özellikleri üzerinden estetik uygunluk konusu çerçevesinde değerlendirilirken strüktür ise dayanıklılık kavramı üzerinden deprem konusu çerçevesinde değerlendirilmiştir. Burada toplumun yaşadığı olayların yapının tasarımına etkilerinden söz edilebileceği gibi zamanın koşullarından üretilen bir bağlam bilgisinden de söz edilebilir.

Ekonomik Bağlam

Ekonomik bağlam proje ve inşaat olmak üzere yapının tüm maliyetini ve kente ve bölgeye katkısını kapsamaktadır. Görüşmelerden sonra ekonomik açıdan kullanıcının yapıya erişimi tartışıldığı için kod listesine eklenmiştir. Diğer taraftan ise ekonomik sürdürülebilirlik toplumun somut ve soyut kültürel unsurları üzerinden değerlendirilmiştir.

Siyasi ve Politik Bağlam

Bağlam bilgisinin çok boyutlu yapısının son boyutunu oluşturan siyasi ve politik bağlam görüşmelerden sonra kod listesine yeni bir kategori olarak eklenmiştir. Her ne kadar siyasi ve politik bağlam masterplan ve imar kanunları çerçevesinde ele alınmış olsa da ülkenin siyasi ortamı ve imar politikaları üzerindeki karar verici gücü bu boyutu ayrı bir kategori olarak ifade edilmesini gerekli kılmıştır.

5
SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu doktora tezi öncelikle güncel mimarlık bilgisi içerisinde mimari tasarımda bağlamın daha anlaşılır, kullanılabilir ve işlevsel olabilmesi için çok boyutlu, çok katmanlı ve çok anlamlı yapısının ortaya konulması gerekliliği düşüncesinden ortaya çıkmıştır. Özellikle modernleşmeyle başlayan iletişim teknolojilerindeki ilerlemeler ile meydana gelen ağ sisteminin, nesnelerin yerle olan bağını koparması ve dünyanın herhangi bir yerinde herhangi bir olayla ilişki kurabilmelerine imkan tanıması nedeniyle günümüzde, nesneler yersizleşmekte ve kendilerine özgü yeni bağlamlar keşfedilebilmekte; bağlam konusu yersizleşmenin çevreye verdiği zararlarının yanı sıra olanaklarıyla da ele alınmaktadır. Bu anlamda, kentsel sürdürülebilirliğin sağlanması ve kentsel dokuların bozulmasının önüne geçilmesi ancak yeni yapı tasarımlarında bağlamın bilgi olarak kullanımının tüm yönleriyle anlaşılması ile mümkün olabilir. Bu kapsamda bağlam bilgisinin tasarım nesnesi üzerindeki sınırlayıcılıklarının yanı sıra tasarım nesnesine sağladığı olanakları bütüncül bir bakış açısıyla çok boyutlu ele alınarak ortaya konulmaya çabalanmış, ontolojik bir çerçeve geliştirilmeye çalışılmıştır.

Mimarlık bilgisi içerisinde bağlam tasarım nesnesini çevreleyen sosyal, politik, coğrafi, kültürel, ekonomik ve fiziksel gibi tüm koşulları belirlemek ve anlamlandırmak için kullanılırken daha öncesinde dil felsefesi ve göstergebilimde anlamı koşullandırmak için, epistemolojide ise bilgiyi doğrulamak için kullanılmıştır. Bu nedenle tezde bağlamın çok boyutlu yapısının çözümlenmesi için öncelikle mimarlık dışı tanım ve kavramlar incelenmiş, bağlam bilgisinin mimarlık bilgi alanındaki yeri ve önemi üzerinde durulmuştur. Soyut-somut, genel-özel, nesnel-öznel, kuram-pratik gibi birçok diyalektiği içinde barındıran karmaşık bir epistemolojiye sahip olan mimarlık bilgisi açıklanması zor, muğlak bir bilgidir. Bu anlamda, bağlam da çok anlamlı ve çok katmanlı yapısı sayesinde hem kapsayıcı niteliği ile genel bir bilgi hem de kişisel yaklaşımların kavramsallaştırdığı özel bilgi olarak mimarlık bilgisi içerisinde karmaşık yapısıyla yer almaktadır.

Günümüzde bağlam konusuyla ilgili pek çok araştırma yapılmakla birlikte bütüncül bir bakış açısıyla konuyu ele alan çalışmalar ülkemizde azınlıkta kalmaktadır. Oysa özellikle de bağlam gibi kapsayıcı bir bilginin mimari tasarım nesnesini

anlamlandırmada her yönüyle kullanılması kaçınılmazdır. Bu anlamda, post-pozitivist görüşün temellendirdiği nitel bir yaklaşım ile yürütülen tez kapsamında, bilgi tüm araştırma sürecinde farklı ilişkiler ve anlamlarla eleştirel bir yaklaşımla üretilmiş, elde edilen her bulgu bir bilgi niteliğinde olmuştur. Böylece, mimarlık bilgisi içerisinde bütüncül bir bağlam bilgisi yaklaşımının geliştirilmesi ile çeşitli bağlamlar dikkate alınılabilmiş ve bu yönler diğer farklı yönlerle ilişkilendirilebilmiş; bağlamın nasıl okunması ve değerlendirilmesi gerektiği ortaya konulabilmiştir.

Bilginin gerekçelendirilmesi gibi bağlamın anlamlandırılması da tarihsel ve sosyal koşullar içinde öznenin yorumuna bağlı şekilde sürekli değişime uğramaktadır. Dolayısıyla, bağlamın özne bağımlı oluşu, onun tarihsel süreç içinde değerlendirilmesini gerekli kılmıştır. Bu nedenle, bağlam bilgisi ile ilgili ön plana çıkan kavram ve temalar mimarların yaklaşımlarına odaklanılarak öncül çalışmalarda tarihsel süreç içinde incelenmiş, güncel çalışmalarda ise örneklemin büyüklüğü nedeniyle sistematik literatür analizi yapılmasına ihtiyaç duyulmuş, örneklem alanı son on yılda yayınlanan İngilizce makalelerle sınırlandırılarak ele alınmıştır. Bu kapsamda, çok boyutlu kavramsal bir çerçeve geliştirilebilmiştir. Bağlam bilgisinin nasıl okunması ve değerlendirilmesi gerektiğine yol gösteren bu kavramsal çerçeve kapsamında bağlamın tüm varlıkları normatif, fiziksel, sosyal ve kültürel, teknolojik ve ekonomik olmak üzere beş boyutu ve alt kavramları ile ontolojik yaklaşımla ortaya konulmuştur. Aynı zamanda, ortaya konulan bağlam bilgisinin "tarihi çevrede yeni yapı olgusu", "sürdürülebilirlik" ve "mimari tasarım" konuları üzerinden tartışılabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Bağlamın özne bağımlı oluşu onun test edilme sürecinde de deneyimi esas alan bir bilginin üretilmesini kaçınılmaz kılmıştır. Bu nedenle, bilgi, nesne-özne ilişkisi içerisinde ele alınılarak ampirizm (deneyimcilik) bakış açısıyla yönteme odaklanılarak elde edilmiştir. Bu anlamda, geliştirilen kavramsal çerçevenin geçerliliğini sınamak ve bağlamın çok boyutlu yapısının nasıl okunması gerektiğini test etmek amacıyla güncel bir örnek olan İstanbul Modern Sanat Müzesi yapısı üzerinden yapıyı deneyimlemiş on uzmanla odak (derinlemesine) görüşmeler yapılmıştır.

Tez kapsamında gerçekleştirilen odak (derinlemesine) görüşmeler sonucunda elde edilen bağlam bilgisi ile önceden geliştirilen bağlam bilgisi karşılaştırılmış, gerekli

değişiklikler yapıldıktan sonra bağlam bilgisinin okunması için yeni bir değerlendirme yöntemi önerilmiştir. Bu önerilen çok boyutlu yapı normatif, fiziksel, sosyal ve kültürel, teknolojik, ekonomik ve siyasi ve politik olmak üzere altı boyuttan oluşturulmuştur. Bağlam bilgisinin çok boyutlu yapısının son boyutunu oluşturan siyasi ve politik bağlam görüşmelerde her ne kadar masterplan ve imar kanunları çerçevesinde ele alınmış olsa da ülkenin siyasi ortamı ve imar politikaları üzerindeki karar verici gücü nedeniyle kod listesine yeni bir kategori olarak eklenmesini gerekli kılmıştır. Fiziksel bağlamı oluşturan alt kategoriler, mevcut çevre ile ilişki, konum, ulaşılabilirlik, kentsel morfoloji, mekansal organizasyon ve erişilebilirlik başlıkları altında toplanmıştır. Alt kodlarda ise fiziksel bağlam kapsamında, yapılan görüşmeler sonrasında uzmanların yapıyı çevredeki tarihi ve diğer yapılarla birlikte tarihi çevrede yeni yapı olgusu çerçevesinde estetik uygunluk, uyum kavramları üzerinden değerlendirdikleri tespit edilmiş ve önceden belirlenen kod listesine estetik uygunluk (görsel algı) kavramının eklenmesine karar verilmiş, estetik uygunluk boyutu ise uyum (tarihsel biçimler, geleneksele öykünme), soyut referans(saygılı), bilinçli karşıtlık, karşıtlık gibi alt kodlarla sınırlandırılmıştır. Sosyal ve kültürel bağlam boyutunu oluşturan kodlar tarih, kültür, anlam ve kentsel hafıza olarak önceden belirlenmiş; ancak görüşmelerden sonra uzmanların bu boyutu sanat, kimlik ve kentsel imge kavramları üzerinden de tartıştığı saptandığı için listeye eklenmiştir.Sosyal ve kültürel bağlam boyutuyla ilgili tartışmaların çoğunlukla sürdürülebilirlik konusu çerçevesinde tartışıldığı ve tarihi ve kültürel değerlerin kentsel doku ve mevcut çevreyi oluşturan tüm elemanlarıyla bir bütün olarak korunması gerektiğine dikkat çekildiği tespit edilmiştir. Ekonomik bağlam proje ve inşaat olmak üzere yapının tüm maliyetini ve kente ve bölgeye katkısını kapsarken, görüşmelerden sonra ekonomik açıdan kullanıcının yapıya erişimi tartışıldığı için kod listesine eklenmiştir. Diğer taraftan ise ekonomik sürdürülebilirliğin toplumun somut ve soyut kültürel unsurları üzerinden değerlendirildiği tespit edilmiştir.

Tüm bu değerlendirmelerden sonra bağlam bilgisinin kullanımının kentsel dokunun bütünlüğünün korunmasının sağlanmasında tarihi çevrelerde yeni yapı olgusu ve sosyo-kültürel sürdürülebilirlik kapsamında değerlendirilmesi gerektiği sonucuna varılabilir. Diğer taraftan her yapı kendi bilgisini üretebilirken her yapının bilgisi de öznel deneyimin sonucunda yeniden üretilebilir. Bu anlamda, tasarımcılar

tarafından her zaman dikkate alınan bağlam bilgisi, tasarım sürecinde kısıtlamalar getirdiği ve aynı zamanda olanaklar sağladığı için bir başlangıç noktası olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle, çalışma sonucunda oluşturulan çok boyutlu yaklaşım, gelecek çalışmalarda geliştirilebilir nitelikte olup mimarlık eğitiminde ve uygulama alanında bağlamın mimarlık bilgisi olarak kullanımını kolaylaştıracağı görüşündedir.

KAYNAKÇA

Abedi, S. ve Iravani, H. (2015). "Analysis of the Contextual Architecture and its Effect on the Structure of the Residential places in Dardasht Neighborhood of Isfahan", *Civil Engineering* [Preprint].

AboWardah, D.E.S. (2017). "Addressing the Urban Contextual Envelope: An Analytical Study in Architectural Design Studio", International Journal of Applied Engineering Research, 12(18).

Abrar, N. (2021). "Contextuality and Design Approaches in Architecture", International Journal of Education, 2(11).

Abuorf, H. ve Wafi, S. (2020). "A Continuity of the Past in Contemporary Architecture: Investigating a "Cultural Continuity"", International Research Journal of Advanced Engineering and Science, 5(1).

Afsari, M. ve Yousefi, R. (2020). "Investigating the Effect of Climate on Warm and Humid Architecture A Review of the Contextualism Approach in Native Architecture of Bandar Abbas and Bushehr Regions", International Journal of Engineering Research, 9(12).

Aitchison, M. (2012). "Finding the Context in Mies", Fabrications, 22(2), sf.186-207.

Aksoy, E. (1987). Mimarlıkta Tasarım Bilgisi, Hatiboğlu Yayınevi, Ankara.

AlFadalat, M. ve Al-Azhari, W. (2022). "An integrating contextual approach using architectural procedural modeling and augmented reality in residential buildings: the case of Amman city", Heliyon, 8(8).

Alemdar, Y. Ü. ve Çağıl, M. (2002). Matrix ve sanal kavramı, TOL. (Yaz 02), sf. 29-35.

Andersen, B. ve Røe, P.G. (2017). "The social context and politics of large scale urban architecture: Investigating the design of Barcode, Oslo", European Urban and Regional Studies, 24(3), sf. 304-317.

Architects Design Partnership (2007). Education and contextualism: Architects design partnership, London: Black Dog Publishing, First edition.

Asif, N. ve diğerleri. (2018). "Reflection of cultural practices on syntactical values: An introduction to the application of space syntax to vernacular Malay architecture", Frontiers of Architectural Research, 7(4), sf. 521-529.

Attia, A.S. (2021). "Traditional Islamic House (Ottoman House) Architecture, in Old Fatimid Cairo and Rosetta Cities, Egypt: An Example of Sustainable Architecture", International Journal of Sustainable Development and Planning, 16(8), sf. 1509-1517.

Aurigi, A. ve Odendaal, N. (2021). "From "Smart in the Box" to "Smart in the City": Rethinking the Socially Sustainable Smart City in Context", Journal of Urban Technology, 28(1–2), sf. 55-70.

Aydınlı, S. (2012). "Günümüz Mimarlık Düşünceleri ve Tasarıma Yansımaları: Türkiye'de Mimarlık, Düşünce, Tasarım, Uygulama Pratiklerine Dair", İTÜ -

Panel, 27 Aralık 2010, Derleyen: Ayşe Şentürer ve Didem Sağlam, Arredamento Mimarlık, Boyut Yayıncılık, 06, sf. 90-105.

Baç, M. (2012). Epistemoloji, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

Balamir, A. (2000). "Modern Çağda Mimarın Kimlik Değişimleri", Arredemento Mimarlık, 00/06, sf. 93-87.

Balkema, A., Slager H. (1999). "Rem Koolhaas, Generic Space", Territorial Investigations, (Including the Smooth Space Project), 14, Annette W. Balkema, Henk Slager, L&B (Lier en Boog) Series of Philosophy of Art and Art Theory, Netherlands, sf.79-85.

Bahrami, A. (2016). "Indigenous architecture as a context-oriented architecture, a look at indigenous architecture of shushtar", Journal of Fundamental and Applied Sciences, 8(2), sf. 380.

Beaver, R. (ed.). (2006). The architecture of adrian smith, som: Toward sustainable future (master architect series vii), Images Publishing Group Pty Ltd.

Bhagyajit Raval, Maulik Hajarnis ve Chintan Patel (2020). "Significance of Contextual Imprints in Shaping Architecture: Settlement Study of "Dungrabhint", Lunawada, Gujarat", e-Proceedings of the National e-Conference on Skills and Architectural Education: A New Paradigm SAENP 2020 Symbiosis School of Architecture, Urban Development and Planning, Pune.

Bieg, K. ve Odom, C. (2017). "Lumifoil and Tschumi: the generative content of context", International Journal of Parallel, Emergent and Distributed Systems, 32(sup1), sf. 133-146.

Bilgin, İ. (2001). Emre Arolat Profili, Arredamento Mimarlık, Boyut Yayıncılık, İstanbul, (10), sf. 57-59.

Bilgin, İ. (2001). Maddenin Yoğunluğu, Arredamento Mimarlık, Boyut Yayıncılık, İstanbul, (04), sf. 59-68.

Broadus, R.N., (1987). Toward a Definition of "Bibliometrics", Scientometrics.

Brolin, B. (1980). Architecture in Context, Van Nostrand Reinhold Book Company, New York.

Bucciarelli, L. L., Goldschmidth, G., ve Schön, D. (1987). Generic design process in architecture and engineering, J. P. Protzen, (Ed.), Proceedings of the 1987, Conference on Planning and Design in Architecture içinde (59). New York: The American Society of Mechanical Engineers.

Burden, E. E., & Hill, M. (2001). llustrated dictionary of architecture, Professional; 2 edition.

Ching, F.D.K. (2007). Mimarlık Biçim, Mekân ve Düzen, Çev: Sevgi Gökçe, Yem Yayınları, İstanbul.

Choi, J. And Park, S. (2021). "Understanding the Operation of Contextual Compatibility through the Relation- ships among Heritage Intensity, Context Densit, and Regulation Degree", Buildings,11, sf. 25.

Cohen, S. (1974). "Physical Context/ Cultural Context: Including it All", Oppositions, (2), sf. 1-39.

Coloquhoun, A. (2005). Mimari Eleştiri Yazıları, Çeviri: Ali Cengizhan, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, Ankara, sf. 11-18.

Colquhoun, A. (2002). Modern Architecture, Oxford University Press, Oxford New York.

Conrads, U. (1991). 20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar, çev. Yavuz, S., Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul.

Costa, M.R. ve Rosado, A.C. (2021). "Vernacular architecture in the south of Portugal: The history of Mértola's houses from a rural to an urban landscape", A/Z: ITU journal of Faculty of Architecture, 18(2), sf. 413-428.

Cross, N. (1982). "Designerly ways of knowing", Design Studies, *3* (4), sf. 221-227.

Cross, N. (1992). "Research in design thinking. N. Cross, K. Dorst ve N. Roozenburg (Ed.)", *Research in design thinking* içinde, Delft: Delft University Press, sf. 3-10.

Cross, N. (1999). "Natural intelligence in design", *Design Studies,* 20 (1), 25-39.

Cross, N. (2001). "Designerly ways of knowing: Design discipline versus design", Design Issues, 17 (3). 49-55.

Çelik, H. ve Ekşi, H. (2015). Nitel Desenler: Gömülü Teori, Edam Yayınları, İstanbul.

Çetin, M. (2017). "Filling an Urban Void as a "Public Interior" in Balikesir; Contemporary Intervention into Historic Context through Interior Space", A/Z: ITU journal of Faculty of Architecture, 14(1), sf. 127-135.

Demiri, K. (2013). "New Architecture as Infill in Historical Context", Architecture and Urban Planning [Preprint].

Dessouky, N. (2016). "Architecture and Urban Education in Egypt: Producing Designers that are Ready to Respond to the Social and Environmental Circumstances of the Egyptian Context", Procedia Environmental Sciences, 34, sf. 401-410.

De Walsche, J. (2018). Eğitim, araştırma, uygulama: Ayrı ama bağlantılı, Tuna, B. (Ed.), Mimarlık ve eğitim kurultayı – ix: Türkiye mimarlık ve eğitim politikaları içinde (55-70), Mimarlar Odası Yayınları.

Dovey, K. (1985). The Quest for Authenticity and the Replication of Environmental Meaning "Dwelling, Place and Environment", s.33-49, D. Seamon, R. Magerauer (ed.), Martinus Nijhoff Publishers, The Hauge.

Eagleton, T. (1996). İdeoloji, Çev. Muttalip Özcan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Ellis, W. (1998). "Type and Context in Urbanism: Colin Rowe's Contextualism", Oppositions Reader: Selected Readings from a Journal for Ideas and Criticism in Architecture, 1973-1984, New York, Princeton Architectural Press.

Ellin, N. (1996). Postmodern Urbanism, Revised Edition, Princeton Architectural Press, New York, 75, 76, 78, 79, 160, 284.

Eisenman, P. (1984). Editor's Introduction, The Houses of Memory: The Texts of Analogy, The Architecture of the City, The MIT Press, Oppositions Books Series, Cambridge, Massachusetts, sf. 5-8.

Ertaş, Ş. ve Taş, A. (2017). "The Effect of Change of Place on Frontage in the Context of Cultural Sustainability", A/Z: ITU journal of Faculty of Architecture, 14(1), sf. 71-84.

Fabbri, R. (2022). "The contextual linkage: visual metaphors and analogies in recent Gulf museums architecture", The Journal of Architecture, 27(2–3), sf. 372-397.

Farmer, G. (2013). "Re-contextualising design: three ways of practising sustainable architecture", Architectural Research Quarterly, 17(2), sf. 106-119.

Filep, C. ve Thompson-Fawcett, M. (2020). "New Urbanism and Contextual Relativity: Insights from Sweden", Urban Planning, 5(4), sf. 404-416.

Frampton, K. (1992). Critical Regionalism: Modern Architecture and Cultural Identity, Modern Architecture, a Critical History, Thames and Hudson, World of Art, London, sf. 314-327.

Frampton, K. (1983). Towards a Critical Regionalism: Six Points for an Architecture of Resistance, The Anti-Aesthetic: Essays on Postmodern Culture, Ed. Hal Foster, Seattle, WA: Bay Press.

Franco, G. (2016). "Contemporary architecture in historical contexts: for a system of values", TECHNE - Journal of Technology for Architecture and Environment.

Ghahremani, H., Hashemi, N. and Abbaszadegan, M. (2017). "A Review of the Contextual Adaptability of Three Contemporary Urban Paradigms: New Urbanism", Urban Village and Urban Renaissance, Urban Development [Preprint].

Gharehbaglou, M. ve Ardabilchi, I. (2021). "The Impact of Changes in Environmental Meanings on Users Perceptions: A Case Study of Infill Architecture in the Historic Bazaar of Tabriz", ACE: Architecture, City and Environment, 16(47).

Gharebaglou, M., Ebrahimi, A.N. and Ardabilchi, I. (2019). "Infill Architecture: An Interdisciplinary Approach to the Design of Historic Context Case Study: Mashruteh Complex in the Historic Bazaar of Ta- briz, Iran", Bagh-e Nazar, 16(76), sf. 65-78.

Glaser, B.G. (1978). Theoretical sensitivity, Mill Valley, CA: Sociology Press.

Glaser, B.G., ve Strauss, A. (1967). The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research. Chicago, IL: Aldine Publishing Company.

Glick, E. (2011). "Two Methodologies for Evaluating Intellectualism", Philosophy and Phenomenological Research, 83(2), sf. 398-34.

Grünberg, T. (1971). "Anlama belirsizlik ve çok-anlamlılık üzerine bir araştırma", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi, 8, sf. 301-388.

Gregotti, V. (1996). Inside Architecture, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts.

Gregotti, V. (1996). "Territory and Architecture", Theorizing a New Agenda for Architecture: An Anthology of Architectural Theory 1965-1995, Kate Nesbitt, Princeton Architectural Press, New York, sf. 340-342.

Gregory, R. (2009). "Context or Ambiente?", Architectural Review, 223 (1344).

Groat, L., Wang, D. (2013). Architectural Research Method, New Jersey: Wiley.

Groat, L. (1983). "Measuring the fit of new to old: A checklist resulting from a study of contextualism", Architecture: The AIA Journal, 72.

Groat, L. (1987). "Contextual Compatibility: An Issue of Composition, Not Replication", In T. Beeby and A. Plattus (ed.) Architecture and Urbanism: The Pro- ceedings of the Association of Collegiate Schools of Architecture, sf. 317-322, Washington, DC: Associ- ation of Collegiate Schools of Architecture.

Groat, L. (1983). "A Study of the Perception of Contextu- al Fit in Architecture" (Symposium organizer and presenter: Environmental Meaning: The Problem of Contextual Fit) Environmental Design Research As- sociation Annual Conference, Lincoln, NE.

Güzer, A. (2007). Mimarlıkta gerçekle taklidin sınırları, dosya: gerçek ile taklit arasında mimarlık, Mimarlık, 333.

Hançerlioğlu, O. (1989). Felsefe Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Hanna, R. ve Barber, T. (2001). "An inquiry into computers in design: Attitudes before attitudes after", Design Studies, 22, May 3, sf. 283-295.

Hasol, D. (2000). Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, YEM, İstanbul.

Heidegger, M. (1997). "Building, Dwelling, Thinking", Rethinking Architecture: A Reader in Cultural Theory, Neil Leach (ed.), Routledge, London, sf. 100-108.

Heylighen, A. Bouwen, J. E., ve Neuckermans, H. (1999). "Walking on a thin line, Between passive knowledge and active knowing of components and concepts in architectural design", Design Studies, 20 (2), sf. 211-235.

Heynen, H. (1999). Architecture and Modernity, MIT Press, Cambridge, Massachusetts, London.

Hurtt, S. (1983). "Conjectures on urban form", Cornell Journal of Architecture (2), sf. 54-78.

Isenstadt, S. (2005). Contested Contexts, Site Matters: Design Concepts, Histories, and Strategies, Carol Burns, Andrea Kahn, Routledge, New York, Great Britain.

İnan, İ. (2013). Dil Felsefesi, Anadolu Üniversitesi Yayınları: 2649, Eskişehir.

Jagxhiu, B. (2020). "New structure in the historical context case study: contemporary shopping mall in the historic center of Prizren", *Pollack Periodica*, 15(1), sf. 233–240.

Jakobsen, A. (2012). "Experience in-between architecture and context: the New Acropolis Museum, Athens", Journal of Aesthetics & Culture, 4(1), sf. 181.

Johnson, P. A. (1994). Theory architecture concepts principles: Concepts, themes and practices. John Wiley & Sons.

Jones, John C. (1992). Design Methods, (2. Basım), Wiley, John & Sons, New York, aktaran Mareis, 2009, sf.91-92.

Kaboli, A., karimi, B. ve Mahdinejad darzi, J. (2021). "The Assessment of some Contextual Architecture Factors with an Approach to Culture and Identity in the State and Public Buildings of Pahlavi Era (Case Study: Oil Cinema, Oil Industry College and National Bank)", International Journal of Architecture and Urban Development, 11(2).

Kanesh, K., Rasdi, M.T.M. ve Jean, L.M. (2017). "An Evaluation of the Abu Bakar Mosque in Bangsar from the Perspective of Architectural Contextualism and Social Inclusion", International Journal of Sustainable Construction Engineering and Technology, 14(5), sf. 328-335.

Kanesh, K., Rasdi, M.T.M., Jean, L.M. and Aldarahirst, H. (2018). "Contextualism of Mosque Architecture in the City: Case Study of the Abu Bakar Mosque in Bangsar", Journal of Technoo Social, 10 (2), sf.1-10.

Kant, I. (2008). Kritik der Reinen Vernunft, *Arı Usun Eleştirisi* çev. A. Yardımlı İdea Yayınları, İstanbul.

Karatani, Kojin. (2001). Architecture As Metaphor, Cambridge: The MIT Press, Third Printing (Metafor Olarak Mimari, Dil, Sayı, Para, çev: Barış Yıldırım, Metis Yayınları, İstanbul.

Karimi, S., Goodarzparvari, P., Aref, M. and Bahmani, P. (2020). "A Comparative Study of The Geometric Motifs of The Ateeq Mosque (Shiraz) and The Cordoba Mosque (Cordoba) With A Contextual Approach", Journal of Islamic Arrchitecture, 6(2).

Kleijnen, J.; Moher, D., (2009). The PRISMA Statement for Reporting Systematic Reviews and Meta-Analyses of Studies That Evaluate Health Care Interventions: Explanation and Elaboration. J. Clin. Epidemiol.

Koçyiğit, R. G. (2022). "Mimarlıkta Çoklu Bağlamsallıklar Sorunsalı", Journal of Architectural Sciences and Applications, 7 (2), sf. 763-780.

Komez Daglioglu, E. (2015). "The Context Debate: An Archaeology", Architectural Theory Review, 20(2), sf. 266–279.

Koolhaas, R. (1994). Delirious New York, A Retroactive Manifesto for Manhattan, The Monacelli Press, New York, sf. 254-257.

Kuhn, Thomas, S. (2003). Bilimsel Devrimlerin Yapısı, çev: Nilüfer Kuyaş, 6. Baskı, Alan Yayıncılık, İstanbul.

Lambe, N. ve Dongre, A. (2016). "Contextualism: An Approach to Achieve Architectural Identity and Continuity", Internatioanal Journal of Innovative Research and Advanced Studies, 3(2).

Lambe, N.R. ve Dongre, A.R. (2019). "A shape grammar approach to contextual design: A case study of the *Pol* houses of Ahmedabad, India", Environment and Planning B: Urban Analytics and City Science, 46(5), sf. 845–861.

Laurens, J. ve Salura, P. (2015). "Contextual Relationship of Form and Meaning in Architectural Inculturation", Journal of Applied Environmental and Biological Sciences, 5(12), sf.1-7.

Le Corbusier. (1967). The Radiant City: elements of a doctrine of urbanism to be used as the basis of our machine-age civilization, Thames & Hudson, New York, sf. 55-56.

Le Corbusier. (1996). A Contemporary City, The City Reader, Second Edition, Richard T. LeGates, Frederic Stout, Routledge, London, New York, sf. 336-343.

Le Corbusier. (2007). Bir Mimarlığa Doğru, Çeviri: Serpil Merzi, YKY, İstanbul, sf. 84-86.

Lee, M.J. ve Lee, D.E. (2014). "Questioning Beliefs Surrounding Urban Sustainability: The Need for a Contextual Urban Model", Journal of Asian Architecture and Building Engineering, 13(1), sf. 163–170.

Lefaivre, L., and Tzonis A. (2012). Architecture of Regionalism in the Age of Globalization: Peaks and Valleys in the Flat World, London, New York: Routledge.

Lejano, R.P. ve Kan, W.S. (2015). "Seeing urban regeneration through an institutional lens: toward a new contextualism", International Journal of Urban Sciences, 19(3), sf. 257–268.

Lydon, D., C. W. Moore, (1994). Chambers for Memory Palace, The MITT Press, Cambridge.

Lynch, K. (1960). The Image of the City, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts.

Malek, S. And Grierson, D. (2016). "A Contextual Framework for the Development of A Building Sustainability Assessment Method for Iran", Open House International, 41(2).

McGhee, G., Marland, G., ve Atkinson, J. (2007). "Grounded theory research: Literature reviewing and reflexivity", Journal of Advanced Nursing, 60(3), sf. 334-342.

McLuhan, M. (1964). Understanding media: The extensions of man, London: Routledge and Kegan Paul.

Mehan, A. (2017). "An Integrated Model of Achieving Social Sustainability in Urban Context through Theory of Affordance", Procedia Engineering, 198, sf. 17–25.

Mehrabi, M. (2016). "Consideration of Climate Impact on Contextual Architecture in Arid Regions", The Turkısh Pnline Journal of Design, Art and Communication, 6(AGSE), sf. 2011–2018.

Memmott, P. ve Keys, C. (2015). "Redefining architecture to accommodate cultural difference: designing for cultural sustainability", Architectural Science Review, 58(4), sf. 278–289.

Mısırlısoy, D. (2017). "New Designs in Historic Context: Starchitecture vs Architectural Conservation Principles", Civil Engineering and Architecture, 5(6), sf. 207–214.

Miao, L. (2012). "Exploration of Architectural Context from Aesthetics View", Studies in Sociology of Science, 3 (4), sf.75-79.

Mitchell, W. J. (1999a). "A tale of two cities: architecture and the digital revolution", Science, (285), sf. 839-841.

Molaee, M. ve Mahdavinejad, M. (2011). "Architecture in context- inspiration of contextualism in architectural designing", Computer Science.

Moneo, R. (2015). "Typology in the context of three projects: San Sebastian, Lacua, Aranjuez", The Journal of Architecture, 20(6), sf. 1067–1087.

Naghavi, P. and Mazaherian, H. (2019). "Analysis of Contemporary Theories When Encountering the Context in Architectural Design", Bagh-e Nazar, 16(74), sf. 79-94.

Nesbitt, K. (1996). Theorizing a New Agenda for Architecture: An Anthology of Architectural Theory 1965-1995, 2. baskı, Princeton Architectural Press, New York.

Nesbitt, K. (1996). "Introduction, Contextualism: Urban Ideals + Deformations", Thomas L. Schumacher, Theorizing a New Agenda For Architecture, An Anthology of Architectural Theory, 1965-1995, Kate Nesbitt, Princeton Architectural Press, New York, sf. 294-295.

Neumann, O. (2014). "Technology, Context and Science in Architecture", International Journal of Architectural Computing, 12(2), sf. 179–197.

Norberg-Schulz, C. (1980). Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture, Academy, London.

Oranratmanee, R. (2020). "Cultural geography of vernacular architecture in a cross-cultural context: houses of the Dai ethnic minority in South China", Journal of Cultural Geography, 37(1), sf. 67–87.

Ozorhon, G. ve Ozorhon, I. (2014). "Learning from Mardin and Cumalıkızık: Turkish Vernacular Architecture in the Context of Sustainability", Arts, 3(1), sf. 175–189.

Ozorhon, I.F. ve Ozorhon, G. (2015). "Investigation of the Relationship Between Museums and Cities in the Context of Image: Cases from Istanbul", Journal of Architecture and Urbanism, 39(3), sf. 208–217.

Oxman, R. (1999). "Educating the designerly thinker", Design Studies, *20* (2), sf. 105- 122.

Oxman, R. (2002). "The thinking eye: visual re-cognition in design emergence", Design Studies, *23* (2), sf. 135-164.

Page, M.J.; McKenzie, J.E.; Bossuyt, P.M.; Boutron, I.; Hoff- mann, T.C.; Mulrow, C.D.; Shamseer, L.; Tetzlaff, J.M. Akl, E.A.; Brennan, S.E.; et al., (2021). The PRISMA 2020 Statement: An Updated Guideline for Reporting Systematic Reviews, BMJ.

Parvizi, E. (2020). "Collective Memory as a Measure to Evaluate the Infill Architecture Innovations in Historic Contexts (Case Study: Historic Context of Imamzadeh Yahya in Tehran)", International Journal of Architectural Engineering & Urban Planning, 30(1).

Peters, T. (2016). "Social sustainability in context: rediscovering Ingrid Gehl's *Bo-miljø*", Architectural Research Quarterly, 20(4), sf. 371–380.

Peterson, S. (1979). "Urban Design Tacics", Architectural Design, 49, sf. 3-4.

Petticrew, M.; Roberts, (2008). H. Systematic Reviews in the Social Sciences: A Practical Guide; Wiley: Hoboken, NJ, USA.

Piano, R. F. (2021). İstanbul Modern, Renzo Piano Building Workshop.

Piotrowski, A. (2001). On the Practices of Representing and Knowing Architecture, The Discipline of Architecture, ed. A. Piotrowski and J. W. Robinson, University of London: Minnesota Press, Minneapolis, sf. 40-71.

Polanyi, M. (1967). The tacit dimension, Garden City, New York: Doubleday Books.

Rahimi, L., Alilou, L. and Bordbar, H. (2021). "Analyzing the Impact of Contextualism on Place Attachment in Historical Neighborhoods (Case Study: Sorkhab and Davehchi- Tabriz)", Geography and Territorial Spatial Arrangement, 11(40).

Rasdi, M.T.M. (2017). "Contextualism in Mosque Architecture: Bridging the Social and Political Divide", Journal of Islamic Architecture, 4(4), sf. 181.

Rıza, M. and Doraltı, N. (2015). "The Critical Lacuna Be- tween New Contextually Juxtaposed and Freestyle Buildings in Historic Settings", Journal of Architectural and Planning Research, 32 (3), sf. 234-257.

Rossi, A. (2006). Şehrin Mimarisi, Kanat Yayın. Çev: Nurdan Gürbilek, İstanbul.

Rowe, C. and Koetter, F. (1978). Collage City, Cambridge, Mass., and London., The MIT Press.

Rysiew, P. (2016). Epistemic Contextualism, The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Winter 2016 Edition), Edward N. Zalta (Ed.).

Rykwert, J. (1988). "Introduction", Translation of Alberti De re Aedificatoria ''On the Art of Building in Ten Books'' MIT Press, Massachusetts.

Saad, Q. (2022). "Design in Iraq: Discourse and its Contextual Transformation", Design and Culture, 14(1), sf. 31–49.

Saade, M.R.M.; Yahia, A.; Amor, B., (2020). How Has LCA Been Applied to 3D Printing? A Systematic Literature Review and Recommendations for Future Studies, J. Clean, Prod.

Saadlounia, H., Zarei, G. ve Chianeh, R.H. (2021). "Philosophical and Epistemological Foundations of Contextualism in Postmodern Urban design and architecture", The Qarterly Journal of Philosophical Investigations, University of Tabriz, 15(36).

Saiful Hasan, T. and Mahbuba Afroz, J. (2013). "The Contextual Issues in the Islamic Architecture of Bengal Mosques", Global Journal Al Thaqafah, 3(1), sf. 41–49.

Salama, A.M. (2014). "Interrogating the Practice of Image Making in a Budding Context", International Journal of Architectural Research: ArchNet-IJAR, 8(3), sf. 74.

Samsudin, I.L. *ve diğerleri* (2021). "Architecture and Contextualism in Mosque Design as a Multi-faith and Community Friendly Place", Environment-Behaviour Proceedings Journal, 6(18), sf. 21–27.

Saradj, F.M. (2016). “Compatible Development Solutions in the Context of Historical Settings in Iran”, Urbanism, 7(4).

Sayın, T. & Gorbon, F. (2009). “Mimari Tasarım Söylem Bütünün Hermenötikselliği”, Tasarım+Kuram, 7, sf. 69-81.

Schumacher, T. (1971). Contextualism: Urban ideals and deformations, *Casabella* (359-360) 79-86.

Schulz, C. N. (1980). Genius Loci, Towards a Phenomenology of Architecture, Rizzoli, New York.

Schmitt, G. (1999). Information architecture, basis and future of CAAD. Basel: Birkhäuser-Publishers for Architecture.

Schön, D. (1983). *The reflective practitioner*. London: Temple-Smith.

Schön, D.A. ve Wiggind, G. (1990). “Kinds of seeing and their function in designing”, *Design Studies,* 13 (2), sf. 135-156.

Serim, S. (2007). “20. Yüzyıl‟da Mimarlık Bilgisi ve Bağlamın Keşfi”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Kayseri, 22, sf. 362.

Seyedeh Masoumeh Fotokian (2022). “The role of the Context in the internal form of the roof of Akbari Mosque”, Sprin Journal of Arts, Humanities and Social Sciences, 01(02), sf. 98-107.

Shahbazi, S. (2016). “Contextualism: A Strategy for Achieving Sustainable Architecture”, European Online Journal of Natural and Social Sciences, 5(3), sf. 306-314.

Skaboni, M.K. ve Pourjafar, M.R. (2017). “Organizing the Cultural, Historical Axes of Qazvin City with Contextualism Approach, (Case Study: Street Peighambarieh)”, Space Ontology International Journal, 3(6).

Soomro, S.A.; Casakin, H.; Georgiev, G.V., (2022). A Systematic Review on FabLab Environments and Creativity: Implications for Design, Buildings.

Sotoudeh, H. (2012). “Affected Variables on Successful Infill Design in Urban Historic Context”, Arts and Design Studies, 3, sf. 7-12.

Sotoudeh, H. (2013). “Contextual Preferences of Experts and Residents: Issue of Replication and Differentiation for New Infill Design in Urban Historical Context”, World Applied Sciences Journal, 21(9), sf. 1276-1282.

Sotoudeh, H. ve Abdullah, W.M.Z.W. (2013). “Evaluation of fitness of design in urban historical context: From the perspectives of residents”, Frontiers of Architectural Research, 2(1), sf. 85–93.

Stamps, A.E. (2011). “Parameters of contextual infill design: style, matching, diversity, distance, responses”, Journal of Urbanism: International Research on Placemaking and Urban Sustainability, 4(1), sf. 7-24.

Tabarsa, M.A. ve Naseri, Y. (2017). “The Role of Contextualism in Architectural Design of Museums”, Journal of History Culture and Art Research, 6(1), sf. 354.

Tamborrino, R. ve Wendrich, W. (2017). “Cultural heritage in context: the temples of Nubia, digital technologies and the future of conservation”, Journal of the Institute of Conservation, 40(2), sf. 168-182.

Tanyeli, U. (1989). “Mimarlıkta İdeolojik Amentü”, Mimarlık, 89(4), sf. 78-84.

Tanyeli, U. (1999). “Söylem ve Kuram: Mimari Bilgi Alanının Sınırlarını Çizmek”, Mimarlık, 99(10), sf. 38-41.

Tanyeli, U. (2007). Mimarlığın Aktörleri: Türkiye 1900-2000, Garanti Galeri Yayınları, İstanbul.

Tarboush, R. ve Gürdallı, H. (2022). “Context and Concept in Architectural Design Studio: Design Studio IV”, NEU Journal of Faculty of Architecture, 4(1), sf. 51-72.

Tekeli, İ. (1980). “İlhan Tekeli ile Röportaj: Dünyadaki Toplumsal, Bilimsel, Teknolojik Gelişmeler”, Mimarlık, 90(3), sf. 38-45.

Till, J. (2008). Three myths and one model, Building Material, 17, sf. 4-10.

Tzonis, A. (2003). Introducing an Architecture of the Present. Critical Regionalism and the Design of Identity, Critical Regionalism, Architecture and Identity in a Globalized World, Prestel Publishing, New York, sf. 12-21.

Tümertekin, H. (1999). Sıfırda Başlamak, Anytime: Konferans Bildirileri, Cynthia C. Davidson, Zeynep Aktüre, Mimarlar Derneği 1927, Kitap Matbaacılık, Ankara, sf. 53.

Ukabi, E.B. (2016). “Harnessing the Tension from Context-duality in Historic Urban Environment”, Journal of Sustainable Development, 9(1), sf. 77.

Uluoğlu, B. (2002). Mimarlık Bilgisinin Çifte Kimliği ve Kavramsallaştırılış Biçimi Üzerine, *Mimarlık ve Felsefe* içinde, der. Şentürer, A., Ural, Ş., Atasoy, A., YEM Yayınları, İstanbul.

Van Der Voordt, T. JM ve Van Wegen, H. BR. (2005). Architecture In Use, Elsevier, Architectural Press.

Van Eck, N.J.; Waltman, L., (2014). Visualizing Bibliometric Networks. In Measuring Scholarly Impact; Ding, Y., Rousseau, R., Wolfram, D., Eds.; Springer International Publishing: Cham, Switzerland.

Venturi, R. (1977). Complexity and Contradiction in Architecture, The Museum of Modern Art, New York, sf. 16-19.

Venturi, R., Scott Brown, D., Izenour, S. (1997). Las Vegas’ın Öğrettikleri, Serpil Merzi Özaloğlu, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, Ankara, sf. 14-51, sf. 89-94.

Vitruvius. (2005). Mimarlık Üzerine On Kitap, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Zavoleas, Y. ve Taylor, M. (2021). “New Relevancies Between Cultural Context and Spatial Discourse: An Evolution of Patterns through Methods, Models and Techniques”, Nexus Network Journal, 23(1), sf. 5–19.

Zhou, S. ve Zhang, S. (2015). “Contextualism and Sustainability: A Community Renewal in Old City of Beijing”, Sustainability, 7(1), sf. 747–766.

Zizek, S. (1999). Yamuk Bakmak, Çeviren: T. Birkan, Metis, İstanbul.

Zoranić, A. (2021). “Contextual parameters of contemporary modernist house in the Mediterranean”, Periodicals of Engineering and Natural Sciences (PEN), 9(3), sf. 122.

Wittgenstein, L. (2007). Felsefi Soruşturmaları, Metis Yayınları, İstanbul.

URL-1, https://www.istanbulmodern.org

A
EK

GÜNCEL MİMARLIK ORTAMINDA BAĞLAM BİLGİSİNİN ÜRETİMİ İÇİN ÖNERİLEN BÜTÜNCÜL ÇERÇEVENİN İSTANBUL MODERN MÜZESİ ÖRNEKLEMİ ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

Akademisyen Mimar ☐

Tasarımcı Mimar ☐

Mimar ☐ *Yüksek Mimar* ☐ *Doktor* ☐ *Doçent Doktor* ☐ *Profesör Doktor* ☐

Çalışmanın Konusu, Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

Mimarlık düşüncesinin evrimi boyunca mimarlık bilgisi, bilim, felsefe ve sanatın etkisiyle çeşitli şekillerde üretilmiştir. "Bağlam" olgusu, mimari bilgi alanında önemli bir rol oynamıştır. Tasarımcılar, mimari tasarım sürecinde mimari nesneyi oluşturmak için onu çevreleyen tüm bağlamsal nitelikleri bilgi olarak kullanırken, teorisyenler teorik ve metodolojik yaklaşımlar geliştirerek bağlam kavramını mimarlık bilgisinin bir bileşeni olarak ele almışlardır. Mimarlık bilgi alanında önemli bir bileşeni olan bağlam bilgisi bu araştırmanın konusunu oluşturmaktadır.

Bağlam, ilk olarak dil felsefesi ve göstergebilimde anlamın koşullandırılması daha sonrasında da bilgi felsefesinde bilginin gerekçelendirilmesi için kullanılmıştır. Mimarlıkta bağlam ise tasarım nesnesini çevreleyen sosyal, politik, coğrafi, kültürel, ekonomik ve fiziksel gibi tüm koşulları belirlemek ve anlamlandırmak için kullanılmaya başlanmıştır. Bağlam, Vitruvius'tan beri örtük bir şekilde mimarlık bilgisi içerisinde yer alsa da yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren mimarlık bilgisi içinde "bağlamsalcılık" ya da "bağlamsal tasarım" terimleri ile bir paradigma haline gelmiş; tasarımın ve bilginin kaynağı olmuştur. Böylece bağlam literatürde, mimari "bağlamsalcılık" ya da "bağlamsal tasarım" terimleriyle, bir binanın yerleştirildiği ortam, bulunduğu yer, doğal çevresi veya tüm bu çevresiyle ilgili bilgileri gerekçelendirmek için kullanılan bir öğreti olarak yer almaya başlamıştır.

Bağlamın bu çok boyutlu, çok anlamlı ve çok katmanlı yapısı onun bir bütün olarak ele alınarak açıklanmasını gerekli kılmaktadır. Mimarlık bilgisi içerisinde bütüncül bir bağlam bilgisi yaklaşımının yararı çeşitli bağlamları dikkate alma ve bu yönleri diğer farklı yönlerle ilişkilendirme olasılığına sahip olmasıdır. Bu nedenle bu çalışma, bağlam bilgisinin kaldırmayı ve pratikteki işlevselliğini arttırmayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, bağlam ile ilgili yapılan öncül ve güncel araştırmalar derinlemesine incelendikten sonra bağlam, ontolojik açıdan mimari tasarımda en sık yer alan varlıklarla, yani normatif, fiziksel, sosyal ve kültürel, teknolojik, ekonomik ve varlıklardan oluşan beş sınıfa ve alt sınıflarına ayrılarak bağlam bilgisinin çok boyutlu yapısının okunması için değerlendirme

önerisi geliştirilmiştir.

Fiziksel olanlar; mevcut çevre ile ilişki; tarihi olsun ya da olmasın mevcut tüm yapılar, tarihi ve arkeolojik miras; konuma ilişkin veriler; iklim (güneş, rüzgar, sıcaklık, yağış vb.), coğrafya (toprak, topografya, bitki örtüsü vb.), yönlendirme; mekansal organizasyon; biçim, düzen, ışık, hareket (yaklaşım, giriş, dolaşım), işlev, iç mekan-dış mekan, kamusal-yarı kamusal mekanlar; erişilebilirlik; evrensel tasarım; ulaşılabilirlik; yaya ulaşımı, toplu taşımayla ulaşım, arabayla ulaşım; ve kentsel morfoloji; Teknolojik olanlar; tasarımda kullanılan malzeme ve yapının strüktürü, teknolojik gelişmeler; Sosyal ve kültürel olanlar; yer'e özgü yaşantıyla ilişkili tarih, kültür, anlam, kimlik, kentsel hafıza; Ekonomik olanlar; proje ve inşaatla ilgili tüm maliyetler, ekonomiye katkı; Normatif olanlar; imar kanunları; ilgili yasa ve yönetmelikler; eski ve yeni arasındaki ilişki ve tasarım projesi üzerindek kısıtlayıcılıkları şeklinde sıralanmıştır. İkinci olarak ise modelin değerlendirilebilmesi için tarihi çevrede yeni yapı, sürdürülebilirlik ve bağlamsal tasarım olmak üzere üç farklıtema ve alt kavramlar elde edilmiştir. Son olarak; güncel mimarlık ortamında mimarlık nesnelerinin ürettiği bağlam bilgisini açığa çıkarmada ve değerlendirmede önerilen bütüncül çerçevenin kullanılabilirliğini sınamak amacıyla uzman görüşlerine başvurulması uygun görülmüştür. Bu amaç doğrultusunda, amaçsal örnekleme (purposive sampling) yöntemi kullanılarak seçilen İstanbul Modern Müzesi örneği üzerinden bütüncül bağlam bilgi modelinin değerlendirilmesine karar verilmiştir.

Araştırma, İstanbul Modern Müzesi yeni yapısını deneyimlemiş beş tasarımcı mimar ve beş akademisyen mimardan oluşan uzmanlarla yüz yüze odak görüşme tekniği kullanılarak yürütülecektir. Görüşme metni, on bir açık uçlu sorudan oluşmakta olup yaklaşık yarım saat sürmektedir. Görüşme öncesinde aşağıda yapıyla ilgili hatırlatma amaçlı kısa bir bilgilendirme yer almaktadır.

İstanbul Modern Müzesi Örneği

2023 yılında tamamlanan İstanbul Modern Müzesi, İstanbul'un tarihi Beyoğlu semtinde, İstanbul Boğazı'nın batı kıyısında, Sultanahmet semtine bakan sahil şeridinde konumlanmaktadır (Şekil 1).

Şekil 1: *İstanbul Modern Müzesinin Galataport Master Planındaki Konumu (1)*

Galata'nın tarihi kent dokusu ile mevcut liman yolcu terminali arasında inşa edilen yeni müze yapısının, batıda tarihi kent, güneyde İstanbul Boğazı, kuzeyde Tophane Parkı ve doğuda eski iskelenin işlevini yerine getiren Galataport sahil gelişimi arasında kentsel bir odak noktası oluşturması Renzo Piano Building Workshop ve Arup (İstanbul) iş birliği ile tasarlanan ve yapımı

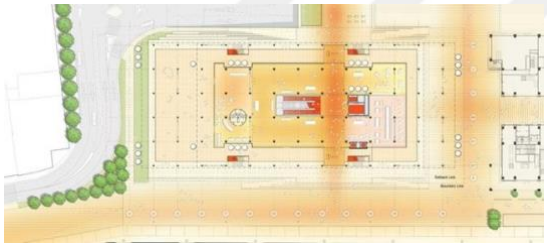
planlanmıştır (Şekil2).

***Şekil 2:** İstanbul Modern Müzesinin Parkve Denizle İlişkisi (2)*

İstanbul Modern Müzesi projesi, rıhtım boyunca planlanan, limana ve yolcugemisi terminaline hizmet veren ve bir ticaret merkezi olan Galataport yenidengeliştirme projesinin bir parçasıdır.

15 000 metrekarelik alanda konumlanan yapı üç normal kat iki bodrum kat olmaküzere beş kattan oluşmaktadır. Zemin kat, kafe, kütüphane ve mağazanın yer aldığı kamusal mekan olarak tasarlanmıştır (Şekil 3).

***Şekil 3:** İstanbul Modern Müzesi Zemin Kat Planı (3)*

1.Katta fotoğraf ve pop-up galerileri, çok amaçlı odalar ve personel ofisleri ve dış terastan Boğaz manzarası sunan restoran yer alırken 2. Katta sergi alanı, kalıcı ve geçici sanat galerileri yer almaktadır (Şekil 4). 2. Kattan merdivenle çıkılan çatıda çatı üstü seyir terası tasarlanmıştır (Şekil 5).

***Şekil 4:** İstanbul Modern Müzesi Kesiti (4)*

***Şekil 5:** İstanbul Modern Müzesi Seyir Terası (5)*

Yapı cam cepheden oluşan zemin katın üzerinde metal panel cephelerletasarlanmış bir kütledir (Şekil 6).

***Şekil 6:** İstanbul Modern Müzesi Cephesi (6)*

Görüşme Soruları

Çalışma kapsamında, İstanbul Modern Müzesi yeni yapısını bağlamsal açıdan size soracağım sorular üzerinden değerlendirir misiniz?

1. Yapıyı, imar kanunları, ilgili yasa ve yönetmelikleri, eski ve yeni arasındaki ilişki ve tasarım projesi üzerindeki kısıtlayıcılıkları açısından değerlendirir misiniz?

2. Yapının mevcut tarihi çevre ve diğer tarihi yapılarla ve diğer mevcut yapılarla olan ilişkisini fiziksel (kütle, cephe oranları, yükseklik, silüet vb…) olarak değerlendirir misiniz?

3. Yapıyı, kentsel morfoloji (meydan ve binalar) üzerindeki etkilerini değerlendirir misiniz? Yapının, kentsel dokudaki oluşum, dönüşüm ve başkalaşıma; kentsel dokunun fiziksel sürdürülebilirliğine etkisini değerlendirir misiniz?

4. Yapının konumuna ilişkin veriler (topografya, park ve denizle olan ilişkisi) açısından değerlendirir misiniz?

5. Yapıyı, ulaşılabilirlik (yaya ulaşımı, toplu taşımayla ulaşım, arabayla ulaşım) açısından değerlendirir misiniz?

6. Yapının mimari tasarımını, mekansal kurgu/mekansal organizasyon (biçim, düzen, ışık, hareket (yaklaşım, giriş, dolaşım)) (iç mekan-dış mekan, açık- yarı açık-kapalı mekanlar, kamusal-yarı kamusal mekanlar) ve program (işlev) açısından değerlendirir misiniz?

7. Yapıyı, erişilebilirlik açısından değerlendirir misiniz?

8. Çevredeki sosyal dokunun ve kültürel yaşantının yapının sürdürülebilirliğine etkisini değerlendirir misiniz? Yer' e özgü yaşantı açısından yapıyı değerlendirdiğinizde sürdürülebilirliğe etkisi nedir?

9. Yapının tasarımında kullanılan malzemeler ile yapının strüktürünü, tarihi çevredeki varlığı açısından değerlendirir misiniz?

10. Yapının tasarımında teknolojik gelişmelerin desteklediği yenilikçi yapı malzemeleri ve elemanlarını sürdürülebilirlik açısından değerlendirir misiniz?

11. Yapının kentsel gelişim sürecine ve tarihi çevrenin ekonomik kalkınmasına etkisini değerlendirir misiniz? Ekonomik sürdürülebilir konusuna katkıları sizce nelerdir?

TEZDEN ÜRETİLMİŞ YAYINLAR

Konferans Bildirileri

1. Kuru Yücel, R. ve Arabacıoğlu, F.P. (2023). The Use Of Context as Knowledge in Architecture: A Holistic Approach, 9th International Conference on New Trends in Architecture and Interior Design / North Macedonia, Proceedings Book, ICNTAD Secretariat, İstanbul, 67-75. https://icntadconference.com/past-events/

Makaleler

1. Kuru Yücel, R. ve Arabacıoğlu, F.P. (2023) "Context" knowledge in architecture: A systematic literature review, Megaron, İstanbul, 18(3): 366-386. https://megaronjournal.com/jvi.aspx?pdir=megaron&plng=eng&un=MEGARON-81594